

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУРИЛЕНКО Анастасія Володимирівна

УДК 32:001.12/.18

ДИСЕРТАЦІЯ

**КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ В
ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕЖИМАХ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНУ**

Спеціальність: 052 Політологія

галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня

доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ А.В. Куриленко

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Микола Іванович Обушний.

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Куриленко А.В. Комунікативна складова легітимації влади в демократичних режимах епохи постмодерну – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. – Київ, 2023.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія» – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Існування демократичного політичного режиму неможливе без достатнього рівня легітимності його влади. Проте, жоден з політичних режимів не є легітимним для всіх 100% населення, а сама легітимність динамічна і постійно зростає чи спадає під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Це суттєво актуалізує вивчення сучасних особливостей легітимації влади для визначення чинників підвищення її ефективності. Особливої актуальності це дослідження набуває в епоху постмодерну, яка характеризується негативним ставленням суспільства до влади та різкими змінами правил публічного дискурсу, що суттєво позначається на процесі легітимації влади та може призводити до загострення криз легітимності.

Дане дисертаційне дослідження є одним з перших у вітчизняній політичній науці, що комплексно досліджує роль комунікації в процесі легітимації влади в демократичних політичних режимах епохи постмодерну. У межах дослідження було здійснено аналіз зміни підходів до розуміння феномену легітимності в епохи домодерну, модерну та постмодерну. В результаті було визначено, що у домодерному розумінні влада нерозривно пов'язана з релігією та сприймається як щось

божественне, а відповідно, незаперечне, тоді як у модерному підході ключове місце займає вже «теорія суспільного договору» та «розумне» походження держави, що ставить перед владою необхідність доводити власну легітимність через дотримання певних умов. В період постмодерну ж переважає негативна оцінка влади та вимога задовольнити суспільні потреби «тут і зараз», зростає рівень недовіри до владних інституцій та підвищуються суспільні очікування. Владні суб'єкти змагаються за власну легітимність фактично в режимі «онлайн», що підвищує значимість саме комунікативної складової процесу легітимації.

Крім того, в дослідженні було визначено ключові особливості цієї комунікаційної складової доби постмодерну. Серед них варто згадати: наявність в суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного уявлення про владу та політику; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму на користь творчого пошуку; легітимація шляхом роботи зі значеннями, текстами та образами; відмова від концепції «терпіння заради майбутнього» та перехід до пріоритету споживацького суспільства; вимога задоволення потреб «тут і зараз». Все це ставить нові виклики перед владою та вимагає вдосконалення стратегії ведення її публічної комунікації. Адже використання модерних підходів до комунікації в постмодерний період тільки загострює кризу довіри між владою та суспільством.

Загалом, епоха постмодерну характеризується культурною різноманітністю, широким доступом до інформації та збільшенням кількості та різноманітності засобів комунікації. Відбувається диверсифікація медіа, з'явилися нові форми медіа (соціальні мережі, блоги тощо), що змінює спосіб сприйняття та передачі інформації, а розвиток інтернет-комунікації дозволяє розширювати інформаційне поле та підвищувати активність громадської думки. Також, в ході дослідженні було систематизовано особливості комунікативної складової легітимації влади

доби постмодерну у контексті розвитку засобів масової комунікації: сучасні засоби масової комунікації отримують значний вплив на сприйняття влади як легітимної або нелегітимної; міжособистісна комунікація в публічному просторі (соцмереж, медіа тощо) активно впливає на легітимність влади, оскільки здатна продукувати та поширювати відповідні наративи; інформаційні потреби громадян (рівень поінформованості) також важливі для легітимації влади, оскільки без їх забезпечення неможливо добитись від громадськості активної підтримки влади; брак відкритої офіційної інформації від влади стосовно дискурсивних актуальних питань заміщується анонімним контентом з негативною оцінкою ситуації, особливо це сприяє поширенню так званих «конспірологічних теорій»; глобалізація медіа надає можливість створювати та поширювати новини та інформацію на міжнародному рівні, тим самим влада легітимізує себе і серед іноземних партнерів.

Наступним етапом дослідження стало визначення ключових «індикаторів» в комунікації, які відобразатимуть настрої підлеглих (об'єкту легітимації) стосовно правителів (суб'єкту легітимації), адже своєчасне визначення тенденцій в інформаційному полі та адекватна реакція на них дозволять владі зміцнити образ своєї ефективності у громадян. До таких «індикаторів» можуть бути включені дослідження реакцій у соціальних мережах, опитування, відстеження застосування інструментів прямого волевиявлення (петицій, страйків, мітингів і т.д.). Дослідження зазначених реакції на дії та заяви влади допомагають визначати рівень її легітимності за шкалою «масовий протест - масова підтримка».

Проведений аналіз дозволив нам запропоновано перелік рекомендації щодо підвищення рівня легітимності влади в демократичних політичних режимах доби постмодерну, а саме: ввести в регулярну практику підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з зовнішніх

комунікацій, щоб стимулювати відхід від модерної моделі та сприяти опануванню сучасними засобами масової комунікації; налагодити систему збору зворотного зв'язку від суспільства шляхом моніторингу настроїв у соціальних мережах та формування мікродискурсів; започаткувати практику використання моніторингових програм на ринку, розроблених на основі штучного інтелекту, що дозволить самостійно моніторити інформаційний простір, збирати бази даних та формувати звіти про суспільне ставлення до різних ситуацій; активізувати впровадження електронних технологій, таких як «держава у смартфоні» та електронні вибори для спрощення двосторонньої комунікації між громадянами та державою; активно залучати громадян до прийняття політичних рішень та вдосконаленні процедур прийняття цих рішень з урахуванням принципів чесності та прозорості; враховувати при розробці іміджу політика, що а добу соціальних мереж важливо продовжувати логіку професійної комунікації навіть у приватному житті та уникати створення образу, який значно відрізняється від справжньої особистості; вибудувати неповторний стиль, що включає непідробні аудіовізуальні особливості, щоб уникнути маніпуляцій та створення фейкових повідомленнях; перейти до використання короткого формату повідомлень, які поміщаються на один екран враховуючи тенденцію до кліпового мислення.

Також, в ході дослідження було уточнено періодизацію історичних підходів до розуміння поняття «легітимності» та «легітимації». В цьому контексті було виокремлено: праці давньогрецьких та римських філософів, що сконцентровані на досягненні загального блага громадян і ідеї законності влади; праці окремих релігійних мислителів релігійні підходи та божественне трактування походження влади; раціональні погляди на легітимацію влади; трактування легітимації державної влади з точки зору природного права; дослідження філософів і соціологів ХХ століття, які

розуміють легітимацію влади в контексті її загальної підтримки; теорії радянських науковців де домінуючими факторами є ідеологічні.

Було визначено перелік ключових змін в процесі легітимації влади епохи постмодерну: розширення кола акторів, що беруть участь у формуванні легітимності влади; зменшення ролі ідеологій та зростання значення медіа і технологій комунікації; зростання значення глобалізаційних процесів та можливості формувати свою легітимність на міжнародному рівні; використання нових форм комунікації, соціальних медіа та інших засобів комунікації, що дозволяють впливати на громадську думку шляхом швидкого та ефективного поширення інформації; присутність в суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного образу влади та політики; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму в бік творчого пошуку; легітимація через роботу з сенсами, текстами та образами; відмова концепції «терпіння заради майбутнього» і перехід до домінування суспільства споживання; вимога задоволення потреб «тут і зараз».

В процесі дослідження вдалось визначити перелік найбільш розповсюджених причин виникнення кризи легітимності. До них увійшли: інституціоналізована корупція в органах державної влади; зростаюча (надмірна) бюрократизація влади; невідповідність передвиборчих програм політичних суб'єктів реальним діям та порушення демократичних процедур; ухвалення рішень поза рамками демократичної системи; спроби тиску на суспільство силовим шляхом; протистояння між загальновизнаними цінностями, що пронизують суспільство, та егоїстичними інтересами володарюючої еліт; невідповідність зростаючих очікувань суспільства та можливостей влади задовольнити їх наявними засобами; залучення до влади обраних політиків, які укладають угоди та досягають компромісів з політичними, суспільними або комерційними структурами що підриває їхню репутацію як незалежних та суверенних

правителів; послаблення традиційних каналів впливу на уряд з боку представників певних суспільних груп; пріоритет медіаполітики та політики скандалів в управлінні суспільними відносинами; погіршення соціально-економічного становища суспільних груп; відсутність належної представленості інтересів соціальних груп у політичній системі та недостатня вертикальна мобільність; сепаратизм та втрата владною елітою віри у правомірність своєї влади (розпад самої владної еліти). Зазначені фактори спричиняють ускладнення в комунікації між владою та громадянським суспільством та поглиблюють розкол між ними, зменшуючи рівень довіри.

Крім того, було встановлено взаємозв'язок особливостей політичного режиму з легітимацією влади, з'ясовано, що у сучасних демократичних політичних режимах оцінка легітимності зміщується від загальної характеристики влади до оцінки конкретних результатів, дій та наслідків, які відображаються у громадській думці та взаєминах суспільства, особистості та держави. А дослідження ключових технології легітимації влади в сучасних демократичних політичних режимах показало, що до них можна віднести: вибори, штучну харизму, формування «порядку денного» та віртуалізація. Остання технологія є результатом розвитку цифрового суспільства, де людям важко зібрати повну та правдиву картину ситуації через надмірну інформацію.

Особливе місце в дослідженні посіло визначення особливостей легітимації влади в деліберативній демократії. Деліберативна демократія пропонує інший тип легітимності, не цілком раціональний, а заснований на розвитку комунікації між державою та громадянським суспільством, що дозволяє досягати швидшого консенсусу в питаннях, які раніше призводили до конфліктів. У порівнянні з сучасним демократичним процесом, який заснований на голосуванні (електоральна демократія), теоретики деліберативної демократії стверджують, що справжня

легітимність законодавчих актів та політичних рішень може виникнути лише через попереднє публічне обговорення, відкритість до різних поглядів, готовність змінити свою позицію в разі надходження кращих аргументів. Тому процес комунікації стає ключовим елементом деліберативної демократії, передаючи легітимність законодавству, політичним рішенням та владі. Це означає, що обговорення між суспільством та владою відіграє важливу роль у забезпеченні впливу, підвищенні легітимності влади, довірі до публічних органів і сприяє розвитку громадянського суспільства, кібербезпеці та захисту інтересів на рівні держави.

Результати, отримані в процесі дослідження, їх апробація та використання в практичній діяльності, підтверджують актуальність дослідження, свідчать про досягнення поставленої мети, виконання завдань та дають підстави сформулювати висновки і практичні рекомендації.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання висновків дисертаційного дослідження як певного дороговказу у розбудові демократичного суспільства в Україні. Результати наукового дослідження можуть бути використані спеціалістами, державними структурами, що забезпечують планування та проведення інформаційних кампаній.

Крім того, результати дисертаційної роботи можуть використовуватися для розробки навчальних курсів та спецкурсів з питань політичної легітимації, політичної комунікації тощо.

Ключові слова: легітимація, криза легітимності, постмодерн, демократія, деліберативна демократія, комунікація, засоби масової інформації, інформаційні технології, імідж, фейки, громадянське суспільство, суспільний договір, влада, політична культура.

Список публікацій здобувача

Статті у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Оніщенко Анастасія Криза легітимності влади в епоху постмодерну // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2021. Випуск 36, с 225-230.
2. Оніщенко Анастасія Особливості легітимації влади в добу постмодернізму // Politology bulletin. 2020. Вип. 84, С. 119-127.
3. Оніщенко Анастасія Символ та перформанс у політичній комунікації доби постмодернізму // Knowledge, Education, Law, Management 2021 № 2 (38), vol.1, с. 172-176, с. 172.
4. Оніщенко Анастасія, Левченко Дарія Легітимація влади як ключовий елемент деліберативної демократії // ГРАНІ Том 24 № 5 2021, с. 87-91.
5. Куриленко Анастасія Значення символу для легітимації політичної влади в контексті діалогу влади та громадянського суспільства. Politology bulletin. 2021. Iss. 87. С. 194.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Onishchenko Anastasia POWER DELEGITIMATION IN THE AGE OF POSTMODERNISM Days of Science INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE April 21-22, 2021. pp. 324-326
7. Onishchenko Anastasia PROBLEMS AND PROSPECTS OF LEGITIMATION OF POWER IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION Days of Science INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE April 22-23, 2020. pp. 216-217

ABSTRACT

A.V. Kurylenko Communicative component of power legitimation in democratic regimes of the postmodern era. - Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 «Social and behavioral sciences» in the specialty 052 «Political science». - Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, 2023.

The existence of a democratic political regime is impossible without a sufficient level of legitimacy of its power. However, none of the political regimes is legitimate for all 100% of the population, and legitimacy itself is dynamic and constantly increases or decreases under the influence of external and internal factors. This significantly actualizes the study of modern features of the legitimation of power in order to determine the factors of increasing its effectiveness. This research is especially relevant in the postmodern era, which is characterized by a negative attitude of society towards the government and drastic changes in the rules of public discourse, which significantly affects the process of legitimizing the government and can lead to an exacerbation of crises of legitimacy.

A key role here is acquired by the communicative component, which appears through the justification by powerful subjects to subordinates of their right to power. The study of communication in the context of interaction between rulers and the people comes to the fore. After all, in a democratic society, a high level of legitimation can be achieved only if this interaction is constant and effective. Such communication is a condition for the formation of trust between the government and its subordinates. In turn, the use of modern digital means also allows to fully implement the democratic idea of

representation, providing an opportunity to collect «feedback» from citizens, their opinions and wishes. Thus, digitalization makes it possible to transform the government's public communication from a monologue into a full-fledged dialogue. This contributes to the legitimization of the actions of the authorities even in the conditions of postmodern negativism.

This dissertation study is one of the first in domestic political science that comprehensively examines the role of communication in the process of legitimizing power in democratic political regimes of the postmodern era. Within the framework of the study, an analysis of the change in approaches to understanding the phenomenon of legitimacy in the pre-modern, modern and post-modern eras was carried out. As a result, it was determined that in the pre-modern understanding power is inextricably linked with religion and is perceived as something divine and, accordingly, indisputable, while in the modern approach the key place is already occupied by the «theory of the social contract» and the «reasonable» origin of the state, which puts the need to prove one's own legitimacy to the authorities through compliance with certain conditions. In the postmodern period, a negative assessment of power prevails and the demand to satisfy public needs «here and now», the level of mistrust in power institutions is growing, and public expectations are rising. Power subjects compete for their own legitimacy actually in the online mode, which increases the importance of the communicative component of the legitimation process.

In addition, the study identified key features of this communication component of the postmodern era. Among them, it is worth mentioning: the presence in public consciousness and the information space of a negative image of power and politics; total individualism; departure from modernist rationalism in favor of creative search; legitimation by working with meanings, texts and images; rejection of the concept of «patience for the sake of the future» and transition to the priority of consumer society; the requirement to satisfy needs «here and now». All this poses new challenges to the government and requires

improvement of its public communication strategy. After all, the use of modern approaches to communication in the postmodern period only exacerbates the crisis of trust between the government and society.

In general, the postmodern era is characterized by cultural diversity, wide access to information, and an increase in the number and variety of means of communication. Diversification of the media is taking place, new forms of media have appeared (social networks, blogs, etc.), which changes the way information is perceived and transmitted, and the development of Internet communication allows expanding the information field and increasing the activity of public opinion. Also, in the course of the study, the peculiarities of the communicative component of the legitimation of power in the postmodern era were systematized in the context of the development of mass communication media: modern mass communication media have a significant impact on the perception of power as legitimate or illegitimate; interpersonal communication in the public space (social networks, media, etc.) actively affects the legitimacy of the government, as it is able to produce and spread relevant narratives; citizens' informational needs (awareness level) are also important for the legitimization of the authorities, since without their provision it is impossible to achieve active support of the authorities from the public; the lack of open official information from the authorities regarding discursive topical issues is replaced by anonymous content with a negative assessment of the situation, especially this contributes to the spread of so-called «conspiracy theories»; globalization of the media provides an opportunity to create and distribute news and information at the international level, thereby the government legitimizes itself and among foreign partners.

The next stage of the research was the identification of key «indicators» in communication, which will reflect the mood of subordinates (the object of legitimation) in relation to the rulers (the subject of legitimation), because the timely identification of trends in the information field and an adequate response

to them will allow the government to strengthen the image of its effectiveness among citizens. Such «indicators» may include studies of reactions in social networks, surveys, tracking the use of tools of direct expression of will (petitions, strikes, rallies, etc.). Studies of the reactions to the actions and statements of the government help to determine the level of its legitimacy according to the «mass protest - mass support» scale.

The conducted analysis allowed us to propose a list of recommendations for increasing the level of legitimacy of government in democratic political regimes of the postmodern era, namely: to introduce into regular practice the training of specialists of state authorities in external communications in order to stimulate a departure from the modern model and promote the mastery of modern means of mass communication; establish a system for collecting feedback from society by monitoring moods in social networks and forming micro-discourses; to initiate the practice of using monitoring programs on the market, developed on the basis of artificial intelligence, which will allow independent monitoring of the information space, collecting databases and forming reports on public attitudes to various situations; to intensify the implementation of electronic technologies, such as «the state in a smartphone» and electronic elections to simplify two-way communication between citizens and the state; actively involve citizens in making political decisions and improving the procedures for making these decisions, taking into account the principles of honesty and transparency; take into account when developing the image of a politician that in the age of social networks it is important to continue the logic of professional communication even in private life and avoid creating an image that is significantly different from the real personality; build a unique style that includes genuine audiovisual features to avoid manipulation and creation of fake messages; move to using a short format of messages that fit on one screen, taking into account the trend towards clip thinking.

Also, in the course of the study, the periodization of historical approaches to the understanding of the concept of «legitimacy» and «legitimization» was specified. In this context, the following were highlighted: the works of ancient Greek and Roman philosophers, focused on achieving the common good of citizens and the idea of the legitimacy of government; works of individual religious thinkers, religious approaches and divine interpretation of the origin of power; rational views on the legitimation of power; interpretation of the legitimation of state power from the point of view of natural law; research of philosophers and sociologists of the 20th century, who understand the legitimation of power in the context of its general support; theories of Soviet scientists where the dominant factors are ideological. A list of key changes in the process of legitimizing power in the postmodern era was identified: the expansion of the circle of actors participating in the formation of the legitimacy of power; decreasing role of ideologies and growing importance of media and communication technologies; growing importance of globalization processes and the opportunity to form one's legitimacy at the international level; the use of new forms of communication, social media and other means of communication that allow influencing public opinion through quick and effective dissemination of information; the presence of a negative image of government and politics in the public consciousness and information space; total individualism; departure from modernist rationalism in the direction of creative search; legitimation through working with meanings, texts and images; rejection of the concept of «patience for the sake of the future» and transition to the dominance of consumer society; the requirement to satisfy needs «here and now».

During the research, it was possible to identify the list of the most common causes of the crisis of legitimacy. They included: institutionalized corruption in state authorities; growing (excessive) bureaucratization of power; inconsistency of pre-election programs of political subjects with real actions and violation of democratic procedures; decision-making outside the framework of a democratic

system; attempts to pressure society by force; the confrontation between the generally recognized values that pervade society and the selfish interests of the ruling elites; the discrepancy between the growing expectations of society and the authorities' ability to satisfy them with the available means; bringing to power elected politicians who enter into agreements and reach compromises with political, social or commercial structures that undermine their reputation as independent and sovereign rulers; weakening of traditional channels of influence on the government by representatives of certain social groups; the priority of media policy and the policy of scandals in the management of public relations; deterioration of the socio-economic situation of social groups; lack of proper representation of the interests of social groups in the political system and insufficient vertical mobility; separatism and the ruling elite's loss of faith in the legitimacy of their power (disintegration of the ruling elite itself). These factors cause complications in communication between the authorities and civil society and deepen the split between them, reducing the level of trust.

In addition, the relationship between the features of the political regime and the legitimation of power was established, and it was found that in modern democratic political regimes, the assessment of legitimacy shifts from the general characteristics of power to the assessment of specific results, actions and consequences that are reflected in public opinion and relations between society, the individual and the state. And the study of the key technologies of legitimation of power in modern democratic political regimes showed that they can be attributed to: elections, artificial charisma, formation of the «agenda» and virtualization. The latest technology is a result of the development of the digital society, where it is difficult for people to gather a complete and true picture of the situation due to information overload.

A special place in the study was given to the determination of the features of the legitimation of power in deliberative democracy. Deliberative democracy offers another type of legitimacy, not entirely rational, but based on the

development of communication between the state and civil society, which allows for faster consensus on issues that previously led to conflicts. In comparison with the modern democratic process, which is based on voting (electoral democracy), theorists of deliberative democracy claim that the true legitimacy of legislative acts and political decisions can arise only through preliminary public discussion, openness to different views, readiness to change one's position in case of better ones. arguments Therefore, the process of communication becomes a key element of deliberative democracy, imparting legitimacy to legislation, political decisions and power. This means that the discussion between society and the government plays an important role in ensuring influence, increasing the legitimacy of the government, trust in public bodies and contributing to the development of civil society, cyber security and protection of interests at the state level.

The results obtained in the research process, their approbation and use in practical activities, confirm the relevance of the research, testify to the achievement of the set goal, the fulfillment of tasks, and give grounds for formulating conclusions and practical recommendations.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the conclusions of the dissertation research as a certain guide in the development of a democratic society in Ukraine. The results of scientific research can be used by specialists, state structures that provide planning and implementation of information campaigns.

Key words: legitimation, legitimacy crisis, postmodernism, democracy, deliberative democracy, communication, mass media, information technologies, image, fakes, civil society, social contract, power, political culture.

The list of publications

Articles in scientific professional journals of Ukraine and scientific periodicals of other countries:

1. Anastasiya Onishchenko Crisis of the legitimacy of power in the postmodern era // Visnyk of the Lviv University. Philosopher-political scientist series. studio 2021. Issue 36, c 225-230.

2. Anastasiya Onishchenko Peculiarities of the legitimation of power in the era of postmodernism // Politology bulletin. 2020. Issue 84, pp. 119-127.

3. Anastasiya Onishchenko Symbol and performance in political communication of the postmodern era // Knowledge, Education, Law, Management 2021 No. 2 (38), vol.1, p. 172-176, c. 172.

4. Anastasiya Onishchenko, Daria Levchenko Legitimization of power as a key element of deliberative democracy // GRANI Volume 24 No. 5 2021, p. 87-91.

5. Anastasiya Kurylenko The meaning of the symbol for the legitimation of political power in the context of the dialogue between the government and civil society. Political science bulletin. 2021. Iss. 87. P. 194.

Approbation publications:

6. Anastasiya Onishchenko POWER DELEGITIMATION IN THE AGE OF POSTMODERNISM Days of Science INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE April 21-22, 2021. pp. 324-326

7. Onishchenko Anastasiya PROBLEMS AND PROSPECTS OF LEGITIMATION OF POWER IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION Days of Science INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE April 22-23, 2020. pp. 216-217

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ.....	29
Висновки до першого розділу.....	58
РОЗДІЛ 2: РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ В ДЕМОКРАТИЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМАХ.....	62
Висновки до другого розділу	99
РОЗДІЛ 3: КОМУНІКАТИВНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ В ДЕМОКРАТИЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМАХ	ЕПОХИ
ПОСТМОДЕРНУ.....	104
Висновки до третього розділу	158
ВИСНОВКИ.....	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	179

ВСТУП

Актуальність теми. Існування демократичного політичного режиму неможливе без достатнього рівня легітимності його влади. Такі режими утворюються та функціонують на ідеї «суспільного договору» основою якого є згода громадян визнати владні повноваження державних інституцій. Якщо ж цього визнання, тобто легітимації, не відбувається це призводить до наростання кризових явищ, які призводять до дестабілізації ситуації в країні.

Звісно, жоден з політичних режимів не є легітимним для всіх 100% населення, а сама легітимність є динамічною і постійно зростає чи спадає під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Таким чином, легітимність сьогодні коливається від згоди з нею і її загального схвалення до її занепаду, заперечення, руйнування і краху. Це суттєво актуалізує вивчення сучасних особливостей легітимації влади для визначення чинників підвищення її ефективності. Особливої актуальності це дослідження набуває в епоху постмодерну, яка характеризується негативним ставленням суспільства до влади та різкими змінами правил публічного дискурсу, що суттєво позначається на процесі легітимації влади та може призводити до загострення криз легітимності.

В цьому контексті на перший план виходить вивчення комунікації, яка є ключовим елементом взаємодії між правителями та народом в демократичному суспільстві, адже легітимація влади може бути досягнута лише за умови належного спілкування між правителями та народом. Ефективна комунікація є умовою для формування довіри між правителями та народом, що дозволяє правителям пояснювати свої рішення та дії народу, а також слухати його думку та побажання. Коли народ вірить у легітимність влади, він готовий більш терпляче ставитися до рішень та дій правителів, навіть в умовах постмодерного негативізму.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У межах дослідження взято участь в науково-дослідницькій діяльності кафедри політології, в науковому проєкті «Удосконалення механізмів взаємодії в системі «влада-бізнес-громадянське суспільство» в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації №23БФ041-02) та кафедри філософії гуманітарних наук, в науковому проєкті: «Вдосконалення практик соціального партнерства і толерантності задля протидії академічній міграції з України» (номер державної реєстрації №23БФ041-01), в результаті якої подальшого розвитку набули ідеї суспільного договору, як основи для розуміння феномену легітимності влади в епоху модерну, результати були використані в рамках вдосконалення викладання курсу «Легітимація політичної влади», що знайшло своє відображення у відповідній робочій програмі курсу.

Метою даного дисертаційного дослідження є визначення ролі комунікаційної складової в процесі легітимації влади демократичних політичних режимів в епоху постмодерну. Для досягнення даної мети будуть використані наступні **завдання**:

1. Дослідити взаємозв'язок особливостей політичного режиму з легітимацією влади.
2. Визначити ключові технології легітимації влади в демократичних політичних режимах.
3. Виокремити та проаналізувати основні особливості комунікативної складової легітимації влади в демократичних країнах епохи постмодерну.
4. Визначити та узагальнити ключові причини виникнення кризи легітимності.
5. З'ясувати роль масової комунікації в легітимації влади епохи постмодерну.

6. Розробити рекомендації щодо підвищення рівня легітимності влади в демократичних політичних режимах епохи постмодерну.

Об'єктом дослідження легітимація влади в епоху постмодерну.

Предметом дослідження є комунікативна складова в легітимації влади демократичних політичних режимів епохи постмодерну.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою роботи є система загальнонаукових, філософських і спеціальних політологічних методів, а саме: системний, структурно-функціональний, історичний, порівняльний, прогностичний.

Історичний метод було застосовано для з'ясування ідей, що лягли в основу класичних підходів до визначення поняття легітимності в філософському, формально-правовому і політико-правовому аспектах. Це дало змогу з'ясувати історію становлення поглядів на проблему визначення сутності понять «легітимність», «легітимація», «легальність», «законність».

Структурно-функціональний метод дозволив виокремити особливості легітимації влади в демократичних політичних режимах, дослідити ключові технології, які використовуються для забезпечення легітимності демократичної влади та визначити місце комунікації в цьому процесі.

Метод порівняння надав змогу виокремити особливості легітимності влади саме в епоху постмодерну та співставити причини кризи легітимності; за допомогою прогностичного методу було з'ясовано тенденції використання масової комунікації в процесі легітимації влади, на основі чого сформовано рекомендації щодо підвищення ефективності процесу легітимації влади в добу постмодерну.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є однією з перших у вітчизняній політичній науці, що комплексно досліджує роль комунікації в процесі легітимації влади в демократичних політичних

режимах епохи постмодерну. У межах дослідження одержані наступні наукові результати:

Вперше

- здійснено аналіз зміни підходів до розуміння легітимності в часи домодерну, модерну та постмодерну: у домодерному розумінні влада нерозривно пов'язана з релігією та сприймається як щось божественне, а відповідно, незаперечне; у модерному підході можна ключове місце займає «теорія суспільного договору» та «розумне» походження держави, що ставить перед владою необхідність доводити власну легітимність через дотримання певних умов; в період постмодерну переважає негативна оцінка влади та вимога задовольнити суспільні потреби «тут і зараз», зростає рівень недовіри до владних інституцій та підвищуються суспільні очікування. Владні суб'єкти змагаються за власну легітимність фактично в режимі «онлайн», що підвищує значимість саме комунікативної складової процесу легітимації;

- визначено основні ключові компоненти комунікаційної складової доби постмодерну: наявність в суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного уявлення про владу та політику; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму на користь творчого пошуку; легітимація шляхом роботи зі значеннями, текстами та образами; відмова від концепції «терпіння заради майбутнього» та перехід до пріоритету споживацького суспільства; вимога задоволення потреб «тут і зараз». Все це ставить нові виклики перед владою та вимагає вдосконалення стратегії ведення її публічної комунікації. Адже використання модерних підходів до комунікації в постмодерний період тільки загострює кризу довіри між владою та суспільством;

- систематизовано особливості комунікативної складової легітимації влади доби постмодерну у контексті розвитку засобів масової комунікації: засоби масової комунікації можуть впливати на сприйняття влади як

легітимної або нелегітимної; міжособистісна комунікація, особливо в публічному просторі (соцмереж, медіа тощо) активно впливає на легітимність влади, оскільки здатна продукувати та поширювати відповідні наративи; інформаційні потреби громадян (рівень поінформованості) також важливі для легітимації влади, оскільки без їх забезпечення неможливо добитись від громадськості активної підтримки влади; брак офіційної інформації від влади стосовно дискурсивних актуальних питань заміщується анонімним контентом з негативною оцінкою ситуації, особливо це сприяє поширенню так званих «конспірологічних теорій»; епоха постмодерну характеризується культурною різноманітністю, широким доступом до інформації та збільшенням кількості та різноманітності засобів комунікації; відбувається диверсифікація медіа, з'явилися нові форми медіа (соціальні мережі, блоги тощо), що змінює спосіб сприйняття та передачі інформації; розвиток інтернет-комунікації дозволяє розширювати інформаційне поле та підвищувати активність громадської думки; глобалізація медіа надає можливість створювати та поширювати новини та інформацію на міжнародному рівні;

- доведено, що необхідною умовою побудови якісної комунікації є визначення ключових «індикаторів», які відобразатимуть настрої підлеглих (об'єкту легітимації) стосовно правителів (суб'єкту легітимації), адже своєчасне визначення тенденцій в інформаційному полі та адекватна реакція на них дозволять владі зміцнити образ своєї ефективності у громадян. До таких «індикаторів» можуть бути включені дослідження реакцій у соціальних мережах, опитування, відстеження застосування інструментів прямого волевиявлення (петицій, страйків, мітингів і т.д.). Дослідження зазначених реакцій на дії та заяви влади допомагають визначати рівень її легітимності за шкалою «масовий протест - масова підтримка»;

- запропоновано перелік рекомендації щодо підвищення рівня легітимності влади в демократичних політичних режимах доби постмодерну: ввести в регулярну практику підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з зовнішніх комунікацій, щоб стимулювати відхід від модерної моделі та сприяти опануванню сучасними засобами масової комунікації; налагодити систему збору зворотного зв'язку від суспільства шляхом моніторингу настроїв у соціальних мережах та формування мікродискурсів; започаткувати практику використання моніторингових програм на ринку, розроблених на основі штучного інтелекту, що дозволяє самостійно моніторити інформаційний простір, збирати бази даних та формувати звіти про суспільне ставлення до різних ситуацій; активізувати впровадження електронних технологій, таких як «держава у смартфоні» та електронні вибори для спрощення комунікації між громадянами та державою; активно залучати громадян до прийняття політичних рішень та вдосконаленні процедур прийняття цих рішень з урахуванням принципів чесності та прозорості; враховувати при розробці іміджу політика, що у сучасному світі політики перетворили своє життя на реаліті-шоу, тому важливо продовжувати логіку професійної комунікації навіть у приватному житті, варто уникати створення образу, який значно відрізняється від справжньої особистості; вибудувати неповторний стиль, що включає аудіовізуальні особливості, щоб уникнути маніпуляцій та створення фейкових повідомленнях; перейти до використання короткого формату повідомлень, які поміщаються на один екран враховуючи тенденцію до кліпового мислення.

Уточнено

- періодизацію історичних підходів до розуміння комунікативної складової у контексті поняття «легітимності» та «легітимації»: праці давньогрецьких та римських філософів, що сконцентровані на досягненні загального блага громадян і ідеї законності влади; праці окремих

релігійних мислителів релігійні підходи та божественне трактування походження влади; раціональні погляди на легітимацію влади; трактування легітимації державної влади з точки зору природного права; дослідження філософів і соціологів ХХ століття, які розуміють легітимацію влади в контексті її загальної підтримки; теорії радянських науковців де домінуючими факторами є ідеологічні;

- перелік ключових зміни в процесі легітимації влади епохи постмодерну: розширення кола акторів, що беруть участь у формуванні легітимності влади; зменшення ролі ідеологій та зростання значення медіа і технологій комунікації; зростання значення глобалізаційних процесів та можливість формувати свою легітимність на міжнародному рівні; використання нових форм комунікації, соціальних медіа та інших засобів комунікації, що дозволяють впливати на громадську думку шляхом швидкого та ефективного поширення інформації; присутність в суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного образу влади та політики; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму в бік творчого пошуку; легітимація через роботу з сенсами, текстами та образами; відмова концепції «терпіння заради майбутнього» і перехід до домінування суспільства споживання; вимога задоволення потреб «тут і зараз»;

- перелік ключових причин виникнення кризи легітимності: інституціоналізована корупція в органах державної влади; зростаюча (надмірна) бюрократизація влади; порушення передвиборчих програм політичними суб'єктами та порушення демократичних процедур; ухвалення рішень поза рамками демократичної системи; спроби вирішити проблеми взаємодії між державою та суспільством силовим шляхом; протистояння між загальновизнаними цінностями, що пронизують суспільство, та егоїстичними інтересами володарюючої еліт; невідповідність зростаючих очікувань суспільства та можливостей влади

задовольнити їх наявними засобами; залучення до влади обраних політиків, які укладають угоди та досягають компромісів з політичними, суспільними або комерційними структурами що підриває їхню репутацію як незалежних та суверенних правителів; послаблення традиційних каналів впливу на уряд з боку представників певних суспільних груп; пріоритет медіаполітики та політики скандалів в управлінні суспільними відносинами; погіршення соціально-економічного становища суспільних груп; відсутність належної представленості інтересів соціальних груп у політичній системі та недостатня вертикальна мобільність; сепаратизм та втрата владною елітою віри у правомірність своєї влади (розпад самої владної еліти).

Дістали подальшого розвитку

- взаємозв'язок особливостей політичного режиму з легітимацією влади, з'ясовано, що у сучасних демократичних політичних режимах оцінка легітимності зміщується від загальної характеристики влади до оцінки конкретних результатів, дій та наслідків, які відображаються у громадській думці та взаєминах суспільства, особистості та держави;

- дослідження ключових технології легітимації влади в сучасних демократичних політичних режимах, до них віднесено: вибори, штучну харизму, формування «порядку денного» та віртуалізація; остання технологія є результатом розвитку цифрового суспільства, де людям важко зібрати повну та правдиву картину ситуації через надмірну інформацію;

- визначення особливостей легітимації влади в деліберативній демократії. Деліберативна демократія пропонує інший тип легітимності, не цілком раціональний, а заснований на розвитку комунікації між державою та громадянським суспільством, що дозволяє досягати швидшого консенсусу в питаннях, які раніше призводили до конфліктів. У порівнянні з сучасним демократичним процесом, який заснований на голосуванні (електоральна демократія), теоретики деліберативної демократії

стверджують, що справжня легітимність законодавчих актів та політичних рішень може виникнути лише через попереднє публічне обговорення, відкритість до різних поглядів, готовність змінити свою позицію в разі надходження кращих аргументів. Тому процес комунікації стає ключовим елементом деліберативної демократії, передаючи легітимність законодавству, політичним рішенням та владі. Це означає, що обговорення між суспільством та владою відіграє важливу роль у забезпеченні впливу, підвищенні легітимності влади, довірі до публічних органів і сприяє розвитку громадянського суспільства, кібербезпеці та захисту інтересів на рівні держави.

Практичне значення дослідження полягає в розробці теоретико-методологічних і практико-прикладних положень, оформлених у конкретні пропозиції, які можуть бути реалізовані й покладені в основу розробки підходів до підвищення ефективності використання комунікативної складової у контексті подальшого спрощення легітимації владних суб'єктів в постмодерному суспільстві. Сформовано практичні пропозиції щодо кроків, впровадження яких сприятиме підвищенню та збереженню рівня легітимності політика, які можуть бути використані у дослідженнях, програмах і проєктах відповідних органів державної влади, у науково-дослідних інститутах, закладах вищої освіти та структурах підвищення кваліфікації.

Окремі висновки та положення дисертації було впроваджено у процесі розробки та подальшого вдосконалення робочої програми з дисципліни «Легітимація політичної влади» для студентів ОП «Магістр» спеціальності 052 «Політологія».

Особистий внесок здобувача

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, які характеризуються новизною і становлять цінність для розвитку науки політології, отримані автором самостійно.

У спільній праці з Д.Левченко «Легітимація влади як ключовий елемент деліберативної демократії» розглянуто особливості прояву феномену легітимності політичної влади в умовах деліберативної демократії.

Апробація результатів дисертації

Теоретичні положення і практичні висновки дисертації розглядались на засіданнях кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження були апробовані дисертанткою у виступах на науково-практичних конференціях: Days of Science INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE (Київ, 2020 р.) та Days of Science INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE (Київ, 2021 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені у 7 наукових працях, зокрема у 4 публікаціях у наукових фахових виданнях України, 1 публікації у наукових виданнях інших держав, 2 публікаціях у матеріалах і тезах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 160 сторінок. Список використаних джерел складається з 127 найменування на 12 сторінках.

РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ

Визначення комунікативної складової легітимації влади в епоху постмодерну та роль комунікації в цьому процесі, необхідно почати з визначення того, що ми розуміємо під термінами «легітимність» та «легітимація». Ці поняття є центральними для розуміння сутності отримання владними інститутами підтримки від суспільства та закріплення їх владних повноважень. І лише потім розглянемо ключові підходи до трактування поняття легітимації влади. Для глибшого розуміння цієї проблеми зупинимось на трансформації комунікативної складової в ретроспективі в контексті трансформації суспільно-політичних відносин.

Проблематика легітимності базується на поєднанні елементів примусу та довіри, які комбінуються у різноманітних пропорціях задля формування ефективної моделі владарювання та управління державою і суспільством, а також подальшої підтримки стабільності цих взаємин панування-підкорення. Явище легітимації є вкрай складним для дослідження адже відображає в собі цілий комплекс складних та суперечливих аспектів, які виникають у процесі набуття суб'єктом владних повноважень. Тому фактично неможливо виокремити його єдине вичерпне визначення.

Різні інтерпретації термінів «легітимність» та «легітимація» відображають суб'єктивну оцінку можливості, законності та доцільності певних дій, що виникають в процесі управління суспільством та державою. Центральним же поняттям для розуміння феномену «легітимності» залишається «влада».

Влада, як соціальне явище, фактично є потенційною можливістю суб'єкта приймати рішення, що потенційно мають вплив на поведінку інших. Правове трактування дозволяє нам розглядати владу як можливість та повноваження керувати (розпоряджатися) підлеглим об'єктом. В цьому контексті державна влада виступає як ключовий фактор забезпечення стабільності суспільства та врегулювання відносин між різними суб'єктами громадянського суспільства.

Існують домодерні, модерні та постмодерні підходи щодо появи того чи іншої розуміння феномену «влади» і, відповідно, розуміння її легітимності. У домодерному розумінні влада нерозривно пов'язана з релігією. Саме релігійний світогляд того часу сприймав владу як щось божественне, а відповідно, незаперечне.

Божественне походження влади як «дар богів», який був переданий обраним і узаконював подальше використання влади та особи, яка нею була наділена. Це забезпечувало позитивне розуміння влади. У китайській політичній філософії, зокрема під час правління династії Чжоу (1046–256 рр. до н.е.), політична легітимність правителя та уряду базувалася на Мандаті Неба. Згідно з цією концепцією, правителі, які отримали Мандат Неба, мали право на правління, тоді як несправедливі правителі, що втратили цей мандат, втрачали легітимність управління країною. Отже, легітимність влади визначалася волею Неба, а не просто позицією правителя.

Таким чином, у контексті традиційного способу легітимації влади терміни «легітимний» та «нелегітимний» пов'язані з походженням правонаступника престолу та підтвердженням його традиційного права на корону. Традиційна легітимність та легітимація є результатом підтвердження легальності передачі влади успадкуванням, і може розглядатися як зворотна сторона законності. Легітимація в такому контексті є незворотною і означає, що монарх не може втратити легітимне

право на володарювання, оскільки не може бути позбавлений легальності своєї влади.

У модерному підході можна говорити про такий ключовий момент, як «теорія суспільного договору» та «розумне» походження держави. Об'єднання та визнання влади одного над іншим є раціональною необхідністю, до якої люди змушені звертатися з ряду раціональних причин (соціальна взаємодія, війна всіх проти всіх, організація виробництва тощо). Відповідно, сама ідея, яка спонукала людей до об'єднання в майбутньому, є тим фактором легітимації влади, який базується на необхідності постійної комунікації. Ця легітимність, на відміну від домодерної, не є беззаперечною і побудована на задоволенні потреб підлеглих владних осіб. Легітимність ґрунтується на сучасності на непорушності низки норм, сумніви в яких і ризик їх втрати через певні фактори неминуче призводять до кризи та делегітимації. [48, с. 119-127]

Легітимність влади можна пояснити самою її природою. Вже у корені слова «легітимність» закладено розуміння влади, що свідчить про невід'ємність атрибуту легітимності, що охоплює широкий спектр справедливості та законності у відносинах влади. Таким чином, легітимація є основою здійснення влади та її репрезентації. Без належної легітимності влада не може ефективно функціонувати, оскільки вона завжди взаємодіє з соціальним середовищем та підкоряється суспільним нормам і цінностям.

Вплив однієї особи або групи на інших є важливим та постійно застосовуваним механізмом, який функціонує у суспільстві з самого його появи. Особа, що підкоряється, відчуває цей вплив у формі примусу, іноді супроводжуваного приниженням або навіть фізичною загрозою життю. Тому багато хто бажає звільнитися від цього впливу, якщо була відповідна можливість.

З іншого боку, суб'єкти влади, тобто ті, хто нав'язує свою волю або має чіткі наміри отримати таку можливість, постійно знаходяться у ситуації, де вони мусять захищати своє право на володарювання від втручання з боку подібних до них. Іншими словами, влада в суспільстві є проблематичним явищем, постійно відтворюваним, іноді у нових формах. У зв'язку з цим суспільство завжди намагатиметься обмежити владу відповідно до загальноприйнятих правил та стереотипів, тоді як володарі влади завжди будуть захищати свої претензії на владу. У більшості випадків діяльність перших розглядатиметься останніми як потенційно катастрофічна. [43, с. 74]

Етимологія терміна «легітимність» пов'язує державну владу з поняттями справедливості та законності, внаслідок чого вона є практично «ідеальною владою». Семантичне поле легітимності державної влади має широку загальносоціальну атрибутику, оскільки сам феномен державної влади піддається впливу, накопичує та відображає різноманітні явища світобуття. Тому поняття легітимності розглядається в рамках різних галузей знань, переплітаючись у класичних та сучасних теоріях та концепціях. [66, с. 205-206]

Легітимність, у широкому розумінні, це «визнання суспільством або його переважною більшістю влади, прав і повноважень певної особи, органу, організації, їхньої поведінки, політики і практичної діяльності; у вузькому — легітимною визнається законна влада, утворена відповідно до із процедури, передбаченої законами». [30, с.394]

Політична легітимність є основною передумовою для правління, оскільки відсутність легітимності ставить уряд у законодавчу безвихідну ситуацію та може спричинити його занепад. Однак у політичних системах, де такі наслідки не наступають, непопулярні режими можуть все ще існувати, оскільки їх невелика впливова еліта вважає їх легітимними. [92]

У суспільстві з різними соціальними шарами, які мають різні інтереси,

легітимність влади може бути частковою або навіть неузгодженою. Особливо в суспільствах, що перебувають у процесі модернізації, розуміння легітимності влади стає складним і відрізняється від суспільств зі стійкими нормами поведінки, де оцінка легітимності влади може бути однозначною.

В різних підходах поняття «легітимності» може набувати цілком протилежних трактувань. У моральній філософії термін «легітимність» часто тлумачиться як нормативний статус, який відводиться установам, посадам та діям правителів на основі віри в те, що вони користуються владою згідно з законом, створеним легітимним урядом. [114] Контекстна легітимність, є опозицією до її філософського розуміння, вона визначається як процес пов'язаний з конкретними соціальними практиками, а не абстрактними ідеалами суспільства. Що унеможливило існування універсальних принципів легітимації влади і створювало необхідність пошуку окремих, унікальних механізмів легітимного володарювання для кожного окремого суспільства [43, с. 75]

Деякі з найдавніших розповідей про легітимність походять ще від ранньої грецької думки. Арістотель в своїх роботах зосереджував увагу на стабільності уряду, розглядав його легітимність як залежну від суспільної згоди. Згідно з його теорією, політична стабільність залежить від легітимності розподілу винагород. В книзі «Політика» він стверджує, що розподіл винагород є політичним питанням, а справедливий розподіл винагород відповідно до заслуг забезпечує стабільність уряду [86]. Відповідно, коли розподіл винагород є несправедливим, уряд стає нестабільним.

Погляди Аристотеля на легітимність ґрунтуються на верховенстві права, добровільній згоді та суспільному інтересі. У свою чергу, теорія Аристотеля про розподіл винагород акцентує увагу на визнанні акторами

справедливості розподілу та моральному зобов'язанні акторів підкорятися системі влади згідно законодавчих норм [127, с. 38].

Наступним варто розглянути підхід Ніколо Макіавеллі. В його роботах панувало розуміння державної влади як абсолютної, цілісної і неподільної. Жодна сила, ні в межах держави, ні за її межами, не могла претендувати на частину цієї влади. Виключення не було навіть для Церкви, попри її тодішню впливовість. Його послідовники, Макіавеллісти, не мали за мету встановити правову природу влади, яка неодмінно пов'язана з принципами справедливості та легітимності. Центральною постаттю в їх роботах залишається Суверен, а легітимність його влади не розглядається як обов'язкова умова для правління, на перший план виступає саме успішність політики, яка впроваджується.

Основний принцип політики за макіавеллістською концепцією: успіх моєї державної політики не залежить від того, чи ґрунтується моя політична діяльність на принципах справедливості та легітимності. Іншими словами, політика суверена є успішною не тому, що вона справедлива і легітимна, а вона є справедливою і легітимною, оскільки приносить успіх.

В свою чергу, Томас Гоббс вивчав легітимність влади застосовуючи системний підхід. Цей англійський філософ погоджувався з Макіавеллі щодо того, що будь-яка суверенна державна влада є легітимною, незалежно від її характеру. В своїх працях Гоббс не використовував терміни «легітимність» або «легітимація», але у «Левіафані» він декілька разів звертається до питання дотримання принципу справедливості верховною владою, який лежить в основі його теорії легітимності. [55, с. 172].

Томас Гоббс формулює основні принципи природного закону, які передбачають, що природний закон є загальним правилом поведінки, встановленим розумом, і вимагає, щоб людина уникала дій, які шкодять її

життю та позбавляють засобів для існування, а також обирала найкращі рішення для збереження життя.

Основний зміст природного закону полягає в тому, що необхідно прагнути до миру і дотримуватись його. Це можливо лише тоді, коли люди відмовляються від безмежного «права на все» в тій мірі, в якій це необхідно для забезпечення миру і самозахисту, і задовольняються такою свободою, яка не обмежує свободу інших людей, як вони бажають, щоб їхня свобода була обмежена. Якщо люди не відмовляються від безмежного «права на все», то вони перебувають у стані війни, і досягнення особистої безпеки стає неможливим. Таким чином, для безпечного співіснування люди укладають «суспільний договір», про який ми вже згадували вище.

З другого природного закону випливає і третій: «люди повинні дотримуватись умов договору, який вони уклали» [77, с. 114], і цей принцип містить в собі поняття справедливості. Виконання договору є основою справедливості, тоді як невиконання договору є несправедливістю. Варто зазначити, що справедливість і несправедливість мають у Гоббса не лише соціальний, але і політичний характер. Природний закон визначає основні правила поведінки, що мають бути дотримані для досягнення миру і справедливості у суспільстві. Ці принципи і стають основою для розуміння державного суверенітету та легітимності державної влади.[55, с. 173].

Суверенна держава, згідно з Гоббсом, базується на авторитарній владі, яка отримала свої повноваження безпосередньо від підданих. Це дозволяє підданам сприймати накази держави як легітимні. Суспільний договір укладається добровільно, а люди покладаються на силу держави для свого захисту, що легітимізує владу в новоствореній державі. Додержання законів, встановлених сувереном, є для підданих священним обов'язком. Суверен же має обов'язок здійснювати просвітницьку діяльність серед народу, щоб підтримувати власну легітимність, забезпечити свою безпеку

та добробут, оскільки це допомагає запобігти загрозам [77, с. 263]. Зазначається, що будь-які дискусії про справедливість або легітимність влади суверена ведуть до соціальних заворушень. Гоббс вважає, що суверен може діяти будь-яким чином безпосередньо на основі своєї влади і при цьому залишатися легітимним. Піддані не мають права оскаржити його дії. Будь-яка дія суверена, яка здійснюється на основі його влади, вважається легітимною, навіть якщо вона не спирається на закон. [55, с. 178].

Легітимна влада відрізняється від простої влади тим, що вона має авторитет і є легальною. Авторитет верховної влади передбачає, що рішення, які вона приймає через відповідні інстанції, включаючи законодавчі акти, також мають авторитарний характер і не підлягають критиці чи зміні [55, с. 179].

У теорії Гоббса легітимність верховної влади полягає у вільному визнанні її тими, хто надавав цій владі відповідні повноваження. Легітимність не є простою примусовою силою, а вона виникає з довірчого ставлення до правомірної інстанції. Іншими словами, легітимність є результатом суспільного консенсусу. За Гоббсом, до основних елементів, які визначають зміст легітимності, наряду з справедливістю та легальністю, належить третій елемент - доцільність. При укладанні договору про спільну владу, яку втілює суверен, піддані очікують отримати користь. Це виражається в другому природному законі: взаємне обмеження свободи для забезпечення взаємної свободи [55, с. 180].

Про легітимність в контексті «суспільного договору» розмірковує і Жан-Жак Руссо. Він підкреслює, що легітимність уряду залежить від «загальної волі» його членів. Загальна воля представляє спільні інтереси всіх громадян і спрямована на досягнення загального блага, відмінного від індивідуальних інтересів. За Руссо, люди, які виражають цю загальну

волю, є тими, хто формує основу громадянського суспільства [127, с. 41.] [104].

Однак пасивна згода не є достатньою для становлення політичної легітимності. Для цього необхідна активна участь громадян у обґрунтуванні державних законів через загальне волевиявлення народу [97]. Виходячи з того, що легітимність ґрунтується на загальній волі народу, Руссо розділяє за цими критеріями типи правління. Він вважає, що республіканське або народне правління є законним, тоді як тиранія та деспотизм є незаконними [116].

Таким чином, Руссо переформулював фундаментальну основу легітимності, яка більше не залежала від абстрактних об'єднуючих природних принципів, таких як «природне право» чи релігія. Натомість, уряд є легітимним, коли прийняття рішень відповідає загальній волі. Це вказує на необхідність процедур, що забезпечують раціональну згоду між громадянами та вільне й відкрите вираження думки. Як зазначає Габермас, завдяки Руссо формальні демократичні процедури замінили природне або онтологічне обґрунтування легітимності [98, с. 184-5].

Про необхідність наявності «суспільного договору» та загальної згоди керованих на підкорення владі пише і Джон Локк, британський громадський діяч епохи Просвітництва. Він стверджував, що політична легітимність прямо походить від згоди керованих і без цієї згоди уряд не є легітимним [81].

Наступним варто дослідити, в контексті легітимності, науковий спадок Макса Вебера. Відповідно до робіт Вебера, політичний режим є легітимним, коли громадяни вірять у існуючу систему. У своїй книзі «Теорія соціальної та економічної організації» Вебер пише, що основою будь-якої системи влади і, відповідно, будь-якого виду готовності підкорятися, є віра, завдяки якій людині, яка користується владою надається певний престиж. [124, с. 382]

Вебер виводить класичну класифікацію легітимності, яка спирається на три основні джерела легітимного правління:

- традиційне (так було завжди);
- раціонально-правове (довіра до законності);
- харизматичне (віра в правителя).[112]

Однак, як пояснює сам Вебер, ці ідеальні форми легітимності не існують окремо в чистому вигляді. Вони збігаються та переплітаються. Вебер наводить приклад із юридичною владою. Законність є частково традиційною, оскільки вона «встановлена. Він стверджує, що наявність легітимної влади та те, як законна влада структурує суспільство, громадяни, які не поділяють віру в цю легітимність, усе ще стикаються зі стимулами діяти так, ніби вони вірять. [123, с. 265] Іншими словами, навіть не визнаючи легітимність державної влади, яка прийняла закони, люди продовжують цих законів дотримуватись.

Вебер визнав, що примус, інтереси, звички та атомізація населення відіграють роль у збереженні влади режиму. Більше того, вчений стверджував, що іноді легітимність (тобто віра в законну владу правителя) звужується й охоплює лише важливий адміністративний персонал, який напряду виконує накази правителя. [80, с. 127]

Наступний підхід до розуміння легітимації влади сформулював Марк Сучмен. У своїй книзі «Управління легітимністю: стратегічні та інституційні підходи» Сучмен розглядає легітимність як припущення, що дії суб'єкта є бажаними, правильними, відповідними в рамках певної соціально сконструйованої системи норм, цінностей, переконань і визначень. Він стверджує, що легітимність не залежить від окремих учасників, але залежить від колективу, оскільки саме учасники колективу її соціально надають. Таким чином, організація вважається легітимною, коли вона користується схваленням громадськості, навіть якщо дії організації можуть відхилятися від конкретних індивідуальних інтересів [120].

В наступні роки багато різних вчених напрацьовували власний підхід до розуміння «легітимності». Німецький політичний філософ Дольф Штернбергер, теж погоджувався зі сприйняттям легітимності як основи влади, яка здійснюється з визнанням владного права з боку уряду та суб'єктів регулювання [119]. Роберт Даль пояснював легітимність як резервуар, який завжди має бути наповненим: поки вода знаходиться на заданому рівні, підтримується політична стабільність, але якщо вона падає нижче необхідного рівня, політична легітимність знаходиться під загрозою [92]. Американський політичний соціолог Сеймур Мартін Ліпсет стверджував, що легітимність включає здатність політичної системи породжувати та підтримувати віру в те, що існуючі політичні інститути є найбільш відповідними та належними для суспільства [105].

Це дозволяє нам зробити висновок, що легітимність може мати різні аспекти і базується на сприйнятті, припущеннях, згоді та підтримці з боку суспільства. Вона може бути прагматичною, моральною чи когнітивною, а також залежати від правових норм, процедур та визнання з боку уряду та суспільства.

Легітимація пов'язана з ідеологією, політичною культурою, політичною свідомістю, традиціями та громадянським суспільством. В широкому сенсі, це процедура суспільного визнання якої-небудь дії, діючої особи, факту або події. Різниця між легітимністю та легітимацією полягає у різниці між результатом та процесом. Легітимний лад — це «такий суспільно-політичний устрій, який заслуговує на визнання. Легітимація, як дія, є процесом визнання тієї або іншої форми політичної організації суспільства». [15, с.55-56].

Фактично, легітимація влади є процесом визнання правомірності влади і підтримки її рішень громадою. Підходи до визначення «легітимації» такі ж численні, як і у випадку «легітимності». Для більшості вчених характерним є аксіологічний (ціннісний) підхід до легітимації. Так,

Ю. Габермас розглядає легітимацію як досконале аргументування. Згідно з поглядом Є. Бистрицького, легітимація є розгорнутим у часі політичним дискурсом, процесом поширення обговорення, обмірковування та доведення колективної правильності й прийнятності соціально-правових норм, які переважно встановлюються новими політиками. К. Завершинський розуміє легітимацію у контексті «легітимності», яка комплексно проявляється в довірі до норм, законодавчому підтвердженні прав, правовій підзвітності влади, ідеологічній «прозорості» та виконанні взятих на себе зобов'язань. Але всі ці визначення лише підкреслюють важливість віри громадян в законність і правомірність влади та необхідності існування правил і процедур, які б забезпечували її легітимність.

Поняття легітимації політичної влади характеризує процес, який містить дві взаємодійні та взаємо спрямовані складові.

1. Перша складова — це постійна інституціолізована діяльність суб'єктів політики щодо забезпечення легітимністю своїх претензій на здобуття, реалізацію чи розширення влади.

2. Друга складова — це визнання значущості цих претензій суспільством, його групами чи окремими особами, яка виражається у вірі, довірі, згоді, підтримці ними політичних суб'єктів у боротьбі за владу та її реалізацію. [15, с. 55-56].

Проте, як зазначає О. Висоцький, деякі дослідники негативно оцінюють легітимацію. Наприклад, за Д. Беллом, легітимація означає виправдання невдалих соціальних дій шляхом маніпулювання значенням і/або застосуванням понять з метою зміни політичної поведінки [13, с. 3–20.].

Загалом можна говорити про існування декількох історичних підходів, таких собі «хвиль» до розуміння «легітимності» та «легітимації»:

- Роботи давньогрецьких та римських філософів, що сконцентровані на досягненні загального блага громадян і ідеї законності влади.
- Релігійні підходи та божественне трактування походження влади.
- Раціональні погляди на легітимацію влади.
- Аналіз легітимації державної влади з точки зору природного права.
- Дослідження філософів і соціологів ХХ століття, які розуміють легітимацію влади в контексті її загальної підтримки.
- Теорії радянських науковців де домінуючими факторами є ідеологічні.

Цікаво відзначити, що в зазначених вище підходах до розуміння понять «легітимність» та «легітимізувати» спостерігається переважання позитивних конотацій. Негативне трактування «легітимності», хоч і є рідкістю, але також існує. Так, наприклад, в «Longman Dictionary of Contemporary English» слово «легітимізувати» у одному зі значень означає «подавати щось несправедливе або морально негідне прийнятним і правильним» [107, с. 807]. Однак загальна традиція вживання термінів «легітимація», «легітимність» та «легітимізувати» відображає в більшості позитивне значення.

Враховуючи все вищезазначене, можемо стверджувати, що у філософському розумінні легітимність виступає як універсальна категорія з елементами моральної оцінки, тоді як у соціологічному та політичному розумінні легітимність можна звести до здатності політичної еліти впливати на свідомість суспільства, створювати політичні міфи та підміняти реальну політичну практику популізмом, який ґрунтується на новітніх інформаційних технологіях [43, с. 76].

Крім зазначених вище класичних типологій «легітимності» варто зазначити ще одну, яка базується на критерії суб'єкта легітимаційних відносин і виокремлює:

- Елітистський підхід: легітимність є результат діяльності еліти, що виправдовує владу.
- Демократичний підхід: легітимність є визнання соціумом.
- Тоталітарний підхід: легітимність є єдність обґрунтування та визнання.
- Об'єктивістський підхід: легітимність є об'єктивна відповідність влади принципам функціонування суспільства.[15, с. 19-20].

Для подальшого проведення дослідження, крім ключових підходів до розуміння «легітимності» варто визначити також, що ми маємо на увазі під Суб'єктом та Об'єктом легітимації.

Суб'єкт легітимації: носій влади (наприклад: уряд або лідер), який формулює цілі, ставить завдання, вибирає виконавців і визначає оптимальний шлях досягнення легітимності.

Об'єкт легітимації: суспільство, до підкорення якого намагається домогтися суб'єкт.

Мета процесу легітимації є легітимність влади, а сам процес має об'єктивні та суб'єктивні цілі. [65, с. 94] Дана мета досягається за рахунок використання різноманітних механізмів легітимації: способів, яким здійснюється легітимація. [60, с. 11]

Варто зазначити, що термін «легітимація» дослівно перекладається як «узаконення». Однак у сучасній політичній науці розрізняються поняття «узаконення» та «легітимація». Останнє є більш широким і стосується не стільки юридичної складової визнання влади, а в більшій мірі суспільного визнання виправданості зазіхань на владу певних особистостей та груп.

Поняття «законність» представляє собою політико-правовий режим суспільного життя та принцип діяльності державних органів, який

базується на точному і безумовному дотриманні та виконанні законів. Цей режим та принцип походять з чинної Конституції України, відповідно до якої Основний Закон має найвищу юридичну силу.

Кожен громадянин зобов'язаний недвижно дотримуватися законів, не порушувати права і свободи, гідність та честь інших осіб, що є ключовою позицією вже згаданого «суспільного договору». Таким чином, законність спрямована на забезпечення демократичних прав та свобод громадян, стабільного правопорядку у суспільстві та державі. Законність не повинна підмінятися політичною та іншою доцільністю, як у процесі законотворення, так і на етапі виконання законів. [67]

Дотримання законності гарантується системою юридичних гарантій, зокрема застосуванням до правопорушників кримінальних, адміністративних, цивільно-правових та дисциплінарних санкцій. Важливе значення також мають політичні засоби відповідальності, морального впливу та заходи, спрямовані на підвищення правової свідомості та правової культури посадових осіб і населення.

Слово «легітимація» має свої корені у групі латинських слів «lex» чи «legis», що означає «закон», «правило», «принцип», «порядок», «влада» тощо. [125]. Таким чином, можемо стверджувати, що терміни «легітимність» та «легітимація» мають відношення до чотирьох дискурсів: правового, політичного, етичного та логічного.

Раніше ми дійшли висновку, що легітимація влади є процесом постійного здобуття довіри суспільства. Легітимність є кінцевим результатом і метою легітимізації. Українська дослідниця Є. Цокур в своїй дисертації зазначає, що легітимність відображається у різних формах, а легітимація передбачає різноманітні процедури та засоби. [65, с. 94]

В той же час, легальність влади відображає межі дозволеності влади відповідно до закону, процес узаконення, відповідність діючим законам, визнання суб'єкта, суспільного відношення, процедури, дій на законних

підставах, а також оформлений у передбаченому законом порядку статус суб'єктів права [44, с. 96.].

У соціологічній науці термін «легальність» був використаний М. Вебером, для якого він став позначенням одного зі способів легалізації соціального порядку, характеризуючи раціональний тип влади поряд з традиційним і харизматичним. Основним інструментом реалізації легальної влади М. Вебер визначив специфічний тип бюрократії - формально-раціональну бюрократію, яку він протиставляє традиційній та харизматичній бюрократії. Проте, на його думку, саме раціональна бюрократія має формальні риси, які властиві принципу легальності, і тому остання часто виявляється недостатньою для легалізації соціального порядку і потребує підтримки інших способів легалізації: традиційного та харизматичного.[124, с. 382]

Легальність представляє собою спосіб узаконення політичного порядку, що базується на юридичних документах і соціальних нормах. Поняття легальності влади має багато спільного з поняттям легітимності влади, але вони не є ідентичними. Якщо легітимність є, за суттю своєю, політичним явищем, то легальність є юридичним. Легальність встановлюється і гарантується владою, тоді як легітимність може мати харизматичний, тобто ірраціональний характер. Легальність завжди є суто раціональною.

Формальними рамками та основою легалізації влади є законодавство. Прикладом законодавчого врегулювання легальності можна назвати акти про спадкування престолу, обрання парламенту, президента тощо. Для громадян легальність виражається у покорі законам та їх виконанні. Легальність можна трактувати як нормативність, здатність втілюватися в нормах права, обмежуватися законом, функціонувати в рамках законності. Це явище є юридичним вираженням легітимності влади [58, с. 394].

Якщо діяльність держави, її використовувані форми й методи, обрані прийоми й способи мають правове обґрунтування, такий державний режим визнається легальним. Таким чином, він стає законним в очах громадян даної держави. І навпаки, нелегітимний державний режим одночасно є і нелегальним, оскільки він формується й функціонує всупереч чинним правовим нормам.

Якщо легальна влада ґрунтується на офіційно визнаних, документально закріплених й відомих суспільству нормах, то нелегальна влада базується на неофіційних, відомих лише певному колу людей правилах поведінки. Легальна влада прагне стабілізувати суспільство, закріпити в ньому порядок, тоді як нелегальна влада має на меті дестабілізацію його [58, с. 394].

Центральним аспектом можливості легальності існування державної влади є наявність нормативно-правової бази, яка перебуває над владними структурами та регулює їх діяльність. До основних характеристик легальної влади можна віднести:

- влада має законне походження;
- влада здійснюється відповідно до закону;
- влада сама підпорядковується закону [28, с. 20].

Проте не завжди легальність держави означає, що вона є легітимною. Ці два поняття є схожими, але не тотожними. Легітимність та легальність влади найчастіше супроводжують одна одну у періоди стабільного функціонування суспільства, коли державні та громадські інституції працюють продуктивно, політика здійснюється з урахуванням громадської думки, інтереси різних груп узгоджуються шляхом досягнення компромісів.

Отже, як ми вже зауважували, легітимність не є синонімом легальності, оскільки політична влада не завжди базується на праві та законах, але завжди певною мірою підтримується частиною населення.

Якщо легальність має формальний (юридичний) характер і впливає з самої влади у вигляді держави, що ухвалює закони, то легітимність має оцінний та етичний характер і виражає ставлення громадян, відображає їхні погляди [28, с. 20]

Навіть якщо об'єктом легітимності є правові норми, вона не має властивих правовим процесам функцій і не наділена юридичними атрибутами. Як вказував Н. Оніщенко, більш раціональним підходом буде розглядати легітимність як результат сприйняття права. Таким чином, легітимність або нелегітимність правової системи визначається психологічним та моральним ставленням суб'єктів правовідносин до явищ правової реальності [21, с. 141].

Легітимність і легальність не тільки не є ідентичними поняттями, але також можуть перебувати у конфлікті між собою. Для розуміння відмінностей між цими характеристиками влади важливим є введення поняття підпорядкування владі. Підпорядкування владі означає, що особа дотримується закону. Але підкорення особи, яке може або не може визнавати існуючу владу, вже є етичною характеристикою влади. Іншими словами, не кожне підпорядкування владі означає визнання цієї влади, а громадяни підкоряються не тільки легітимній владі.

Плутанина в розмежуванні цих понять зумовлена тим, що в рамках класичної цивілізації не було суттєвої різниці між «законністю» і «легітимністю» і законна влада вважалася легітимною. Однак у сучасних дискусіях про політику встановлюється певна розрізненість між мораллю та законом. З позиції позитивізму закон розглядається як наказ, підкріплений санкціями, тоді як його моральний зміст вважається вторинним. І навпаки, законність влади не обов'язково означає її справедливість. Уряди можуть мати законний авторитет, не будучи справедливими з моральної точки зору.

Таким чином, закон може закріплювати владу, яку суспільство не визнає та не схвалює, наприклад, диктатуру, але яка може отримати формальне схвалення більшості за допомогою різних політичних стратегій. Досвід фашизму та сталінізму підтверджує це, але також свідчить про те, що легітимність тісно пов'язана з природою політичного режиму. [30, с.394] Проте, коли влада стає нелегітимною в очах населення, збільшується ймовірність опору проти цієї влади. Однією з поширених форм опозиції владі в рамках демократичної практики є акції громадянської непокори, що є ненасильницьким засобом боротьби [43, с. 74].

Тривалий період існування радянської командно-адміністративної системи влади широко використовувався класовою легітимністю. Сучасна ж проблема легітимності полягає в питанні політичного представництва та консенсусу. Вона виникає з відсутності безпосереднього політичного впливу та влади, що характерні для невеликих суспільств, тому ставиться питання про те, хто має законне право діяти як представник політичної влади. [30, с.394]

Але сучасні типи легітимності переважно ґрунтуються на раціональних основах: в масовій свідомості переважають ті, які передбачають визнання влади згідно з конституцією і законами, а також в її здатності виконувати свої функції та віру в те, що характер влади і соціальні наслідки її управлінського впливу повністю залежать від громадян. [30, с.394]

Серед норм, що встановлюються державою через її уповноважені органи, якими б вони не були, чи то мають вони правовий, чи інший характер, іноді можуть існувати такі, які з точки зору громадської думки та суспільства в цілому відчуються як несправедливі. Навіть у випадках, коли ці норми встановлені відповідно до законодавства та їх виконання забезпечене законними засобами, вони можуть бути сприйняті як

нелегітимні. Іншими словами, це означає, що вони не викликають загального прийняття та підтримки населення, громадської думки та міжнародного співтовариства.

Отже, легітимність, на відміну від легальності, не є формальним правовим актом або чітко сформульованою юридичною нормою. Вона виражається у відповідності дій органів державної влади очікуванням суспільства, вимогам історії, традиції та іноді надзвичайних обставин. [28, с. 21]

Влада, яка відповідає загальноприйнятим правилам, має широке визнання громадськістю і демонструє ефективність своєї діяльності, може бути одночасно легальною та легітимною. Розуміння належної легітимності, факторів, які призводять до її формування, і її важливості для суспільства є складними історично обумовленими проблемними питаннями, які виникають перед сучасним світовим співтовариством. Історія свідчить про те, що людство неодноразово звертало увагу на ці проблеми, особливо в періоди політичної невизначеності, кризи моральних чи правових норм, загрози або реальних проявів масштабних соціальних конфліктів.

Як ми вже визначили, легітимність визначається як визнання право суб'єкту здійснювати владу, при цьому рештою суспільства така ситуація сприймається як щось «правильне та належне» [89, с. 165.]. Легітимність, в сьогоденнішому контексті, говорить про визнання авторитету правлячого режиму більшою частиною суспільства, і основою цього визнання стає не примус, а консенсус

Існують різні підходи до класифікації легітимності, їх виокремлюють залежно від цілей, засобів, ресурсів тощо. Дві з них ми вже згадували вище, а тепер розберемо більш детально. Адже, при всій своїй складності, легітимаційний процес завжди має певну специфіку — модель, яка

базується на застосуванні відповідних типів легітимації (одного чи кількох). [65, с. 95].

Перш за все, варто більш детально розглянути класичну типологію легітимності, яку запропонував Макс Вебер. Нагадаємо, що цей німецький соціолог визначив три типи: традиційний, харизматичний та легальний.

Традиційна легітимність: цей тип за основу бере класичні для конкретної політичної культури цінності та норми, на базі яких відбувається прийняття владних рішень. Саме за рахунок впливовості цих цінностей відповідні рішення легітимізуються суспільством.

Варто зазначити, що попри те, що у сучасних умовах традиції мають обмежене значення для легітимності державної влади в більшості країн, вони все ще доволі широко використовуються для зміцнення уявлень про законність та обґрунтованість влади. Ці способи часто пов'язані з символізмом та релігією. Приклад: наявність державної релігії в окремих країнах та використання церковних обрядів в державних процедурах; підтримка та субсидування церков задля забезпечення ними просвітницької діяльності серед населення у повністю світських країнах; включення набожності та релігійності до іміджевих рис політика задля підвищення електоральної підтримки.

Харизматична легітимність: основана на особистих якостях лідера. Харизматичного лідера сприймають як втілення найкращих рис, які необхідні для управління (мудрість, святість, сміливість тощо). Харизматична легітимність побудована на безумовній довірі до лідера, незважаючи на раціональність його дій. Сучасні політологи застосовують це поняття до революційних та тоталітарних лідерів, батьків нації, релігійних лідерів тощо. Приклад: Наполеон, Ганді, Сталін, Гітлер.

Раціональна легітимність: основана на раціонально встановлених правилах та нормах. Цей тип легітимності є основним для демократичних країн, адже він ґрунтується на конституції та конкретних правових нормах.

Вони виступають посередниками між владою та народом. Іншим проявом легальної влади є бюрократія. Раціонально-бюрократичний тип управління легітимізується компетентністю, наявністю спеціальної освіти та виконання встановлених правил управління [103].

Типологію Вебера можна вважати першою спробою класифікувати різні прояви легітимності. Пізніше різні науковці намагались систематизувати різні типи легітимності.

Так, визначають емпіричну легітимність (що ґрунтується на фактичній підтримці влади суспільством) та нормативну легітимність (відповідності політичних дій нормам і цінностям).

Існують і інші типи легітимності:

- інструментальна легітимність: орієнтована на вигідність досягнення певних цілей через владу;
- матеріальна легітимність: спирається на економічні та матеріальні аспекти влади;
- народна легітимність: заснована на широкій підтримці та прийнятті влади широкими соціальними групами;
- регулятивна легітимність: передбачає визнання влади через її здатність до регулювання соціальних відносин;
- процедурна легітимність: визнання влади шляхом дотримання процедур та правил [115, с. 403–418].

Зважаючи на веберівську концепцію, свою типологію пропонує Д. Хелд. Він виокремлює сім самостійних типів легітимації:

- Легітимація під загрозою насильства.
- Традиційна легітимність.
- Легітимність внаслідок апатії суспільства до політики.
- Інструментальна легітимація.
- Нормативна легітимація.
- Ідеальна нормативна легітимація.

З усіх перерахованих вище, демократичним принципам відповідають лише нормативна і ідеальна нормативна легітимація, інші застосовуються у перехідних суспільствах та в періоди значних суспільно-політичних змін [50, с. 117].

Власну типологію пропонує і Д. Істон. Вчений виокремлює три основні типи легітимності. Підставою для типологізації виступають джерела легітимності.

Ідеологічна легітимність. Джерела: цінності та принципи, до яких звертається політична влада. Цими джерелами можуть бути сама ідеологія або практична діяльність, що об'єктивує владу. Рівень легітимності, в такому випадку, дорівнює корисності ідеології для суспільства.

Структурна легітимність.

Джерело: переконання у законності норм, що регулюють взаємовідносини між владою та суспільством.

Таким чином забезпечується можливість впливу суспільства на владу та прийняття політичних рішень через використання спеціальних інструментів волевиявлення громадян (петиції, референдуми, народні ініціативи). Необхідним в цьому випадку є визнання права суспільства на формування відповідних норм, що через інститут виборів.

Адже за демократичної системи вплив на обраних суб'єктів влади зберігається не лише під час каденції, але й через встановлені норми. Фактично такий підхід ототожнює структурну легітимність з правовою політикою.

Персональна легітимність.

Джерело: особисте ставлення оточення до осіб, що здійснюють владу в межах даної системи. Легітимність виникає через авторитет суб'єктів влади, які мають повагу в суспільстві, способи політичної поведінки, а також характеристики особи, яка владу здійснює.

Крім джерел легітимності, підставою для типологізації може виступати і тривалість її дії:

Дифузна легітимність: довготривала.

Така підтримка режиму ґрунтується на афективній, емоційній підтримці ідей та принципів політичної влади, незалежно від результатів її діяльності.

Специфічна легітимність: короткочасна (ситуативна). Базується на свідомій підтримці влади та проявах її діяльності. [95].

В роботі «Легітимність режимів та криза довіри» М. Доган, в свою чергу, зосереджується на практичних аспектах легітимації та делегітимації. Свою теорію вчений вибудовує на емпіричній перевірці класичної теорії типів легітимності М. Вебера щодо конкретних політичних режимів різних країн світу.

Згідно з висновками Догана, типологія Вебера не повністю відображає сучасні політичні процеси та не може бути забезпечити вичерпного аналізу сучасного стану проблеми. Актуальним залишається лише традиційний бюрократичний тип, який є поєднанням різних різновидів. Доган виділяє такі види легітимності:

- Розвинуті плюралістичні демократії, які більшість громадян визнають легітимними.
- Авторитарно-бюрократичні режими, де громадянські права дотримуються лише частково. Існує різноманітність таких режимів залежно від рівня підтримки серед населення.
- Диктаторські режими, які зазвичай не визнаються більшістю населення держави. [94].

Марк Сучмен також створює власну типологію легітимності і виокремлює три типи:

- прагматичну легітимність, яка базується на інтересах учасників спільноти, які детально оцінюють дії та поведінку влади з метою

визначення їх наслідків. Цей тип легітимності можна поділити на три категорії: легітимність обміну, легітимність впливу та легітимність розпорядження.

- моральну легітимність, яка залежить від того, чи вважають дії організації або установи моральними. Має чотири підтипи: наслідкова, процедурна, структурна та особиста легітимність;

- когнітивну легітимність, за якої організація переслідує цілі, які суспільство вважає належними та бажаними. У контексті моральної та прагматичної легітимності важливою є оцінка, тоді як когнітивна легітимність не вимагає такої оцінки. Когнітивна легітимність передбачає, що суспільство приймає дані організації як необхідні або неминучі.[120]

Зазначені вище типології, хоч і охоплюють велику кількість проявів легітимності, все ж не можуть вважатись вичерпними. Тому, в сучасних дослідженнях вчені пропонують власні підходи до її типологізації. Свій варіант типології, наприклад, пропонує Вейганд. Вчений обґрунтовує теорію інтерактивної гідності, яка ґрунтується на взаємодії, як ключовому факторі для побудови змістовної легітимності. Такий підхід особливо актуальний у зонах конфлікту, де декілька органів влади конкурують за повноваження та легітимність. Допоки влада не задовольняє безпосередні очікування людей щодо інтерактивної гідності, люди надають перевагу її опонентам і вважають альтернативну владу більш легітимною [122].

Також Вейганд, пропонує окремо винести інструментальну легітимність та субстантивну легітимність. Інструментальна легітимність базується на раціональній оцінці корисності влади. За цим підходом влада є настільки легітимною, наскільки ефективно здатна реагувати на суспільні потреби. Джерелом легітимності тут виступає ефективність надання владою послуг. В той же час, субстантивна легітимність базується на спільних цінностях. Цей підхід полягає в тому, що у разі коли люди

визнають право суб'єкта здійснювати владні повноваження, вони також можуть прийняти його недоліки [121].

Розділяти легітимність влади на позитивну та негативну пропонує в своїх роботах Абулоф. За версією вченого, негативна політична легітимність визначається від об'єкта легітимації, обґрунтовуючи, що вважається законним. Вона визначає, де встановити межу між добрим і поганим, а легітимність політики впливає з відповідних дій.

В свою чергу, позитивна політична легітимність безпосередньо відноситься до джерела легітимації і походить від відповідних акторів. Вона стосується того, хто має оформити легітимність в першу чергу. [79].

Легітимність держави базується на сприйнятті громадянами та їх очікуваннях щодо дій держави, вона може бути конструйована між державними акторами та громадянами [108].

Цікава типологія була запропонована Россом Міттігою, який виводить фундаментальну та умовну легітимність. Фундаментальна ґрунтується на здатності уряду забезпечувати безпеку і захист своїх громадян. Умовна легітимність передбачає здійснення влади у її більш стандартних проявах. До факторів умовної легітимності відносять: наявність демократичних прав і процесів, суспільну згоду, гарантії рівного представництва, забезпечення основних суспільних благ, захист прав і свобод особи, соціальну справедливість тощо. Фундаментальна легітимність передує умовній легітимності і враховується у моменти, коли компроміси стають необхідною частиною політичних розрахунків [110].

Останні дослідження проблеми легітимності включають в себе пропозиції щодо шляхів та методів практичної реалізації легітимаційних процедур та технологій. Різноманітні концепції та ідеї, запропоновані вченими, є оригінальними та цікавими з точки зору можливостей та досвіду їх подальшого практичного втілення.

Ж.-Л. Шабо виділяє такі типи легітимності влади:

- демократичну, засновану на свідомому волевиявленні суспільства;
- технократичну, пов'язану з ефективним володарюванням;
- ідеологічну, що ґрунтується на певних уявленнях про соціальну дійсність;
- онтологічну, засновану на принципах суспільного буття. [16].

Класифікація Шабо базується на комплексній ознаці, що включає джерела легітимності та суб'єкта легітимаційного процесу. Так, демократична легітимність, наприклад, передбачає перенесення механізму ухвалення рішень на все суспільство. В політичній практиці це досягається за допомогою принципу більшості, який застосовується в демократичних режимах як для вибору представників народу, так і для голосування за закони або для ухвалення рішень у колегіальних виконавчих структурах. Демократична легітимність базується на законі як джерелі влади і отримує легітимацію через волевиявлення громадян, яка реалізується у рамках закону.

Проте, варто зауважити, що демократичні процеси не завжди гарантують очевидність рішення. Неправильно застосовані демократичні механізми навпаки здатні сприяти наростанню авторитаризму, диктатур та тоталітаризму, які суперечать основним принципам демократії. Це ще раз доводить, що навіть найкращий тип легітимності не є універсальним і потребує підтримки іншими типами.

Технократична легітимність пов'язана з умінням ефективно реалізовувати владні повноваження. На початкових етапах розвитку суспільства, основним інструментом отримання влади була сила, за технократичного підходу таким переважаючим фактором є знання. У контексті технократичної легітимності, суб'єктом легітимаційного процесу виступає сам політичний лідер. Він використовує свої знання, експертність і інформацію як інструменти, щоб переконати громадян у своїй здатності

ефективно вирішувати суспільні проблеми та керувати справами держави. Такий лідер спирається на свою інтелектуальну та технічну компетентність для досягнення легітимності, демонструючи здатність впроваджувати новаторські рішення та досягати конкретних результатів.

Ідеологічна легітимність, в контексті забезпечення правомірності політичної влади, визначається конкретними ідеологічними підходами до розуміння соціальної реальності та засобами її трансформації. Політичні лідери та органи влади демонструють свою правомірність, прагнучи реалізувати ці ідеї через свою політику та дії. У контексті ідеологічної легітимності, важливими стають не лише заявлені принципи, а й їх практична реалізація. Дії політичних акторів повинні відповідати визначеним ідеологічним принципам та цілям, що підвищує їхню легітимність перед суспільством. Таким чином, ідеологічна легітимність стає інструментом сприяння сприйняття політичної влади та її дій громадянами.

За технократичного типу легітимності, успішне управління та здатність до раціонального прийняття рішень стають центральними показниками легітимності для політичних лідерів та владних структур. Технократична легітимність визнає, що знання, експертність та ефективність у владному управлінні є важливими чинниками, які впливають на сприйняття влади суспільством.

Онтологічна легітимність відповідає загальним принципам людського і соціального буття. Цей вид легітимності визнається через його відповідність загальним принципам, які формують основу існування людей і суспільства. Онтологічна легітимність, таким чином, заснована на усвідомленні глибоких, загальних засад, що регулюють людське існування і суспільний лад. Вона надає політичній владі суттєвий філософський фундамент, який виходить за рамки конкретних політичних дій і

програшів, і підкреслює її відповідність загальним цінностям та принципам існування.

У парадигмі онтологічної легітимності, сутність політичної влади і публічної влади взагалі розглядається як частину загального порядку речей у світі. Вона вирізняється через її відповідність фундаментальним цінностям, принципам справедливості, гідності і добробуту, які вважаються важливими для гідності і щасливого існування людей. [16].

Висновки до розділу 1

Проблематика легітимності базується на поєднанні елементів примусу та довіри, які комбінуються у різноманітних пропорціях задля формування ефективної моделі владарювання та управління державою і суспільством, а також подальшої підтримки стабільності цих взаємин панування-підкорення. Легітимація - це вельми складне та всебічне явище для наукового аналізу, оскільки воно охоплює різноманітні і часом протилежні аспекти, що виникають під час процесу надання суб'єктом влади повноважень.

Легітимація включає в себе кілька ключових аспектів, які роблять її складною для вивчення та розуміння. Це питання суспільного сприйняття та визнання легітимності влади. Сам факт того, що певний суб'єкт волі має право та законне підґрунтя для влади, є лише початком. Спроможність цього суб'єкта переконати громадян, що його влада є справедливою і правомірною, вимагає складних комунікативних стратегій та впливових аргументів. Крім того, легітимація пов'язана з ідеологічними та культурними аспектами. Вона передбачає наявність конкретних ідей та переконань, які виправдовують владу. Однак ці ідеї можуть варіюватися в залежності від суспільного контексту, і тому вивчення легітимації вимагає розгляду цього ідеологічного різноманіття.

Загалом, легітимація є динамічним процесом, оскільки влада може набувати та втрачати легітимність з часом. Цей аспект вимагає вивчення змін у сприйнятті влади та її діяльності від громадян з плином часу.

Існують домодерні, модерні та постмодерні підходи до тлумачення такого феномену як «влада» і розуміння її легітимності. У домодерному розумінні влада нерозривно пов'язана з релігією. Релігійний світогляд того часу сприймав владу як щось божественне, а відповідно, незаперечне. Таким чином, у контексті традиційного способу легітимації влади терміни

«легітимний» та «нелегітимний» пов'язані з походженням правонаступника престолу та підтвердженням його традиційного права на корону. У модерному підході можна говорити про такий ключовий момент, як «теорія суспільного договору» та «розумне» походження держави. Об'єднання та визнання влади один над одним є раціональною необхідністю.

Легітимність, у широкому розумінні, є визнанням суспільством або його переважною більшістю повноважень суб'єктів влади. Політична легітимність є основною передумовою для правління, оскільки відсутність легітимності ставить уряд у законодавчу безвихідну ситуацію та може спричинити його занепад. Пасивна згода не є достатньою для становлення політичної легітимності. Для цього необхідна активна участь громадян у обґрунтуванні державних законів через загальне волевиявлення народу.

Легітимація пов'язана з ідеологією, політичною культурою, політичною свідомістю, традиціями та громадянським суспільством. Фактично, легітимація влади є процесом визнання правомірності влади і підтримки її рішень громадою.

Загалом можна говорити про існування декількох історичних підходів, таких собі «хвиль» до розуміння «легітимності» та «легітимації»:

- Роботи давньогрецьких та римських філософів, що сконцентровані на досягненні загального блага громадян і ідеї законності влади.
- Релігійні підходи та божественне трактування походження влади.
- Раціональні погляди на легітимацію влади.
- Аналіз легітимації державної влади з точки зору природного права.
- Дослідження філософів і соціологів ХХ століття, які розуміють легітимацію влади в контексті її загальної підтримки.

- Теорії радянських науковців де домінуючими факторами є ідеологічні.

У сучасній політичній науці використовуються терміни «узаконення» і «легітимація», щоб розрізнити два аспекти визнання влади. Поняття легітимації є ширшим і стосується суспільного визнання виправданості влади певних осіб та груп, а не лише юридичної складової визнання.

Зокрема, легітимність відображає політичну легітимність, тоді як легальність має юридичний характер. Легальність встановлюється та гарантується владою, тоді як легітимність може мати харизматичний, тобто ірраціональний, характер. Легальність завжди є суто раціональною.

У літературі розрізняються різні типи легітимності. Наприклад, Макс Вебер виділяє три типи: традиційний, харизматичний і легальний. Д. Хелд виокремлює сім самостійних типів легітимації: легітимація під загрозою насильства, традиційна легітимність, легітимність внаслідок апатії суспільства до політики, інструментальна легітимація, нормативна легітимація, ідеальна нормативна легітимація. Д. Істон виокремлює три основні типи легітимності: ідеологічну, структуру та персональну. Марк Сучмен виокремлює три типи: прагматичну, моральну та когнітивну легітимність. Вейганд пропонує виділяти інструментальну та субстантивну легітимність. Росс Міттіга виводить фундаментальну та умовну легітимність. Ж.-Л. Шабо виокремив демократичну, технократичну, ідеологічну та онтологічну легітимність.

Дуже важливо відзначити, що існує значна концептуальна різноманітність у теоріях та підходах до розуміння легітимації, яка належить до сфери політології та соціології. Ця різноманітність визначається специфікою, роллю та методами реалізації процесу легітимації.

Підходи до розуміння легітимації можуть значно відрізнитися один від одного, і кожен дослідник має власну наукову точку зору, яка

відображається в його концепції легітимаційних процесів. Ці концепції розрізняються за значенням, формами і технологіями, що використовуються для досягнення легітимності.

Важливо підкреслити, що недостатня уніфікація підходів до легітимації є нормальною та корисною через складність суспільно-політичних реалій. Різні контексти, культурні особливості та історичні умови можуть вимагати різних способів розгляду та реалізації легітимації. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню природи легітимності та її ролі в політичних процесах, враховуючи численні аспекти, що впливають на цей важливий аспект політичної та соціальної структури.

РОЗДІЛ 2: РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ В ДЕМОКРАТИЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМАХ

Як ми вже визначили в першому розділі, легітимність влади є складним явищем на яке впливає велика кількість різноманітних факторів. Те, як та чи інша влада легітимується може залежати від типу лідера, історичних особливостей, рівня політичної культури, тощо. Так само має свої особливості легітимації кожен політичний режим. В контексті даного дослідження нас цікавлять особливості легітимності влади саме в демократичних політичних режимах. Згідно з роботами О. Білого та Є. Бистрицького, легітимність можуть набувати та втрачати лише політичні режими. Тому, перш за все, нам необхідно визначити, що ми розуміємо під поняттям «політичний режим».

В «Політичній енциклопедії» наведено наступне визначення «політичного режиму»: «сукупність характерних для певного типу держави політ, відносин, засобів і методів реалізації влади, наявних стосунків між держ. владою і суспільством, домінуючих форм ідеології, стану політичної культури» [76]. Різні політичні режими відрізняються процедурами та способами організації владних структур, стилем прийняття рішень та взаєминами між державною владою та суспільством.

Сучасна політологія виділяє такі основні типи політичних режимів:

- демократичний;
- авторитарний;
- тоталітарний.

Ці типи можуть мати власні підвиди, яким притаманні власні специфічні характеристики (фашистський, теократичний, ліберально-демократичний, анархістичний тощо). Визначити до якого саме типу відноситься політичний режим ми можемо спираючись на ряд ознак:

- спосіб формування органів влади;
- взаємовплив трьох гілок влади;
- взаємодія між центральною і місцевою владою;
- роль громадських організацій та політичних партій;
- статус особи, гарантування прав та свобод;
- наявність законодавчої системи;
- дозволена й заборонена політична діяльність;
- рівень економічного й господарського розвитку;
- політична стабільність суспільства;
- специфіка функціонування правоохоронних й каральних органів;
- традиції народу (історичні, культурні та моральні) [76].

Класифікація політичних режимів передбачає різні форми легітимності та їх використання в контексті взаємодії держави та громадянського суспільства. Формування та функціонування політичного режиму нерозривно пов'язане з процесом легітимації, а точніше тим, які моделі та технології використовуються в цьому процесі. Відповідно, демократичний політичний режим теж має ряд власних особливостей, які мають бути враховані для дослідження легітимності влади в демократичних країнах.

Для демократії, як політичного режиму, характерні децентралізація та розподіл влади між всіма громадянами держави. Таким чином створюється можливість рівномірного впливу на владу та процес прийняття владних рішень. Для збереження власної сутності, демократичний режим спирається на ряд принципів. Серед ключових:

- рівноправності всіх громадян;
- періодичності виборів;
- прийняття рішень відповідно до волі більшості.

Джерелом влади, а відповідно і основою її легітимності, в демократичних країнах є народ. Також, для цього політичного режиму важливим є пріоритет прав людини над правами держави, верховенство закону та обмеження влади більшості над меншістю. Важливою, в контексті легітимності влади, є повага більшості до права меншості та можливості мати власну точку зору і захищати її цивілізованими методами [76]

Слід зазначити, що будь-яка концепція класифікації політичних режимів має виражену легітимаційну складову, яка є важливим елементом як у політичній теорії, так і у політичній практиці. Наприклад, в рамках конституційного правління виділяються парламентський та президентський режими.

Зміцнення демократичних політичних режимів веде до політичної стабільності, що дає можливість більш активно проявити себе структурам громадянського суспільства. Єдність влади і суспільства, необхідна для проведення глибоких соціально-економічних змін і забезпечення стабілізації правлячого режиму. В демократіях зв'язки між громадянами і державою забезпечуються виборчими процедурами. [65, с. 171-175].

М. Доган в своїх роботах говорить про «ступінь легітимності політичного режиму». Вчений доводить, що населення в жодній країні світу не вважає існуючий режим повністю легітимним, легітимність йому надається лише умовно. Жоден політичний режим не може бути повністю легітимним, як і повністю нелегітимними. Подібне ранжування «визнання» влади спирається на ідеологічні постулати, особисті якості лідера, силу тощо. Доган стверджує, що поняття легітимності можна перевірити емпірично через численні опитування в різних країнах. Було розроблено спеціальний опитувальник з питань, що відображали сутність суперечок щодо легітимності. Результати засвідчили, що в демократіях більшість населення бачить численні вади в політичній системі, і лише

меншість беззастережно приймає режим. [94]. Проте, варто зазначити, що опитування громадської думки легше використовувати для оцінки явищ, схожих на легітимність, ніж для самої легітимності. Наприклад, непопулярність уряду не завжди свідчить про його нелегітимність.

На думку вченого, рівень легітимності політичної влади може коливатись від загального схвалення до повного заперечення влади суспільством. Це пояснюється тим, що різні групи інтереси, і навіть окремі індивіди, відрізняються у своєму ставленні до авторитету влади. Так, в одному суспільстві можуть бути наявні:

- апатичні групи;
- субкультури;
- активні противники режиму, що чинять опір;
- мирні опозиціонери;
- озброєні терористи;
- апатична більшість.[94].

Кожен зі згаданих прошарків в тій чи іншій мірі визнає та визначає легітимність політичних режимів та дій окремих лідерів. Активність прояву цих груп, вираженість їх підтримки чи заперечення режиму, розмах дисидентських рухів, — це все є індикатором ступеня легітимності влади. Це змушує владу звертати увагу на більшу кількість факторів при прийнятті рішень, адже легітимність зі статичної характеристики, яку отримують суб'єкти влади при набутті повноважень, перетворюється на динамічну і потребує постійного підкріплення від влади.

За таким підходом, оцінка легітимності в демократичних політичних режимах сьогодні відходить від загальної характеристики влади та концентрується на оцінці її конкретних результатів, дій, наслідків, оцінок і суджень, які відображаються у громадській думці, взаєминах суспільства, особистості і держави. Саме тому в демократіях переважає раціональна модель легітимації влади.

Основною особливістю цієї моделі є акцент на реальному визнанні народу як суверена. Народ тут є тим суб'єктом, який здатен постійно вносити зміни в систему влади та владні інституції. Така ситуація робить владну систему врегульовано нестабільною, забезпечуючи її динамічність і, як наслідок, кращу адаптивність до викликів сьогодення. Крім того, таким чином створюються реальні можливості для оптимізації системи влади та уникнення узурпації влади. Раціоналістична модель сприяє прогресивному розвитку суспільства та держави і об'єднує найбільші переваги всіх моделей легітимності.

Виділяються три підвиди цієї моделі:

- раціонально-модерністська (в країнах де ефективно поєднуються сучасні демократичні інституції з традиціоналізмом);
- раціонально-активістська (в країнах з фрагментованою політичною культурою);
- громадянська (в країнах з гомогенною (однорідною) політичною культурою). [65, с. 108].

Попри всі переваги раціоналістичної моделі вона є вкрай складною для ефективного втілення в країні через свою комплексність та велику кількість факторів впливу. Втілення цієї моделі передбачає наступні чинники:

- наявність демократичних традицій у політичному житті,
- дієві інституції громадянського суспільства,
- ефективні правова та політична системи,
- високий рівень політичної культури та свідомості,
- єдність еліт,
- позитивний вплив зовнішнього середовища. [65, с. 108].

Попри те, що демократична, тобто раціональна, легітимність є перспективною моделлю, яка сприяє активному розвитку суспільства, не завжди в тій чи іншій країні її вдається ефективно втілити життя. В

результаті ми стикаємось з помилками та провалами влади і, як наслідок, поступовою втратою довіри в суспільстві, що призводить до делегітимації влади. Втрачаючи легітимність та суспільну підтримку, режими можуть повертатись до застосування сили як засобу первинної та кризової легітимації. На жаль, авторитарно-примусова модель легітимації все ще залишається найпоширенішою адже її найпростіше втілити в життя.

Важливим аспектом процесу легітимації в демократичних політичних режимах є принцип розподілу гілок влади, який спрямований на забезпечення балансу між ефективністю функціонування та стабільністю існування влади через розподіл повноважень:

- Законодавча влада (формує систему соціального представництва в політичних структурах, є віддзеркаленням суспільного запиту);
- Виконавча влада (забезпечує реалізацію суспільних інтересів через здійснення політичного курсу країни, є втіленням ефективності державного апарату);
- Судова влада (легітимує або делегітимує існуючий політичний режим згідно з критеріями законності і справедливості). [65, с. 106-108].

Такий розподіл владних повноважень між гілками влади забезпечує стабільність функціонування системи і не допускає узурпації влади жодною з гілок. Це, в свою чергу, забезпечує більшу включеність та вплив громадянського суспільства на владу.

Загалом, як ми вже говорили вище, питання набуття легітимності тісно пов'язане зі становленням громадянського суспільства. Громадянське суспільство складається з різних структур, через які люди впливають на державу. Воно є фундаментом функціонування демократичної держави. Варто зазначити, що питання ролі громадянського суспільства в загальних суспільно-політичних процесах та забезпечення легітимності політичної

влади є складним і наразі немає єдиновизначеної вичерпної концепції, що актуалізує подальші дослідження в цьому напрямку. [57, с. 57–65]

Перш за все, роль громадянського суспільства в політичному житті демократичної країни та процесі легітимації влади залежить від того, з якою саме демократією ми маємо справу. У демократичному громадянському суспільстві головне завдання полягає у формуванні політичної дієздатності громадян, їх здатності до відкритих дискусій та обговорення проблем у контексті загального блага. Так, почати варто з класичної представницької демократії, яка забезпечує гарантії існування громадянського суспільства та його ефективний вплив на державні інституції. Ліберальна демократія виступає активним стимулятором формування демократичного громадянського суспільства.

У контексті нашого дослідження, цікавою для вивчення є легітимація влади в деліберативній демократії, яка сьогодні впевнено стає головним елементом демократичного процесу, переважаючи виборчу демократію. Перш за все, розберемось, що саме ми маємо на увазі під терміном «деліберативна демократія».

Сучасний контекст передбачає переосмислення моделі деліберативної демократії. Ця актуалізація пов'язана зі зростаючою кризою класичної легітимації влади, яка традиційно базувалася на інституційних та законодавчих засадах. Деліберативна демократія внесла новий вимір в розуміння легітимості, заснований на активному взаємодії держави з громадянським суспільством та публічною комунікацією. Цей підхід дозволяє ефективніше досягати консенсусу в питаннях, які раніше нерідко призводили до конфліктів та суперечок [50, с. 87-91].

Необхідно зазначити, що ці зміни пояснюються зростаючим впливом постмодерністської парадигми на політичну систему суспільства. Це призвело до значних змін у стандартному суспільному дискурсі та спричинило виникнення нової основи для легітимації політичної влади,

яка базується на публічній комунікації. Це суттєво посилило важливість деліберативної демократії для сучасної політичної науки.

Термін «деліберація» має своє коріння в латинському слові «deliberatio», що означає «радитися», «обговорювати», «міркувати», «проводити консультації», «зважувати «за» і «проти» [45]. У сучасній англо-американській лексиці, термін «деліберація» має етимологічне коріння в латинському слові «deliberate», що вказує на обдумування, дослухання, раду та міркування. Англійське слово «deliberation» також розуміється як дискусія або обговорення. У словнику американської компанії Merriam-Webster поняття «деліберація» визначається так: «Це певний акт роздумів, зважування та вивчення причин вибору, це ретельні обговорення й експертиза, обачність і обережність в процесі вибору найбільш прийняттого і ефективного вирішення» [90].

Деліберативна демократія, відома також як деліберативна політика, представляє собою модель суспільного устрою, в якій формування громадської думки та політичної волі в публічній сфері та парламентському процесі країни не підпорядковується структурі ринкових процесів або нав'язаній ідеології. Замість цього, вона базується на ініціативі соціальної комунікації громадян, орієнтованої на досягнення взаєморозуміння та захист власних інтересів.

Поняття «деліберативна демократія» було вперше використане політологом Дж.-М. Бессетом у 1980 році в його праці «Деліберативна демократія: принцип більшості в республіканському уряді».[84]

Американські політичні психологи з Міннесотського університету, Д. Джонсон і Р. Джонсон, відзначають, що політичний дискурс включає у себе формалізований обмін думками про те, які з різноманітних альтернативних шляхів дії слід обрати для вирішення соціальних проблем.
[18]

Сьогодні ми можемо обговорювати конкретні риси, які є характерними для деліберативної демократії. І ключовим аспектом є те, що ця модель надає особливу роль легітимації влади. У відміну від сучасного процесу електоральної демократії, де центральним елементом демократичної практики є голосування, теоретики деліберативної демократії стверджують, що справжня легітимність законодавчих актів та політичних рішень може виникати лише через їхнє попереднє публічне обговорення, відкритий діалог, толерантність до чужих думок та готовність до коригування власних позицій у випадку, якщо з'являються «кращі аргументи» у процесі дискусії. У деліберативній демократії наголошується на публічному діалозі (дискусії) між державними інститутами, громадянами, організаціями громадянського суспільства та владою у формуванні найважливіших і необхідних шляхів соціального розвитку. Отже, ключова роль в процесі легітимації законодавства, політичних рішень та влади переходить від їхньої легалізації та інституційної акцептації до публічного обговорення, навколо якого формується легітимність. Обговорення стає першим кроком, за яким слідує легалізація та інституційне закріплення - ця особливість деліберативної демократії.[50]

Як було підкреслено раніше, концепція деліберативної демократії відводить важливе місце особливому розумінню політичної комунікації. В рамках точних наук, таких як математика і кібернетика, а потім в політичній науці, склався підхід, де комунікація часто визначається як процес передачі інформації від джерела до адресата. У системній теорії, комунікація слугувала механізмом відтворення політичної системи. Прихильники деліберативного підходу також працювали над розробкою конкретної процедури комунікації між громадянами, спрямованої на узгодження різних поглядів і формування громадської думки.

Відповідно, сьогодні відзначається збільшення важливості комунікації як основної форми участі в здійсненні публічної влади, замість традиційного голосування. При цьому, комунікація повинна відповідати певним вимогам, за якими обговорення суспільно значущих питань може бути визнане як деліберативний процес.

А саме:

- добровільність;
- рівноправність;
- тісна взаємодія учасників обговорення [4, с. 482–483].

Таким чином формується перелік механізмів, які є характерними для деліберативної демократії. Дослідниця В. Медведська до таких механізмів відносить:

- парламентські дебати;
- деліберация в органах місцевого самоврядування;
- громадські ради;
- відкриті засідання державних органів та різні види консультацій з громадськістю.

Перелік вищезгаданих механізмів віднесений до формальної сфери. Крім того, існують механізми, які переходять із неформальної сфери у формальну - це громадська експертиза та громадський контроль [42]. Всі вищезазначені аспекти мають здатність впливати на розвиток громадянського суспільства.

Саме громадянське суспільство грає ключову легітимуючу роль для влади в рамках деліберативної демократії, і є головним суб'єктом цієї демократії. Підтримка населення, виявлення довіри до влади, є важливими факторами для її ефективності. У протилежному випадку, недостатнє довір'я громадян до легітимності політичної влади стає однією з причин її нестійкості [2, с. 642]. Таким чином, деліберативна сутність, яка полягає в досягненні компромісу та консенсусу при вирішенні конфліктів, надає

громадянському суспільству можливість виконувати функцію амортизатора та уникати проблем у політичних явищах та процесах.

Тісний зв'язок з теорією деліберативної демократії виявляється в проблематиці дискурсивного інституціоналізму Г. Шмідта, основою якого є деліберативний діалог. Як зазначає Г. Шмідт, «деліберативна демократія вважається найкращою формою прийняття рішень, оскільки відкритий діалог може відкривати раніше невикористані знання, породжувати нові практики та інновації, забезпечувати якісний аргументований обговорення для збільшення легітимності політики і сприяти формуванню міцних відносин між сторонами під час спільних обговорень» [69].

У своєму дослідженні Є. Батракіна вказує на три ключові функції деліберативного процесу, які відіграють важливу роль у легітимації демократичного управління:

- когнітивну;
- інклюзивну;
- етичну.

Кожна з цих функцій сприяє не лише прийняттю обґрунтованих рішень, але й забезпечує легітимність демократичного регулювання, яка визначається тим, наскільки ці функції втілюються на практиці.

Когнітивна функція означає «процес обговорення та врахування всіх аргументів, точок зору і фактів у суспільній дискусії.» Цей процес сприяє розвитку краще обґрунтованих та інформованих поглядів і думок [4, с. 95].

Дослідження Д. Косенко, що стосується комунікативної дії Ю. Габермаса, підкреслює, що «концепт деліберативної влади об'єднує елементи ліберальної та республіканської моделей та інтегрує їх шляхом дискурсу ідеальної процедури обговорення та прийняття консенсусних рішень» [32, с. 255-257]. У цьому деліберативному розумінні політики Ю. Габермас важливо балансувати трьома ресурсами влади - грошима, адміністративною владою і солідарністю — для задоволення потреб

сучасного суспільства. Це має важливий вплив на легітимізацію політичної влади.

Згідно з цими поглядами, обговорення між суспільством та владою стає центральним аспектом деліберативної демократії. Воно дозволяє підвищити легітимність влади та довіру до публічних органів. Подібний процес також впливає на громадянське суспільство, його розвиток, кібербезпеку та механізми захисту інтересів на рівні держави. Легітимність тепер залежить від змін у сучасному суспільстві і прийняття майбутніх змін за взаємодопомогою і співпрацею між владою і суспільством.

Як стверджує дослідниця Л. Яковлева: «Проблема легітимності напряму пов'язана з уявленнями громадян щодо ідеального суспільного устрою та оцінкою реального стану справ у суспільстві та політиці з боку громадської думки» [72, с. 103]. Важливим аспектом цього процесу є комунікативна взаємодія, яка визначає формування цих уявлень та їх виразність. Тільки через постійну налагоджену комунікацію влада може вирівнювати дисонанс, який виникає у громадян через часту невідповідність їх уявлення про державний ідеал реальній дійсності, що допомагає уникнути різкої критики, криз та стрімкої делегітимації.

Це робить комунікацію ключовим елементом деліберативної демократії, адже завдяки новому виду продуктивної комунікації між владою і суспільством виникає новий спосіб легітимації влади - через публічне обговорення. Результатом цього є зростання довіри до владних представників і сприйняття прийнятих рішень, що стає важливою умовою для ефективного функціонування держави.

Доцільність подальших досліджень та розвитку даної теорії актуальна у контексті української політичної реальності, зокрема в контексті євроінтеграційних процесів та реформи децентралізації влади в Україні.

Така модель комунікації є вкрай актуальною в контексті української політики та потребує подальших досліджень.[50, с. 87-91]

Відповідно, можемо стверджувати, що в політичній теорії та практиці проблема легітимації та легітимності набуває значимого місця й вимагає подальшого розгляду та дослідження, особливо це стосується сучасних легітимаційних тенденцій у демократичних країнах. Адже дане питання потенційно значиме для вдосконалення соціально-політичної системи сучасної України. Останнім часом спостерігається збільшення числа різних форм, методів, технологій та моделей легітимації та делегітимації. Позитивною динамікою є перехід від авторитарних моделей, що спираються на примус, до раціональної легітимації. Демократичні країни не стоять на місці, вони вдосконалюються, розвиваються, надають все більший простір для включення громадянського суспільства в процеси прийняття політичних рішень для підвищення рівня легітимності влади. В світі інформаційних технологій та постійної комунікації закономірним є зростання зацікавленості у деліберативній демократії, яка за основу бере концепцію відкритого публічного обговорення.

Ми вже визначили, що маємо на увазі під термінами «легітимність» та «легітимація», а також розглянули основні типи та моделі легітимності, зупинившись на раціональній (демократичній). Враховуючи, що в даному дослідженні нас цікавлять особливості легітимації влади саме в демократичних політичних режимах, особливий інтерес викликають різні методи та технології, які можуть бути задіяні в цьому процесі.

Перш за все, варто зауважити, що підтримка влади з боку широких верств населення, є основною метою всіх політичних режимів, оскільки вона забезпечує стабільність та стійкість влади. Проте, якщо для авторитарних та тоталітарних режимів характерним є переважне використання примусу для збереження власної легітимності, який через високу ефективність рідко комбінується з іншими методами, то в

демократичних країнах влада застосовує цілий мікс різноманітних комунікативних технологій, щоб забезпечити собі максимальний рівень легітимності. Пояснюється це тим, що для демократичних політичних режимів легітимність влади є не лише метою, а й умовою його існування.

В своїй дисертації дослідниця Є. Цокур зазначає, що важливими відмінностями демократичної легітимності є:

- закріпленість її принципів у нормативно-правових документах;
- незмінність та стійкість традицій;
- регулювання нестабільності;
- однаковість правил для всіх суб'єктів політичного процесу [65, с. 145].

В своєму дослідженні Л. Яковлева зауважує, що «на тлі підвищення легітимізуючого потенціалу мас-медіа та комунікативних технологій у сучасному суспільстві відбувається зниження ролі наукового знання в процесі забезпечення легітимності публічної влади. Натомість у політичній комунікації як основі легітимізуючої взаємодії зростає вага комунікативних технологій, які використовуються в мас-медіа» [72, с. 107]. Важливо відзначити, що політична пропаганда, комунікація з громадськістю та політична реклама в мас-медіа можуть забезпечити легітимність окремих політичних діячів у короткостроковій перспективі, особливо під час виборчих періодів. Однак, в сучасних умовах, процес легітимізації публічної влади потребує впровадження системи електронного урядування та електронної демократії.

Що ж ми розуміємо під терміном «технології легітимації»? Український дослідник Висоцький визначає їх як: набір політичних практик, що суттєво впливають на ступінь легітимності політичних суб'єктів шляхом зміцнення або ослаблення їх соціальної підтримки, тим самим спрощуючи або ускладнюючи процес здобуття або реалізації влади [15, с. 266]. До них відносяться всі можливі процеси, процедури, способи

та прийоми, що стосуються легітимації влади й спрямовуються на досягнення максимального суспільного визнання політичної влади в інтересах різних учасників політичного процесу.

Технології легітимації можуть суттєво відрізнятися в різних країнах і в різні історичні періоди, адже вони залежать від специфіки, традицій, наявних ресурсів і можливостей, суспільно-політичної ситуації та ініціативності суспільства. Сьогодні за рівнем впливу та частотою використання, виокремлюють наступні:

- виборча легітимація;
- авторитарна легітимація;
- адміністративна легітимація;
- легітимація через громадські інституції;
- легітимація через настрої у суспільстві;
- легітимація методами репресій та терору та інші [65, с. 118].

Всі технології легітимації мають власні особливості та специфіку застосування, що залежить від конкретних умов. Більшість технологій легітимації влади в демократичних політичних режимах направлені на ефективну взаємодію державних інституцій та суспільства, адже влада є настільки легітимною, наскільки її визнають громадяни.

Найкраще систематизована саме за технологічним підходом легітимність влади саме в роботах вже згаданого нами О. Висоцького. Вчений описує представляє легітимацію як процес суспільного визнання і розглядає дії політичних суб'єктів як алгоритм операцій, спрямованих на впровадження технологій легітимації влади. Суб'єктами в застосуванні технологій легітимації виступають:

- політичні лідери;
- політичні партії;
- держава.

Варто зауважити, що всі перераховані суб'єкти активно використовують комунікаційні інструменти та інформаційні технології для власної легітимації. Вся їх риторика, лексика та символіка спрямовані на зміцнення влади, завоювання суспільного схвалення та подолання делегітимаційних факторів.

Технології легітимації полегшують процес отримання суб'єктом легітимності, тоді як сама легітимність політичних суб'єктів спрощує реалізацію чи здобуття ними влади. Це робить технології легітимації необхідною складовою боротьби за завоювання, розподіл та утримання влади. Проте, це стосується лише ефективних та релевантних технологій, адже менш ефективні технології послаблюють позиції суб'єкта у політичних процесах разом з його ідеями та проектами суспільно-політичних перетворень. Оцінити ефективність технологій можна відштовхуючись від умов середовища, специфіки процесів здобуття, зміцнення та реалізації влади, а також соціокультурних та суспільно-політичних особливостей процесу легітимації [15, с. 129-130].

У контексті здобуття влади, основною функцією технологій легітимації є делегітимація існуючої влади, у контексті зміцнення влади — запобігання прийнятній для більшості альтернативі для влади, у контексті реалізації влади — забезпечення беззаперечної значущості владних рішень для більшості суспільства [15, с. 129].

Технології легітимації спрямовані на конструювання відносин взаємодії та співробітництва. Вони покликані забезпечувати умови для стійкої, тісної та тривалої взаємодії між владою (тим, хто легітимується) та суспільством (тими, хто легітимує). Найважливішими функціями легітимаційних технологій О. Висоцький пропонує вважати: «посилення впливу або контролю з боку політичних суб'єктів над громадською думкою та політичною поведінкою більшості суспільства для забезпечення необхідного рівня легітимності для отримання, збереження, посилення або

використання влади і побудову міцних відносин взаємодії та співробітництва між політичними акторами та суспільними силами на тривалій основі» [15, с. 129]. Таким чином, боротьба за легітимність влади завжди в демократіях зводиться до боротьби за визнання суб'єкта легітимації більшістю суспільства, яке і представляє загальну волю. І технології легітимації влади допомагають заволодіти симпатіями більшості суспільства та зберегти їх впродовж всієї владної каденції.

Особливо цікавою, в контексті дослідження легітимності в демократичних політичних режимах, для нас є виборча модель легітимації. За цієї моделі основним джерелом легітимації влади виступає саме виборчий процес, який фактично є процесом репрезентації інтересів більшості суспільства через обрану меншість, яка в цьому процесі легітимується. Ця модель є актуальною для дослідження, адже має різні показники, фактори та моделі.

Так, в своїх роботах цю модель розглядав Н. Бойко. Дослідник зазначає, що легітимність передбачає здатність політичної системи створювати й підтримувати переконання, що наявні політичні інституції оптимальні для даного суспільства, а одним з основних показників рівня легітимності є активність виборців у день голосування (виборча явка). [7, с. 64-67]. Таким чином він визначає кореляцію між рівнем легітимності влади та активністю виборців (виборчою явкою) у розвинених демократіях. Але цей же показник не може бути релевантним для країн де тільки формується традиція конкурентних виборів. Через постійні зміни виборчого законодавства та нестабільність виборчої системи в цих країнах не може бути забезпечений достатній рівень легітимності саме за виборчою моделлю. [7, с. 64-67].

Для оцінювання рівня легітимності виборчої системи, Н. Бойко пропонує таку систему критеріїв:

- рівність голосів виборців (один виборець – один голос);

- простота виборчих процедур;
- відповідальність представницьких органів перед виборцями;
- зрозумілість механізму підрахунку та конвертації голосів;
- поширеність активного виборчого права;
- можливість реалізації пасивного виборчого права [7, с. 64-67].

Приділяє увагу виборчій моделі легітимації в своєї роботах і українська дослідниця С. Серьогіна. Вона його розглядає в контексті правових аспектів забезпечення встановлення та існування певної форми держави. Центральним елементом є форма державного правління, оскільки вона має визначальне значення для регламентації процесів організації влади, функціонування держави та стабільності державного устрою. Легітимація форми правління, втілює в собі згоду населення з існуючою системою влади та її інституційно-функціональною організацією.

Авторка зауважує, що форма правління будь-якої держави вказує на способи легітимації державної влади та її підстави. Так, способи легітимації і її підстави в монархії та республіці будуть кардинально різними. Наприклад, для монархій може підійти спадкова форма легітимації, а для республік більш прийнятною буде виборна. Так само, монархіям більш притаманний традиціоналізм, тоді як республіки характеризуються харизматичною та раціонально-правовою легітимацією.[56, с. 46-48].

На ефективність виборчої легітимації впливають обмеження, що виникають під час практичного її застосування. По-перше, використання виборів як форми легітимації влади базується на припущенні, що виборці є достатньо освіченими та раціональними, ці умови, в разі невиконання, призведуть до негативного ефекту. Тут варто пам'ятати, що вибори і демократія є взаємозалежними, але не ідентичними поняттями і шляхом виборів можуть бути встановлені не лише демократичні, але й авторитарні режими.

Проте, враховуючи розповсюдження інформаційних технологій, відкритий доступ до інформації та зростання рівня освіченості населення, вибори сьогодні мають найвищий рівень довіри, надаючи достатній рівень легітимності обраній владі. Підтвердженням цьому є те, що у міжнародному праві визнається, що «воля народу має бути основою влади уряду, і ця воля має знайти своє відображення у періодичних і нефальсифікованих виборах, проведених при загальному та рівному виборчому праві, шляхом таємного голосування або через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування» (Частина третя статті 21 Загальної декларації прав людини, схваленої Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році).[20]

Щоб забезпечити легітимність влади в сучасних демократіях до процесу формування державних структур широко залучаються громадськість, наукові кола, громадські об'єднання тощо. Головним критерієм легітимності в цьому випадку слугує ефективність запровадженої форми правління та її здатність вирішувати завдання, поставлені перед суспільством і державою на конкретному етапі історичного розвитку.

В результаті дослідження Серьогіна приходять до наступних висновків:

- легітимація державної влади передбачає легітимацію встановленої форми правління;
- легітимація форми правління відбувається поступово, відповідно до оперативності вирішення суспільних завдань;
- в конституційній державі панує раціонально-правова форма легітимації;
- легітимність може бути забезпечена лише за умови дотримання встановленої процедури формування органів державної влади;
- вибори є первинним способом легітимації форми правління.

- народ, як суверен, має право відхилити форму правління й органи, які її представляють у легітимації. [56, с. 50-51].

У даному контексті аналізу розглядаються основні складові елементи та аспекти виборчої моделі легітимації, процедури та методи забезпечення легітимності. Автор базується на політико-правових моментах та проблемах, пов'язаних з конкретними формами правління. В рамках української легітимаційної теорії та практики автор пропонує власне бачення трансформаційних процесів, а також надає конкретні рекомендації з оптимізації та підвищення ефективності владно-легітимаційних процесів та методів державного будівництва [65, с. 121].

Попри все вищезазначене, вибори не є гарантією збереження легітимності обраної влади та демократичності режиму, адже сьогодні вони все частіше перетворюються перетворилися на засіб ефективної маніпуляції свідомістю громадян. Так, вже під час передвиборчих кампаній відбувається активне нав'язування виборцям характеристик та якостей політичних лідерів (кандидатів), які взагалі не відповідають їх реальним здібностям. Відповідно, після обрання така влада не може діяти ефективно і, через загальне розчарування, легітимація просто не відбувається [65, с. 121].

В цьому контексті, наступною технологією, яку нам цікаво розглянути, є застосування технології штучної харизматизації. Ця технологія покликана утримувати у свідомості громадян штучні образи ідеї та досвіди державотворення, які асоціюються з позитивним досвідом. Політичний лідер, партій чи органі «приміряють» на себе цей образ для того, щоб заслужити схвалення виборців, хоча практично йому не відповідають.

Прихід таких лідерів до влади, навіть шляхом демократичного вибору, ставить перед ними проблему легітимізації їхніх подальших дій та перебування при владі, підтримки певного рівня легітимності їх владних

повноважень та зазіхань. Тому утримання суспільного визнання та підтримки є набагато складнішою проблематикою ніж просто легітимація приходу до влади через виборчі процедури [65, с. 125]. Проте, іноді така технологія може використовуватись для входження в політичну систему людей з інших сфер, які таким чином набувають додаткової експертності в очах електорату для старту власної політичної кар'єри. Попри недоліки, харизматичні лідери суспільству необхідні. На сучасному етапі політичного життя найбільш поширеною є комбінація виборчої (демократичної) легітимації влади та харизматичної складової легітимаційного процесу. Забезпечення контролю за діями адміністративної бюрократії, запобігання її втручанню у політику, а також забезпечення конкурентного відбору політичних лідерів можливе лише шляхом протиставлення харизматичної влади лідера владі бюрократичного апарату. Тільки таке поєднання раціонально-правової влади, яку уособлює бюрократія, і влади харизматичної особи, яка ґрунтується на ірраціональній вірі має у її надзвичайні якості, згідно з Вебером, може забезпечити необхідну стабільність і процвітання для суспільства.[124, с. 64]. Проблема полягає в спробах заміщенні реальної харизми лідера штучною, імітованою харизмою. При цьому, ефективного механізму протидії та запобігання псевдолегітимації поки не існує,

Все вищезгадане приводить нас до висновку, що визначальним фактором легітимації політичної влади для демократичних режимів є громадська думка. Саме громадяни є головним об'єктом впливу легітимаційної політики. Всі технології легітимації політичної влади, так чи інакше, спрямовані на громадську думку, закономірності її формування, персональні, інституційні та інші характеристики.

В цьому контексті, наступною технологією, яку варто розглянути в цьому розділі, є формування «порядку денного» (громадської думки) з метою легітимації політичної влади. Ця технологія передбачає не зміну

оцінки громадянами певних фактів, а просто їх постійну підтримку в медійному полі задля актуалізації та привернення уваги до конкретної проблематики. Це дозволяє керувати увагою та спрямовувати активні дії громадськості на підтримку певних політичних сил.

Ефективність заключається в наданні певного резонансу подіям через використання певних символів, слів та образів. Таким чином, влада може задіювати соціальний інтерес для зміщення уваги з проблемних моментів на ті, де вона може проявити ефективність. Як зазначає Л. Яковлева, в символічних структурах постмодерну велике значення приділяється комунікації як основному фактору легітимізації влади. Ця епоха постмодернізму відзначається не лише критикою модерністських метанаративів, але й підвищеною увагою до процесів комунікації. У світі постмодерну, комунікація відбувається в мережевій структурі, а не в ієрархічній [72, с. 107].

Наступною актуальною для нас технологією є віртуалізація. Це свого роду експлікації, що полягає в заміщенні фрагментів політичної реальності їх образами. Вона перетворює нестачу знань про політичні явища та процеси на надлишок інформації щодо різних репрезентантів політичних об'єктів. Це дозволяє приховувати справжні мотиви політичного суб'єкта посиленнями на «силу обставин», «міжнародну обстановку» тощо. Приховуючи проблемні аспекти та сприяючи тим самим легітимації його влади. Ця технологія є породженням цифрового суспільства, коли за надлишком інформації людям складно зібрати повноцінну правдиву картинку ситуації. А замість реальної оцінки діяльності суб'єктів влади інформаційне поле наповнюється деталями про його особистість чи приватне життя. [65, с. 125]».

Залежно від ситуації, зовнішніх факторів та інших особливостей, Є. Цокур пропонує виділити наступні рівні легітимності:

- Базовий: погодження з діями влади або безконфліктне сприйняття цих дій.
- Другий рівень: довіра до діяльності політичних та державних органів управління.
- Третій рівень: свідомо підтримка дій влади у певних суспільно-політичних сферах.
- Четвертий рівень: масова свідомо співучасть суспільства у діях та програмах державно-політичного управління.
- П'ятий рівень: максимальне поєднання інтересів держави та суспільства.[65, с. 221-222]

Ці рівні не є постійними і змінюються залежно від рівня взаєморозуміння між державою та суспільством. Інституції самоврядування та громадянського суспільства виступають сьогодні суспільно-впливовими фундаціями, їх роль у процесі легітимації схожа та взаємодоповнююча. Інституції громадянського суспільства сьогодні претендують на роль нового «посередника легітимності», який мав би здатність визначати, відстежувати та повноцінно захищати права суспільства перед державою.

Наразі можна стверджувати, що громадянське суспільство виконує значиму та актуальну функцію в забезпеченні легітимності політичної влади. Воно може поєднувати риси суспільства, досягнувши вдосконаленої форми, а також характеристики, особливості та специфіку держави, з якою воно часто змагається. Побудова інституцій громадянського суспільства допоможе подолати та, майбутньому, уникнути конфліктів між державою та суспільством.

Громадянське суспільство не може функціонувати під нелегітимним політичним режимом. Воно може стати ініціатором делегітимації влади і індикатором набуття нею легітимності.

Як зазначає Цокур: громадянське суспільство може стати ідеальною моделлю легітимізації політичної влади, якщо будуть вирішені існуючі протиріччя та проблеми, що є в сучасному соціально-політичному житті та діяльності політичних інститутів влади.[65, с. 226]

Легітимність є прагненням та метою будь-якого політичного режиму. Це і стимулювало виникнення різноманіття методів досягнення та підтримки цієї легітимності. Загалом, демократичні режими вважаються найбільш ефективними в питанні використання цих технологій та утримання легітимності політичної влади. Не в останню чергу це завдяки тому, що вони завойовують суспільне схвалення, бо надають політичну, економічну, соціальну свободу та реальну можливість громадянам брати участь у керуванні державою.

Недемократичні політичні режими теж можуть використовувати схожі технології, але основною технологією легітимації є використання сили та примусу. А якість та стійкість легітимності влади в такому випадку значно нижча та потребує постійної підтримки. Такі режими часто просто змушені створювати ілюзію легітимності влади та виправдовувати методи її досягнення та утримання, тому їм доводиться звертатись до демократичних технологій.

Враховуючи наведені вище технології легітимації влади, які є актуальними для сучасних демократичних режимів, можемо дійти висновку, що практично всі вони базуються на ефективній комунікації між владою та громадянським суспільством. Саме від ефективності цієї комунікації та здатності влади використовувати сучасні інформаційні технології для формування громадської думки залежить те, наскільки успішно владні інституції та політичні лідери зможуть підтримувати рівень власної легітимності. Саме тому доцільним для подальшого розкриття теми є дослідження використання комунікації як фактора легітимації в демократичних політичних режимах.

Перш за все, необхідною умовою вибудовування якісної комунікації є визначення ключових «індикаторів», які будуть репрезентувати настрої підвладних (об'єкту легітимації) щодо володарюючих (суб'єкту легітимації). До них можуть відноситись дослідження реакцій в соціальних мережах, опитування, відслідковування застосування інструментів прямого волевиявлення (петицій, страйків тощо). Вчасне визначення наявних в інформаційному полі тенденцій та адекватна відповідь на них дозволить владі утвердити у громадян образ власної ефективності. Згадані «індикатори» завжди будуть впливати із особливостей конкретного процесу легітимації.

Як ми вже визначили, легітимність політичної влади має певну специфіку, яка відображається у процесі її набуття. Процес легітимації є всеохоплюючим і тісно пов'язаний з конкретними політичними, соціальними, економічними та іншими умовами, які визначають неповторність моделі легітимності політичної влади в конкретній країні. Серед найбільш значимих факторів, що впливають на цей процес виокремлюють:

- політичну культуру,
- ментальність,
- соціально-економічні умови,
- специфіку політичної системи,
- діяльність інституцій громадянського суспільства.

В контексті дослідження комунікації, найбільш цікавим для нас буде фактор політичної культури.

Політична культура - це «система історично сформованих, відносно стійких світоглядних поглядів, ціннісних орієнтацій, традицій, норм, зразків політичної поведінки індивідів та груп, моделей функціонування політичних інститутів та їх взаємодії з інститутами громадянського суспільства». [46, с.578-579]

Рівень політичної культури є показником політичного здоров'я суспільства та переважаючих цінностей в ньому. Політична культура визначає моделі легітимації, яка буде пріоритетною для конкретного суспільства. Особливості легітимації завжди визначаються політичною культурою конкретної нації, рівнем її розвитку, цінностями та установками політичної культури. В процесі своєї легітимації влада звертається саме до цих цінностей та установок політичної культури, намагається резонувати з ними для забезпечення підтримки власних політичних рішень.

Одним з найпоширеніших підходів до концептуалізації політичної культури є «психологічний» підхід, який досліджує типи орієнтацій на індивідуальному та груповому рівнях. Він використовується для аналізу рівня політичної компетентності суспільства, їх готовності або неготовності діяти відповідно до усталених цінностей, принципів і норм суспільства, а також для вивчення мотивацій та якісного стану політичної свідомості та поведінки. В «соціетальному» визначення політичної культури вона базується на розгляді її як показника рівня політичного розвитку, особливостей функціонування політичних систем, відображення особливостей менталітету, індивідуального та суспільного досвіду та способу конструювання політичних комунікацій. [65, с. 193]

Основною мотиваційною основою політичної культури є цінності, оскільки саме вони надають смисл життю людей. Незважаючи на різноманіття підходів і оцінок у термінології політичної науки, існує чітке розуміння того, що саме політична культура є визначальною матрицею, яка пояснює механізми формування політичних ідентичностей.

Політична культура надає цілісність політичній сфері та фіксує «болючі точки» у механізмах політичної комунікації. [46] Вона є посередником між інтересами, нормами, потребами, соціальним статусом суб'єктів політичного процесу та їх політичною поведінкою і містить як елементи позитивної оцінки існуючої політичної системи, так і елементи

негативної оцінки [65, с. 193] Кількість позитивних оцінок визначає ступінь легітимності конкретної політичної системи. Таким чином, політична культура має значний вплив на процес набуття та втрати легітимності політичними режимами.

Різні елементи політичної культури можуть відігравати важливу роль у процесі легітимації влади. Серед ключових для нас можна зазначити:

- ставлення суспільства до принципів взаємодії між індивідом, суспільством та державою,
- оцінка основних правлячих інституцій та лідерів суспільством,
- вимоги до публічної влади в цілому,
- історично сформовані політичні традиції,
- діючі норми політичної практики,
- однорідність або розрізненість політичної еліти.[65, с. 194]

Таким чином, політичну культуру можна описати як ціннісно-нормативну систему, яка є спільною для більшості населення як суб'єкта політичного співтовариства. Саме вона вибудовує канву єдиних сенсів, які потім і використовуються як «якорі» для побудови ефективної комунікації між владою та громадянським суспільством, оскільки здатність громадян до громадської участі у державі визначається їхніми політичними цінностями, уявленнями про політичні явища та процеси та їхнє місце в них. До них можуть входити: базові переконання, установки, орієнтації та символи, які стосуються політичної системи.

Існує декілька можливих кореляцій між рівнем розвитку інститутів громадянського суспільства і рівнем політичної культури:

- високий рівень розвитку інститутів громадянського суспільства, але низький рівень політичної культури (квазігромадянське суспільство);
- низький рівень розвитку громадянського суспільства і недостатньо розвинена політична культура;

- високорозвинена політична культура в поєднанні з зрілим громадянським суспільством (врівноваження).
- високорозвинена політична культура при низькому рівні розвитку громадянського суспільства.[65, с. 198].

Таким чином, можемо дійти висновку, що політична культура вибудовує орієнтири та визначає умови в рамках яких відбувається публічна комунікація влади з громадянським суспільством. В рамках самої комунікації підставами для визначення легітимності або нелегітимності політичної влади можуть служити висловлювання та ідеї осіб, що користуються довірою суспільства, так званих «лідерів думок». Реакції на їх заяви визначаються за шкалою «масовий протест - масова підтримка», що і є ключовими індикаторами легітимності або нелегітимності влади. Орієнтуючись на ці реакції влада може коригувати власну діяльність чи її публічне представлення задля збереження позицій.

В цьому контексті особливо важливим для взаємного співіснування державних інституцій та вимог суспільства є досягнення компромісу. Досягнення компромісу посилює показники легітимності влади та відкриває для державних органів значні можливості для використання ресурсів держави, гарантує відсутність спротиву з боку суспільства та сприятливі умови для реалізації стратегії державного будівництва і управління.

Отже, можемо дійти висновку, що сучасна система легітимності політичної влади в демократичних політичних режимах базується на компромісі та взаємних поступках між інституціями держави та суспільством, які досягаються та підтримуються через відкриту двосторонню комунікацію. Легітимність влади має більшу значимість для держави, ніж для суспільства, яке розглядає її як форму визнання або невизнання існуючої влади. Але і саме суспільство не може ефективно

функціонувати окремо без участі і регулювання політичного життя державними органами через організацію та нормування.[65, с. 218]

Успішність використовуваних в цьому процесі легітимаційних технологій залежить від різних факторів, в першу чергу від їх адаптованості. Варто зауважити, що так звані «маніпулятивні легітимаційні технології» (створення штучної харизми, виклик невпевненості у майбутньому, демонстрація штучного ворожого оточення, формування уявної ефективної владної структури) не сприяють досягненню бажаного рівня легітимності влади та підсилюють протиріччя між суспільством та державними інституціями. Яскравим прикладом цього є застосування подібних технологій в Російській Федерації та Республіці Білорусь, де маніпуляції з часом перестали показувати ефективність, суспільство поступово відкривало все більше протиріч з державою, що змушувало ці режими переходити до застосування активного примусу. В результаті ми бачимо перехід в цих країнах до прямої диктатури де у влади низький рівень легітимності і державний апарат вимушений постійно застосовувати силу проти власних громадян. Для успішної легітимації необхідно, щоб технології легітимації були зрозумілими та прийнятними, багатoelementними, щоб залучити всі прошарки суспільства.[65, с. 220]

В основному політична сфера є сферою представлення державних інтересів та дій де суспільство залучається ситуативно і, зазвичай, для отримання номінальної підтримки певних дій влади. При цьому, одним із факторів успіху легітимаційних дій є відповідальність держави перед суспільством. Таким чином, недостатня прозорість та суспільно-орієнтованість механізмів та технологій контролю влади суспільством також впливає на процес легітимації.

Для уникнення подібної ситуації, взаємодія влади та громадянського має відбуватись на засадах відкритості, співпраці, довіри та залученості. У процесі співпраці між владою та громадянами у публічному просторі,

орієнтованому на діалог, раціональну аргументацію, рефлексію та інші аспекти, виникає суспільна довіра, що є основою легітимності публічної влади.[71, с. 5] Все вищеперераховане можливо реалізувати лише за наявності постійної комунікації між владою та громадянським суспільством, яка набуває нових форм у сьогоденному мережевому суспільстві де зростає роль масових комунікацій.

Забезпечення легітимності публічної влади у мережевому суспільстві має цілий ряд особливостей, їх в своєму дослідженні виокремила Л. Яковлева:

- відбувається перетворення соціального та політичного порядку, де легітимність стає все більше залежною від інформаційних технологій;
- важливим стає взаємодія через вертикальну та горизонтальну комунікацію між інститутами публічної влади, політичними організаціями та громадянським суспільством;
- новим феноменом політичного життя стає «кібер-легітимність»; розмиваються розділи між «приватним» і «публічним» просторами;
- розширюється публічність [74, с. 204].

Через це відбувається перехід від домінуючої ролі інститутів публічної влади, які покладали акцент на раціональну бюрократію, до активізації соціальних мереж, які формують нові «інститути легітимності». Здобуття легітимності публічної влади стає унікальним завданням, вимагаючи ефективних методів взаємодії з урахуванням інтересів громадських об'єднань, що активно присутні у соціальних мережах.

Взаємодія між публічною владою та суспільством, які відбуваються в площині масових комунікацій, прямо впливають на формування громадської думки і рівень поінформованості суспільства про дії влади.

Відповідно забезпечується легітимність політичного порядку шляхом політичної комунікації щодо суспільно важливих проблем.

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що сучасна легітимність публічної влади залежить від комунікативних компетентностей її представників. Як зазначає Л. Яковлева, важливу роль відіграє здатність суб'єктів влади визначати своє місце у мережевій комунікації та ефективно розпоряджатись наявними ресурсами в процесі.[71, с. 6]

Дослідниця пропонує виокремити наступні складові легітимізуючої взаємодії:

- важливу інформацію розповсюджують медіа;
- інформація інтерпретується у публічному просторі;
- політичні комунікації створюють наративи;
- у публічному просторі формуються уявлення про легітимний політичний порядок, які закріплюються з часом у інститутах;
- міжінституційна взаємодія у публічному просторі створює комунікативні передумови щодо існуючого політичного порядку;
- формуються уявлення про легітимність публічної влади. [71, с. 6-7].

В контексті комунікативного процесу легітимація влади має певний повторюваний сценарій, який рухається від критики суспільством існуючого політичного режиму до легітимації його дій. Сама по собі критика існуючого політичного порядку є невід'ємною складовою свободи слова, що сприяє активізації публічного обговорення політичного порядку. Серед інших обов'язкових характеристик публічності визначають: загальний доступ до обговорення суспільно значущих питань, достовірність інформації, добровільна участь та раціональна аргументація.

Для вирішення проблеми спротиву змінам та новим рішенням, існуючій владі необхідно налагоджувати активний діалог з громадянським суспільством, визначити домінуючі в ньому цінності та спільно

напрацювати на їх основі бачення бажаного майбутнього політичного порядку та варіанти пропозицій щодо політичних змін. При цьому, для ефективності процесу, комунікація має відбуватись і з прихильниками, і з противниками існуючого політичного порядку. Наступними етапами будуть мобілізація громадян для зміни політичного порядку та, власне, легітимація нового порядку. Таким чином, публічність вимагається не тільки для оцінки дій влади громадянами, але й для максимально широкого та різноманітного залучення до політичних справ.

Укладання договорів з владою, присягання на вірність, участь у голосуваннях — це все важливі акти вияву лояльності, які є складовими процесу легітимації влади. Не зважаючи на те, наскільки ці сильно процедури здатні впливати на суспільну свідомість в конкретній країні, ми не можемо від них відмовлятись. Символічність формальних процедур робить їх важливим інструментом взаємодії суспільства з владою, який підтверджує визнання людьми владного авторитету. Саме тому, з переходом від престолонаслідування до виборів влада не відмовилась в публічній комунікації від формальних символічних процедур передачі владних повноважень.

Та треба пам'ятати, що існує велика різниця між реальним суспільним консенсусом та спробами влади представити існуючу ситуацію як таку, що має загальну підтримку через використання символічних формальних процедур. Це може призвести до зворотного ефекту та посилення тенденцій делегітимації. При цьому, навіть успішна влада в деякий період може стати об'єктом делегітимації через прийняття та реалізацію непопулярних рішень, що може бути спричинено об'єктивними факторами або цілеспрямованою інформаційною протидією. І Михайлова пояснює це тим, що легітимність є доволі динамічною характеристикою, яка постійно змінюється під впливом різноманітних чинників. Тому важливо, щоб

комунікація влади з суспільством була процесом безперервним та відповідно ефективно реагувала на зміни в рівні легітимності [43, с. 77-78]

Відповідно, роль комунікації та інформаційних технологій суттєво зростає в епоху інформаційного суспільства, особливо в контексті політико-комунікативних аспектів діяльності державної влади. Це все посилюється можливістю широкого застосування засобів масової комунікації (ЗМК) в процесі завоювання та утримання влади. Засоби масової комунікації виступають інструментом створення масової символічної продукції, яка впливає на сприйняття влади та підлеглими.

Л. Байрачна стверджує, що ЗМК створюють можливості для:

- актуалізації подій і проблемних ситуацій;
- створення структур, що легітимізують політичну владу;
- формування соціально активних особистостей;
- впливу на результати виборів;
- легітимації влади.

За таких обставин публічні політики перетворюються в «медіатизованих особистостей, а всередині самих ЗМК формується специфічна (віртуальна) політична культура. Таке посилення ролі масових комунікацій сприяє створенню «символічного капіталу» влади.[1, с.27-32] ЗМК ж виконують роль виробників символічного капіталу відтворюючи та ретранслюючи міфи, символи, смисли та значення, що сприяють соціальному механізму. Все вищеперераховане дозволяє їм здійснювати найбільший вплив на політичну свідомість, особливо під час виборів, зокрема за допомогою політичної реклами. Це ефективний механізм легітимації певних політичних сил або лідерів, впливу на масову свідомість та стимулювання групової активності.[1, с.27-32]

Таким чином, можемо стверджувати, що масові комунікації, зокрема ЗМК, відіграють важливу роль у забезпеченні легітимності публічної влади. Л. Яковлева пов'язує це з «розвитком технологічних інновацій та

змiнами у сприйняттi полiтичного порядку та його легiтимностi». [71, с. 18]

Ми вже зазначали ранiше, що не iснує демократичного суспiльства з повною та одноголосною легiтимацiєю iснуючого полiтичного режиму, адже не може бути цiлковитої однорiдностi в нормах, цiлях, цiнностях та переконаннях всiх людей. Самостiйно засоби масової комунiкацiї не здатнi значною мiрою вплинути на цю ситуацiю, адже вони є лише виявом публiчної комунiкацiї певного владного суб'єкта. Тому вдосконалювати, для бiльш ефективної легiтимацiї, необхідно самого суб'єкта. Особливу вагу набувають проблеми вiдповiдностi кандидатiв на владу реальним потребам конкретного суспiльства та соцiальним переконанням та стереотипам певного полiтичного лiдера.

Тому, в контекстi питання комунiкацiйного аспекту легiтимацiї необхідно розглянути iмiдж полiтичного лiдера як вiдображення його стилю полiтичного лiдерства. Iмiдж полiтичного лiдера виступає як репрезентант полiтичної елiти, будь то правлячої чи опозицiйної, що iснує в межах полiтичної системи. Значне зниження популярностi полiтичної елiти, полiтичного лiдера, групи полiтикiв або полiтичної партiї може призвести не лише до оновлення полiтичної елiти, але й до трансформацiї полiтичної системи в цiлому.

Попри твердження Лiпсета, що населення вважає iснуючi полiтичнi iнститути прийнятними незалежно вiд оцiнки конкретних полiтичних осiб, а носiї влади стають частинами елiти завдяки процесам, що визнаються суспiльством як правильнi, ми не можемо заперечити зв'язку мiж полiтичним iмiджем та легiтимностю полiтичної влади [106, с. 86].

Структура полiтичного iмiджу включає елементи, якi спрямованi на його узгодження з системою цiнностей певного суспiльства, вона включає стiйкi образи, що сформувалися у масовiй свiдомостi. Саме прийняття цих образiв суспiльством i є процесом легiтимацiї.

Про персональну легітимність ґрунтується на прихильності до певного політичного лідера говорить і Д. Істон. Саме через персональну легітимність максимально ефективно можна спонукати суспільство до прийняття та підкорення владі, а також виконання вимог режиму є належними та правильними [96, с. 451]. Затребувані характеристики іміджу відповідають нормам політичної культури, що існують у конкретному суспільстві в певний період часу. Так, наприклад, Дж. Барбер в своїй праці «Президентський характер» пропонує оригінальну модель формування президентського лідерства, в якій «президентський характер» обумовлений саме політичною ситуацією і по мірі зміни політичної ситуації, президент також змінюється. Взаємозалежність президенства та владної конфігурації, розвиток технологій, активне дослідження громадської думки, особливості публічної комунікації — все це безпосередньо впливає на ефективність суб'єкта влади та його подальшу легітимацію [82].

Слід зазначити, що політичний імідж є образом, що базується на наборі конкретних якостей політичного суб'єкта. При цьому важливим є збереження відповідності між якостями, які від влади очікує суспільство та якостями, якими реально наділений суб'єкт влади: моральна поведінка, компетенції та харизма. Важливою для формування позитивного іміджу є здатність політика ідентифікувати колективну волю, інтегрувати її в перспективи розвитку суспільства та втілити програмні положення в життя. До іміджу можуть входити статичні (постійні) та динамічні (змінювані) елементи. До статичних елементів можна віднести:

- зовнішність;
- міміку;
- тембр голосу;
- характер;
- вміннями;

- володінням риторичними навичками. [36, с. 205-206]

Можливість легітимізації влади в певний історичний період передбачає відповідність особистих якостей політика вимогам часу, в сучасних умовах це: володіння мистецтвом вербування, знання нормативно-правової бази, акторський талант залежно від медійних вимог. [83, с. 571]. Відповідно, скільки сучасний політичний простір у медійному форматі вимагає постійного підтримування харизматичного стилю управління, виникає потреба в штучній харизмі. Цінність політичної харизми також вимагає пошуку штучних форм і конструкцій, які здатні виконувати соціополітичні функції. Це пояснюється тим, що при раціоналізації політичного процесу легітимізація влади залежить від наявності харизматичного елемента у структурі управління.[36, с. 206].

Класичні типології іміджевих технологій базуються на архетипах політичного лідерства, введених К. Г. Юнгом. Архетип представляє собою символічний образ, який існує в колективному несвідомому. В своєму дослідженні Л. Кочубей зазначає, що «успішний імідж формується саме на архетипічній основі, завдяки чому він може існувати тривалий час». [33, с. 314].

Звісно, політичний імідж має ряд специфічних особливостей, які впливають на його ефективність. По-перше, символічний характер політичного іміджу вимагає постійної підтримки створеного образу. По-друге, динамічний аспект іміджу визначається рівнем ефективності політичних дій, які відображають реакцію політичного суб'єкта на послідовні зміни у середовищі, щодо вирішення основних суспільних проблем.[36, с. 207]. По-третє, домінуюче положення ЗМІ в сучасному інформаційному просторі визначає популярність політичного іміджу і рівень легітимності політичної влади. Як зазначає Калюжна, Засоби масової інформації, володіючи необхідним інструментарієм для

перетворення медійної характеристики ситуації на невід'ємну складову, ініціюють розвиток цієї ситуації у нових умовах.

Загалом варто зазначити, що в цінностях, нормах та смислах заковано колосальний потенціал легітимації, але вони мають правильно комунікуватись, щоб налагодити ефективну взаємодію між державою та громадянським суспільством. Політична культура створює рамки такої комунікації, пропонуючи набір символів та взаємодій, які будуть зрозумілі всім учасникам процесу. В той же час, засоби масової комунікації виступають майданчиком через який суб'єкти влади транслюють свої меседжі і мають можливість активізувати широкі верстви суспільства використовуючи весь спектр доступних сьогодні інформаційних технологій. Для посилення ефективності публічної комунікації політику необхідно виробити відповідний імідж, який покращить його сприйняття серед громадян та створить сприятливий образ.

Висновки до розділу 2

Формування та функціонування політичного режиму нерозривно пов'язане з процесом легітимації, а точніше з використанням певних моделей та технологій у цьому процесі. Особливо важливо досліджувати легітимність влади в демократичних країнах, оскільки вони мають свої особливості. Варто зауважити, що жоден політичний режим не може бути абсолютно легітимним або абсолютно нелегітимним. Легітимність має динамічний характер і постійно потребує підтримки від влади.

У сучасних демократичних політичних режимах оцінка легітимності зміщується від загальної характеристики влади до оцінки конкретних результатів, дій та наслідків, які відображаються у громадській думці та взаєминах суспільства, особистості та держави. Раціональна модель легітимації влади, яка базується на визнанні народу як суверена, переважає в демократіях. У таких моделях народ постійно змінює систему влади, забезпечуючи динамічність та адаптивність.

Не зважаючи на переваги раціональної моделі легітимності, втілення її в життя може бути складним через комплексність та багатofакторність. Це може призвести до втрати легітимності та суспільної підтримки, і в результаті, режими можуть використовувати силові методи легітимації. Авторитарно-примусова модель легітимації залишається поширеною через свою простоту.

Тому для раціональної моделі легітимності важливо мати систему стримувань і противаг, де кожна гілка влади урівноважена та має свою роль у легітимації. Це зменшує ймовірність узурпації влади та впровадження авторитарної моделі легітимації, і збільшує вплив громадянського суспільства на владу. Важливо формувати політичну

дієздатність громадян і їх здатність до відкритих дискусій та обговорення проблем у контексті загального блага.

Цікавим об'єктом дослідження є легітимація в контексті деліберативної демократії. Модель деліберативної демократії в сучасному світі набуває особливої актуальності через загострення кризи класичної легітимації влади, яка традиційно базувалася на інституційних та законодавчих принципах. Сучасне суспільство стикається з різними викликами, які ставлять під сумнів традиційні методи легітимації влади. Передовсім, зростає скептицизм громадян щодо ефективності владних структур і здатності політичних інститутів вирішувати складні проблеми. У такому контексті, деліберативна демократія надає новий підхід до легітимізації влади.

Деліберативна демократія передбачає активну участь громадян у прийнятті рішень та обговоренні питань, що стосуються суспільства. Вона підкреслює важливість відкритого та об'єктивного обміну інформацією, а також вільного висловлення громадянських думок. Цей підхід сприяє формуванню легітимості шляхом інклюзивного участі громадян у політичному процесі. Замість того, щоб легітимізувати владу через формальні структури, деліберативна демократія спонукає владу до активної комунікації з громадянами і враховування їхніх думок і поглядів. Вона створює сприятливі умови для побудови довіри між владою та громадянами на основі відкритого та обґрунтованого діалогу.

Деліберативна демократія пропонує інший тип легітимності, заснований на розвитку комунікації між державою та громадянським суспільством, що дозволяє досягати швидшого консенсусу в питаннях, які раніше призводили до конфліктів.

У порівнянні з сучасним демократичним процесом, який заснований на голосуванні (електоральна демократія), теоретики деліберативної демократії стверджують, що справжня легітимність законодавчих актів та

політичних рішень може виникнути лише через попереднє публічне обговорення, відкритість до різних поглядів, готовність змінити свою позицію в разі надходження кращих аргументів. Тому процес комунікації стає ключовим елементом деліберативної демократії, передаючи легітимність законодавству, політичним рішенням та владі. Це означає, що обговорення між суспільством та владою відіграє важливу роль у забезпеченні впливу, підвищенні легітимності влади, довірі до публічних органів і сприяє розвитку громадянського суспільства, кібербезпеці та захисту інтересів на рівні держави.

В усіх політичних режимах головною метою є підтримка влади широкими верствами населення, оскільки це забезпечує стабільність і міцність влади. Але, водночас, авторитарні та тоталітарні режими зазвичай спираються на примус для збереження своєї легітимності, використовуючи його як єдиний ефективний метод, тоді як в демократичних країнах використовується широкий спектр технологій для забезпечення максимального рівня легітимності.

Усі вищезазначені суб'єкти влади активно використовують комунікаційні інструменти та інформаційні технології для своєї легітимації. Їхня риторика, лексика та символіка спрямовані на зміцнення влади, здобуття суспільного схвалення та подолання делегітимаційних факторів.

У демократичних режимах використовуються різні технології легітимації, такі як вибори, штучна харизма, формування «порядку денного» та віртуалізація. Остання технологія є результатом розвитку цифрового суспільства, де людям важко зібрати повну та правдиву картину ситуації через надмірну інформацію. Замість реальної оцінки діяльності суб'єктів влади, інформаційне поле наповнюється деталями про їх особистість або приватне життя. Також існує проблема намагання штучно

замінити реальну харизму лідера імітованою харизмою, але поки не існує ефективного механізму протидії та запобігання псевдолегітимації.

Більшість технологій легітимації ґрунтуються на ефективній комунікації між владою та громадянським суспільством. Успішність владних інституцій та політичних лідерів у підтриманні рівня власної легітимності залежить від ефективності цієї комунікації та вміння влади використовувати сучасні інформаційні технології для формування громадської думки.

Необхідним умовою побудови якісної комунікації є визначення ключових «індикаторів», які відображатимуть настрої підлеглих (об'єкту легітимації) стосовно правителів (суб'єкту легітимації). Серед них можуть бути дослідження реакцій у соціальних мережах, опитування, відстеження застосування інструментів прямого волевиявлення (петицій, страйків і т.д.). Своєчасне визначення тенденцій в інформаційному полі та адекватна реакція на них дозволять владі зміцнити образ своєї ефективності у громадян.

Політична культура створює орієнтири та визначає умови, в рамках яких відбувається публічна комунікація влади з громадянським суспільством. Реакції на дії та заяви влади визначаються за шкалою «масовий протест - масова підтримка», що є ключовими індикаторами легітимності або нелегітимності. При цьому «маніпулятивні легітимаційні технології» не сприяють досягненню бажаного рівня легітимності влади та поглиблюють протиріччя між суспільством та державними інституціями.

У сучасному мережевому суспільстві взаємодія між публічною владою та суспільством, що відбувається в масових комунікаціях, має велике значення для формування громадської думки та рівня інформованості суспільства про дії влади. Легітимність політичного порядку забезпечується шляхом політичної комунікації щодо соціально важливих проблем.

Отже, можна зробити висновок, що у сучасних умовах легітимність публічної влади визначається великою мірою комунікативними навичками її представників. Стало очевидним, що здатність ефективно спілкуватися з громадянами та іншими зацікавленими сторонами стає критичним аспектом успішної легітимації влади та впливу на суспільство. Для досягнення цього ефекту політики та інші представники влади мають активно працювати над формуванням свого іміджу. Імідж не обмежується лише зовнішніми атрибутами, він також включає в себе спосіб ведення та рішучість у досягненні поставлених завдань. Політикам слід володіти відмінними комунікаційними навичками, включаючи вміння ефективно спілкуватися як усно, так і письмово.

Створення сприятливого образу та іміджу також важливо, оскільки він може суттєво підвищити сприйняття політиків серед громадян. Завдяки правильному побудові іміджу, політики можуть здобути довіру громадян та виграти їхню підтримку. У відкритому суспільстві, де інформація швидко поширюється та доступна, комунікація та образ політиків стають визначальними для їхнього успіху. Саме тому вдосконалення комунікативних навичок і створення позитивного іміджу відіграють важливу роль у процесі легітимізації влади та сприяють побудові успішних відносин між владою та громадянами.

РОЗДІЛ 3: КОМУНІКАТИВНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ В ДЕМОКРАТИЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМАХ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНУ

Як ми вже визначили раніше, суспільство є складним і пластичним явищем, усі елементи якого мають перебувати у стані взаємної гармонії, щоб забезпечити ефективне функціонування всієї системи. Елементом, який зберігає цю гармонію та запобігає руйнуванню та дезінтеграції суспільства, якраз і є легітимація, адже вони допомагають сформувати бачення необхідного соціального порядку в часи трансформаційних змін. Адже будь-яка реформа, яких сьогодні впроваджується доволі багато, – це зміна, яка, модифікуючи ту чи іншу частину, впливає на функціонування всієї системи.

Проблема легітимності є однією з ключових у політико-правовій теорії, постмодерністську парадигму легітимності досліджували у своїх працях: З. Бауман, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фукуяма та ін.

Сьогодні особливо поширеною є проблема кризи легітимності, спричинена падінням довіри та реальної підтримки влади на тлі формування у суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного іміджу політика та всього, що пов'язане з владою та авторитетом. Загалом негативізація «влади» характерна для постмодернізму, який заперечує раціональний підхід до розуміння цього явища. Такі тенденції особливо виражені для країн, які переживають активні трансформаційні процеси та мають нестабільну політичну систему.

В попередньому розділі ми визначили, що збереження рівня легітимності влади є необхідною умовою функціонування демократичної держави, оскільки воно завжди базується на добровільній передачі влади

та її подальшому визнанні. Для вирішення проблеми кризи легітимності необхідно дослідити зміни, які відбуваються з цим явищем у зв'язку з переходом до постмодерністської парадигми.

З відходом від сучасного світогляду та посиленням впливу постмодерної парадигми відбувається трансформація таких ключових понять, як «влада», «держава», «право» тощо. Це акумулює потребу в теоретичному пошуку та апробації на практиці нових видів ідентифікації. Необхідно визначити сучасний зміст у теоретичному дискурсі понять «легітимація» та «влада», простежити їх трансформацію в умовах постмодерну.

У контексті модерної епохи, легітимність політичної влади визначається широким спектром факторів, зокрема результатами виборчих кампаній, законодавчими нормами, регулюючими політичну взаємодію (наприклад, принцип поділу влади на три гілки), рівнем довіри у вертикальній та горизонтальній політичній взаємодії, а також дотриманням політиками певних ідеологічних принципів [75, с. 65.].

На сучасному етапі легітимації політичної влади важливо враховувати громадську думку, рівень політичної участі та активності громадян. Легітимність публічних управлінських акторів вимагає не лише забезпечення законності влади, але й отримання довіри громадян у законність політичного режиму, його відповідальність та здатність дотримуватись демократичних правил політичної гри [75, с. 65.].

За визначенням Є. Бистрицького, «легітимація» представляє собою тривалий політичний дискурс, що охоплює розповсюдження, обговорення, обдумування та, нарешті, доведення колективної правомірності та прийнятності соціально-правових норм, які встановлюються новими політиками. Сьогодні термін «легітимація» означає певний процес «схвалення» та визнання влади суспільством Бистрицький визначає його

як «процес реалізації політичною системою колективної ідентичності на основі спільних цінностей» [5, с. 321, 329].

У цьому контексті використовується термін «легітимаційний потенціал політичного дискурсу», який охоплює принципи та мотиви, що можуть бути мобілізовані для публічного підтвердження легітимності політики та мають соціальну силу утворювати консенсус - найважливішу умову легітимації [5, с. 321, 329].

Загалом, як ми вже зазначали, у рамках філософсько-правового підходу легітимація є необхідністю, яка пояснюється природою влади. Сучасне розуміння легітимності ґрунтується на узгодженості суспільства щодо дій публічних владних інституцій на основі довіри до них та дотримання принципу верховенства права. Крім цього, легітимність охоплює широку підтримку більшістю громадян індивідуальних або колективних політичних акторів у публічній сфері, що виявляється як вербальна підтримка, так і участь у акціях, мітингах та діяльності політичних та громадських організацій.

В «Енциклопедії постмодернізму» «влада» визначається як здатність і йдеться про здатність існувати [26, с. 72]. Особа не може мати владу над іншою особою, якщо така влада не визнана законною. Відповідно, саме існування влади залежить від її легітимності [40, с. 318]. Отримуючи право на владу, ми легітимно отримуємо здатність керувати політичними інститутами через впровадження та закріплення відповідних правил [62, с. 334].

Особливістю постмодерністського підходу є його розуміння влади, Габермас визначає його як відсутність будь-яких абсолютних засад права на владу, «кризу легітимності» як наслідок. Ми стикаємося з ситуацією, коли право на владу не може базуватися на певних раціональних нормах через відсутність останніх. Відповідно, ставлення до влади в її сучасному

розумінні є апіорі негативним, а можливість її легітимізації – під великим сумнівом [62, с. 335].

Постмодернізм — термін, який зараз доволіно включає (або певною мірою асоціює з ними) ряд рухів, іноді несумісних, що виникли в заможних регіонах Європи та країнах європейського походження в мистецтві, архітектурі, літературі, музиці, соціальних науках. і гуманітарних наук, що викликає радикальні сумніви щодо достовірності основ, на яких ґрунтуються претензії на наукові твердження [3, с. 327]. Постмодернізм використовується для визначення певного періоду, який характеризується сумішшю високих і низьких елементів [3, с. 327].

«Постмодерн» – це поняття, яке означає період історії, який хронологічно починається з кризи індустріального суспільства і розвивається в напрямку майбутнього [24]. У науковий обіг цей термін ввів А. Тойнбі в 50-х роках 20 століття. Він став широко використовуватися в 1970-х роках і ознаменував період переходу людства до постіндустріалізму. Саме зміни, яких зазнало суспільство під час цього переходу, і призвели до виокремлення постмодернізму як певної ідеологічної течії [24]. У філософській науці «постмодерн» пов'язаний з ім'ям Ж.-Ф. Ліотара та його праці «Стан постмодернізму», в якій постмодернізм був наслідком кризи західної цивілізації та її основних засад [38]. У політології термін з'явився у зв'язку з демократичними студентськими рухами, які поширилися у Франції в 1968 році.

Сьогодні легітимність стає все складнішою через зростання кількості факторів, які можуть на неї впливати, дедалі більшу розмитість критеріїв, за якими її можна оцінювати, а також зростаючу критику визнаних раціональних принципів влади з боку постмодерністів. Таким чином, концепція Макса Вебера, яка тривалий час була основою всієї теорії легітимності, сьогодні вважається застарілою і непридатною для використання на практиці. Все більше держав і режимів будують свою

владу на багатоелементній легітимності, що не дозволяє говорити про будь-які її «чисті» види [94].

Водночас, ми вже дійшли висновку, що жодну владу сьогодні не можна назвати цілком легітимною, вона може варіюватися від повного визнання до повного заперечення, і цей процес завжди залишається динамічним [94].

Водночас існує сильна взаємозалежність між зростанням рівня корупції та зниженням рівня легітимності та, відповідно, між зниженням рівня легітимності та посиленням застосування примусу. Це зумовлено залежністю легітимності влади від її економічної ефективності, що є ключовим чинником постмодерного суспільства, що визнається суспільством споживання. Такі стійкі взаємозв'язки свідчать про зникнення легітимності в чистому вигляді та встановлення її зв'язку з іншими соціально-політичними та економічними явищами.[48, с. 126]

Суттєві зміни у трактуванні легітимності влади були спричинені, в тому числі, впливом постмодерністських тенденцій у соціально-політичних науках.

«Таким чином, загальна тенденція постмодернізму полягає не в усуненні права на владу, оскільки це означало б усунення самої влади. Він скоріше визнає, що право на владу конститується через переміщення та контекстне застосування влади, і неочевидно, що їх легітимність впливає з природного права чи раціональної згоди.» [62, с. 335]

Таким чином, така позиція постмодерністської інтерпретації феномену легітимності є нічим іншим, як відходом від сучасної тотальної раціоналізації та наукового пояснення. Створення загального «метанаративу», який покликаний пояснити реальність і встановити певні закономірності, нехарактерно для постмодернізму, який заперечує саму можливість існування «універсального пояснення», на цю тезу у своїх працях спирався Ж.-Ф. . Ліотар [38].

Фокус уваги сьогодні зміщується від наукових пояснень до творчого пошуку та аналізу конкретних випадків на противагу спробам узагальнити все та звести до однієї типології. Найкраще постмодернізм проявляється як культурне явище, демонструючи відхід від канонів модернізму. Подібно до того, як твори Енді Воргола неможливо зрозуміти без урахування їхнього медіа-контексту, так і легітимність сучасної влади фактично неможлива без посилання на її презентацію в медіа-просторі.

Можна провести паралель між образом, який побудував Уорхол, і образом сучасних політиків: «Якщо ви хочете знати все про Енді Воргола, подивіться на те, що на поверхні моїх картин і фільмів, на поверхні мене самого. Під цим нічого немає [61, с. 74]». Небажання зосереджуватися на дослідженні політичної сфери, падіння рівня політичної культури та зростання ролі масової культури призводить до серйозної зміни пріоритетів політики та появи нових засобів підвищення рівня легітимності. Сьогодні все більше уваги приділяється роботі зі значеннями, текстами та зображеннями, з картинкою та стилем, і все менше – над наповненням та вибудовуванням стратегії. Ця тенденція перетворила політиків на «реаліті-шоу», де основною зброєю є інформація та образи.

Дослідження політики в рамках постмодерністського дискурсу передбачає пошук нових значень уже відомих нам понять, активне залучення до політичної гри та теоретизування ігор. Постмодернізм відмовляється від уже відомого і пропонує шукати відповіді «з нуля», враховуючи емоційну складову і не прив'язуючись до раціонального [22]

З. Бауман говорить про неможливість використання влади тезою «витримати сьогодні, щоб майбутнє було щасливим», ця теза піддається сумніву та критиці, оскільки постмодерне суспільство, як суспільство споживання, вимагає задоволення своїх потреб «тут і зараз». «Споживання — це передусім інструментальна діяльність, спрямована на задоволення

природних потреб людини. У суспільстві постмодерне споживання це передусім споживання символів, а не інструментальна діяльність» [22]. Відповідно, на цьому зараз має будуватися побудова всієї урядової кампанії, щоб вона отримала достатній рівень підтримки.

Споживання виходить на новий рівень з розвитком віртуальної реальності, яка створює окремий світ з новим ставленням до поняття «норми» та пропагуванням надмірних, показових, нераціональних благ. Контент стає новою цінністю, його якість та наповненість віртуальної частини існування людини зрівнюється з її реальними вчинками та оффлайн репрезентацією. Не представлені в контенті та не опубліковані в мережі дії та рішення не зчитуються, виникає феномен «не опублікував щось в соц. мережах, отже цього не було». Віртуальна реальність іноді сприймається реальнішою за фізичну.

Дослідник О. Висоцький стверджує, що особлива увага до розгляду бажання як міжсекторної ланки між сферами виробництва і споживання, а також надзвичайний розробка засобів і технологій створення віртуальної реальності визначили вирішальну роль віртуальності в процесі впровадження стратегій легітимізації політичних рішень в епоху постмодерну. Це стосується:

- комп'ютерного обладнання та відповідного програмного забезпечення;
- швидкісної відеозйомки;
- технологій квадрозвукового відтворення;
- вдосконалення методів генерації та опрацювання тривимірних графічних об'єктів;
- інтеграції комп'ютерних технологій у обробку відео- та аудіоматеріалів в кіно- та телевиробництві;
- функціонування Інтернету [12, с. 42].

Варто пам'ятати, що ключовою рисою постмодернізму є його протистояння владі в усіх її проявах. Про такі «численні точки протистояння» говорить і М. Фукуяма, описуючи «мікрофізику влади», де нав'язування суспільству владою та дискурсом певних рішень призводить до руйнування відносин «індивід-держава».

При цьому немає конкретної норми чи істини, яка призводить до домінування точок впливу і призводить до війни всіх проти всіх. Що ще більше посилює повну недовіру людини до політики та поглиблює кризу легітимності.

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що епоха постмодерну характеризується великою кількістю змін, які суттєво вплинули на політичну систему суспільства. Перш за все, варто говорити про панівну тотальну недовіру до влади та державних інститутів, що стало логічним наслідком низки криз, трансформацій, конфліктів і катастроф останніх десятиліть, які виявили слабкість тих, хто має право на владу. .

Для постмодернізму характерні: наявність у суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного образу влади та політики; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму в бік творчого пошуку; легітимація через роботу зі значеннями, текстами та образами; відмова від концепції «терпіння заради майбутнього» та перехід до домінування суспільства споживання; вимога задоволення потреб «тут і зараз».

Такі особливості призводять до поглиблення «кризи легітимності», що негативно впливає на стабільність політичної системи. Сьогодні не може бути цілком легітимної влади, і цей фактор завжди залишається динамічним. Рівень легітимності тісно пов'язаний з економічними чинниками, які є ключовим чинником постмодерного суспільства, яке визнається суспільством споживання. Відповідно, мова йде про зникнення

легітимності в чистому вигляді та встановлення її зв'язку з іншими соціально-політичними та економічними явищами. [48, с. 126]

Отже, епоха постмодерну характеризується великою кількістю змін, які істотно вплинули на політичну систему суспільства. І перш за все, варто говорити про панівну тотальну недовіру до влади та державних інститутів, що стало логічним наслідком низки криз, трансформацій, конфліктів і катастроф останніх десятиліть, які виявили слабкість тих, хто має право на владу.

Попри це, рівень легітимності влади є важливим для забезпечення стабільності демократичної держави, оскільки він ґрунтується на добровільному переказі влади та її подальшому визнанні [22]. Проте в епоху постмодернізму спостерігається наявність негативного іміджу влади та політики в суспільній свідомості та інформаційному просторі, а також відмова від концепції «терпіння заради майбутнього» та перехід до пріоритету суспільства споживання. Це призводить до поглиблення «кризи легітимності», яка негативно впливає на стабільність політичної системи. В сучасних умовах не можна говорити про повністю легітимну владу, оскільки цей фактор завжди залишається динамічним.

В наш час рівень легітимності тісно пов'язаний з економічними чинниками, які є ключовими у постмодерному суспільстві, що визнається як суспільство споживання. Відповідно, набуває актуальності концепція багатoelementної легітимності, оскільки «чисті» форми легітимності стають недосяжними [102].

Проте, споживацький підхід до легітимації політичної влади дає нам і інструмент, який допомагає керувати рівнем легітимності і більш ефективно її утримувати. О. Висоцький зазначає, що для досягнення легітимності в управлінні, важливо враховувати бажання суб'єкта легітимації. Це передбачає орієнтацію на те, що існування суб'єкта легітимації може вважатися передумовою для наявності бажань, які

потребують стимулювання, ініціювання, обіцянок і гарантій їх задоволення з боку тих, хто формує легітимацийну політику. У цьому контексті акцент робиться на розробці стратегій, спрямованих на актуалізацію бажань суб'єктів легітимациї, визначення їхнього спрямування та конвертацію, тобто адаптацію до конкретного контексту і форми реалізації. Цей процес призводить до підвищення керованості та результативності в досягненні легітимності. [12, с. 43]

Таким чином, ми можемо говорити про наявність певних «боле́й» аудиторії політика, які вони відкрито транслюють в мережі Інтернет через коментарі, заклики, челенджі, протести тощо. Враховуючи прагнення постмодерного до негайного задоволення запитів, так само негайно настає і реакція на «задоволення» чи «незадоволення» цих потреб, що прямо впливає на сприйняття легітимності влади.

Незадоволена потреба громадян і є тим «боле́й», який нам необхідно визначити та постаратись задовольнити в найближчий час, або створити інформаційну кампанію, яка сформує в аудиторії впевненість, що цю біль буде найближчим часом задоволено. Такі дії призведуть до негайного відгуку аудиторії і, у випадку ефективно проведеної комунікаційної кампанії, до швидкого підвищення рівня легітимності політика.

Зростання кількості факторів, що можуть впливати на легітимність, розмитість критеріїв її оцінювання та критика визнаних раціональних принципів влади з боку постмодерністів роблять легітимацию влади все більш складною. Це пояснює поступове відхилення від концепції Макса Вебера, яка раніше була основою теорії легітимності, і вважається застарілою і непридатною для практичного застосування. Сучасні держави та режими все частіше будують свою легітимність на комплексі факторів, що унеможлиблює існування «чистих» форм легітимності [111].

Загалом, легітимация влади в постмодерну є складним питанням, що вивчається в різних наукових дисциплінах, включаючи політологію,

соціологію, філософію, комунікації тощо. Зміна вектору розвитку світової цивілізації з модерну на постмодерн супроводжується зміною способів легітимації влади. В епоху постмодерну легітимація влади базується на забезпеченні адаптації державних органів до змін культурного та соціального середовища. Провідну роль в цих процесах відіграють засоби масової комунікації та інформаційні технології. Оскільки медіа, соціальні мережі та інші засоби масової комунікації впливають на формування громадської думки, вони можуть впливати на сприйняття влади громадянами та, отже, на її легітимацію.

В епоху постмодерну легітимація влади стає складнішою, оскільки традиційні форми легітимації, такі як релігійні, ідеологічні та культурні, втрачають свою силу, а взаємовідносини між владою і громадянами стають складнішими. Одна з теорій легітимації влади в епоху постмодерну прямо розглядає легітимацію як процес соціальної комунікації. Згідно з цим підходом, легітимація влади залежить від того, як ефективно комунікують влада та громадяни.

В результаті, можемо стверджувати, що в епоху постмодерну легітимація влади зазнала значних змін, які пов'язані з різноманітними соціокультурними та політичними процесами. Зокрема, наступні зміни можуть бути відзначені:

- Розширення кола акторів, що беруть участь у формуванні легітимності влади (набирають впливу різноманітні групи та організації громадянського суспільства, які виступають як альтернатива традиційним формам політичної влади, яку жорстоко критикує та відмовляється визнавати дискурс постмодерну);

- Зменшення ролі ідеологій та зростання значення медіа і технологій комунікації (легітимність сьогодні залежить від особливостей передачі інформації про владу та її дії);

- Зростання значення глобалізаційних процесів та можливість формувати свою легітимність на міжнародному рівні.

- Використання нових форм комунікації, соціальних медіа та інших засобів комунікації, що дозволяють впливати на громадську думку шляхом швидкого та ефективного поширення інформації. [111, с. 324-325]

Також, варто відмітити, що в епоху постмодерну трансформуються і критерії легітимності влади (уточнюються нові та виникають нові критерії). Серед ключових:

- Ефективності: влада вважається легітимною, якщо вона досягає поставлених цілей та розв'язує проблеми, які стоять перед суспільством.

- Прийнятності; влада вважається легітимною, якщо вона відповідає загальноприйнятим нормам та цінностям суспільства.

- Учасності: влада вважається легітимною, якщо вона забезпечує можливість активної участі громадян у прийнятті рішень та управлінні країною.

- Легітимності: вимагає від влади відповідності морально-етичним принципам та стандартам.

Окремої уваги в контексті дослідження особливостей легітимації влада в епоху постмодерну заслуговує питання активізації легітимаційних тенденцій, яка може призводити до так званих криз легітимності. Делегітимація - це фактично процес втрати політичною владою попередньо набутої легітимності, що є особливо деструктивним для демократичних політичних режимів, які фактично залежать від підтримки суспільством діючої влади. Ця проблема може спровокувати незворотні процеси в державі, поставивши під загрозу існуючий політичний устрій. Фактично криза легітимності та делегітимація є показниками ефективності легітимації влади, що неодмінно періодично виникають в процесі розвитку

суспільно-політичних відносин. Посилення делегітимації може призвести до деструктивних та дисфункціональних процесів всередині країни.

Проблема делегітимації влади була центральною для досліджень цілої низки вітчизняних та зарубіжних вчених. Згідно з трактуванням Ю. Габермаса, поява процесів делегітимації влади вже є показником наявної кризи легітимації, а не її передвісником. Вони свідчать про те, що наявна влада не здатна підтримувати необхідний рівень масової лояльності [99, с. 46]. Богасон зауважує, що якщо влада не здатна продемонструвати власної ефективності та повернути довіру населення, делегітимаційні тенденції продовжують ширитись і може бути зруйнована уся система урядування [85, с. 522]. Професор В. Кривошеїн стверджує, що в сучасних умовах ризик делегітимації влади може ускладнюватися також процесами субполітизації суспільства, де задіюються транснаціональна економіка, наука і технології, приватне життя. [35, с.64]. Інший український дослідник О. Висоцький пов'язує делегітимацію з відсутністю контролю суб'єктів влади над процесами в суспільстві, які масова свідомість схильна відносити до відповідальності політичної еліти (війна та мир, кризи, пандемії тощо) [14, с. 116]. Таким чином, негативні зміни в суспільстві, кризи та потрясіння, контроль над якими влада не здатна транслювати у своїй зовнішній комунікації, викликають невдоволення суспільства та делегітимаційні процеси, які і викликають кризу легітимності.

Для того, щоб проаналізувати проблему кризи легітимності та визначити варіанти зупинення делегітимаційних процесів, маємо визначити, що саме ми маємо на увазі під терміном «криза».

За визначенням М. Кармазіної «криза політична — це етап у розвитку політичного об'єкта (держави, влади, конкретної політики, парламенту, режиму, політичної системи, уряду тощо), який характеризується порушенням рівноваги однієї чи кількох базових підсистем у процесі

їхнього функціонування, що призводить до зміни сутності об'єкта та порушення регулярності політичної взаємодії».

Політична криза здатна проявлятися в зміні характеристик об'єкту, що ще більше ускладнює повернення до попереднього рівня легітимності, адже ті технології легітимації, які застосовувались попередньо можуть виявитись неефективними в нових умовах. Фактично криза легітимності, як політична криза, призводить до розбалансування дій та цілей правлячого режиму з уявленнями більшості громадян. Втрата владою суспільної підтримки може призвести до включення нових претендентів на владу (політичних опонентів) до політичного процесу, що ще більше дестабілізує політичну систему, спричинивши внутрішню боротьбу [25, с.374-375]

Маємо відмітити, що легітимність влади періодично змінює свою інтенсивність, це одна з її властивостей, це дозволяє нам говорити про те, що кризи легітимності виникають періодично і їх неможливо уникнути. Падіння реальної підтримки органів державної влади є природною реакцією на негативні події всередині країни, які влада не завжди здатна контролювати (наприклад, глобальні проблеми та виклики). Будь-який політичний режим, владна система рано чи пізно стикаються з ситуацією втрати довіри та підтримки їх легітимності. У цьому контексті ключовим є вміння політиків правильно та адекватно реагувати на їх прояви та утримувати власну ефективність, щоб повернути собі втрачену легітимність. [65, с. 201]

Зберігати постійний рівень легітимності особливо складно в епоху постмодерну. У сучасному суспільному дискурсі спостерігається усвідомлення політикою явища, яке характеризується як «недостойне» та «нелегітимне». Ця тенденція призводить до збільшення активності масових протестів і інших публічних методів тиску на владу та відмови від традиційного «інституалізованого» розуміння влади. Погіршення іміджу

«влади» є характерним для постмодерну, який відкидає раціональний підхід до цього феномену.

У загальному плані, у постмодерністській парадигмі влада перестає бути обмеженою інституційною та існує як загальне явище, доступне всім, але не належить нікому. Таким чином, в сучасних реаліях ключовим є здатність концентрувати розпорошену владу у власних руках і легітимізувати її. Подібні тенденції особливо виразно проявляються в країнах, які переживають активні процеси трансформації. [47, с 225-230]

Як ми вже зазначали раніше, демократичний політичний режим базується на раціоналістичній моделі легітимності. У контексті глобалізаційних трансформацій, дуже актуальною стає проблема легітимності державної влади в нових умовах епохи постмодернізму. На цьому історичному етапі спостерігається значна кількість змін у всіх сферах суспільства, які істотно впливають на функціонування політичної системи.

Особливо помітне явище - загальне поширення недовіри до влади і владних інститутів. Ця недовіра виникла в результаті численних криз, трансформацій, конфліктів і катастроф, які мали місце протягом останніх десятиліть і які розкрили вразливість суб'єктів, наділених правом на владу.

Суть питання полягає в тому, що людина не може здійснювати владу над іншою людиною, якщо ця влада не вважається легітимною. Отже, існування влади обумовлене її легітимністю. Для постмодернізму характерні наступні особливості:

- Негативне уявлення про владу та політику в суспільній свідомості і інформаційному просторі.
- Зростаючий індивідуалізм серед населення.
- Відмова від модерністського раціоналізму на користь творчого пошуку.
- Легітимізація через роботу з сенсами, текстами та образами.

- Відмова від концепції «терпіння заради майбутнього» на користь переважання споживацького суспільства.
- Потреба в негайному задоволенні потреб.
- Все це свідчить про відсутність абсолютних підвалин для права на владу в умовах постмодерну.

Криза легітимності стала наслідком вищезазначеного переліку. Як зазначає П. Кеннінг, «ми стикаємось із ситуацією, коли право на владу не може ґрунтуватись на певних раціональних нормах через відсутність останніх». [26, с. 72] Все це негативно впливає на стабільність політичної системи.

Однією з фундаментальних причин, що лежить в основі процесу делегітимації, який виражається в поступовій втраті довіри суспільства до влади та втраті консенсусу в їх відносинах, є недостатність довіри громадян до здатності влади забезпечити ефективний та надійний захист від різноманітних загроз і викликів. Зокрема, ця довіра вимагає здатності владних структур забезпечувати безпеку громадян у відношенні до терористичних актів та озброєних конфліктів, не порушуючи при цьому основних конституційних прав і свобод громадян. Безумовно, невдача влади у комунікації та належному спрямуванні інформації стосовно негативних подій та необхідних, але невтішних рішень призводить до ще більшого погіршення ситуації.

Ця недовіра виникає із загального переживання, що влада не завжди здатна захистити права та свободи громадян у відповідних ситуаціях. Відповідно до цього, недостатність ефективного спілкування стосовно негативних подій та непопулярних рішень є вагомою причиною, яка ускладнює ситуацію.

Цікавий, в контексті нашого дослідження, підхід до розуміння сучасного постмодерного суспільства через призму комунікації наводить в своїх роботах український вчений О. Висоцький. Дослідник зауважує, що

епоха постмодерну характеризується деконструкцією сталої раціональної реальності. У цьому контексті раціональна реальність втрачає свою сталість і замінюється множиною різних бачень і поглядів в умовах неперервного змінення та нагромадження інформації. Кожен факт та явище тлумачаться авторами на їхній розсуд і логіку, а універсальні визначення втрачають свою актуальність. Замість цього виникає плюралізм наукових підходів і теорій, кожна з яких має власну логіку виявлення та інтерпретації фактів, систему аргументації та мову для опису. Реальність стає нестабільною і розпливається в безмежному просторі наукових парадигм і концепцій мас-медійної продукції інформації. У постмодерну, типовий суб'єкт визначається бажаннями і комунікацією. «В плюралізації бачень, точок зору, актуалізацій, способів і моделей репрезентації постмодерної доби реальність майже зникає, вислизаючи від будь-яких універсальних визначень, об'єктивних критеріїв та законів [12, с. 41]». Це унеможлиблює створення єдиної стабільної моделі зовнішньої комунікації представників влади, яка б однаково позитивно сприймалась більшістю суспільства протягом тривалого часу. Протоколи, інструкції, канцеляризми та клішовані підходи до трансляції інформації та комунікації з електоратом втрачають свою ефективність. А їх подальше використання може викликати агресивно негативну реакцію та спровокувати нову кризу легітимності.

В багатьох сучасних державах наростає необхідність у встановленні конструктивного юридичного партнерства між органами влади та громадянами. Справа в тому, що з переходом до інформаційного суспільства традиційні державні та правові структури проходять трансформацію, а на міжнародному рівні зростає вплив економічних та політичних установ. Це призводить до перегляду механізмів, які забезпечують легітимність влади.

Однією з ключових причин кризи легітимності влади є низький рівень довіри громадян до влади. Це обумовлено централізованим процесом ухвалення рішень, поширеною корупцією в державних структурах та малою ефективністю управління. Щоб відповісти на виклики інформаційного суспільства, система державного управління повинна пройти значні зміни, які мають відобразитися у розвитку процесу взаємодії між суспільством та державою. Досягнення цієї мети стає можливим завдяки впровадженню ефективного електронного урядування. Ця ініціатива передбачає створення нового типу держави, орієнтованого на задоволення потреб громадян за допомогою сучасних електронних засобів комунікації та інших проявів цифрової трансформації.

У своєму дослідженні «Місцева демократія онлайн» В. Хауг акцентує увагу на зміцненні легітимності місцевих владних органів за допомогою підтримки політичної комунікації в Інтернеті. Важливим аспектом комунікації, що сприяє збереженню легітимності влади, є інтерактивність, проявлена в діяльності місцевих органів в Інтернеті. Соціальні мережі, де будь-хто може розміщувати повідомлення та коментарі на різноманітні теми, виступають як комунікативні платформи, де легітимність формується в режимі реального часу. Наприклад, спостерігається активне обговорення та вираження погодження або незгоди під час вільних дискусійних процесів [101].

Ключової ролі тут набуває комунікативна складова, яка постає шляхом обґрунтування владними суб'єктами перед підвладними свого права на владу. На перший план виходить вивчення комунікації в контексті взаємодії між правителями та народом. Адже в демократичному суспільстві високий рівень легітимація може бути досягнута лише за умови, що ця взаємодія є постійною та ефективною. Така комунікація є умовою для формування довіри між владою та підвладними. В свою чергу, застосування сучасних цифрових засобів також дозволяє в повній мірі

реалізувати демократичну ідею представництва, надаючи можливість збирати «зворотній зв'язок» від громадян, їх думку та побажання. Таким чином, діджиталізація дозволяє перетворити публічну комунікацію влади з монолога на повноцінний діалог. Це сприяє легітимації дій суб'єктів влади навіть в умовах постмодерного негативізму.

Такий підхід сприяє створенню умов для активної взаємодії між державою та громадянами та сприяє зміцненню легітимності влади в новому інформаційному оточенні.

Зміцнення впливу публічної легітимації як фактора завоювання громадської довіри та встановлення публічної влади є важливою рисою еволюції політичного ландшафту. Ця динаміка наявна, насамперед, в країнах заходу, де прояви постмодерну відзначаються найвиразніше.

Тим часом, в країнах Азії досі переважає класична модерна парадигма, і виборці охоче віддають свої голоси саме професійним політикам. У європейському контексті, вже стають більш звичайними випадки залучення осіб з різних сфер життя до політичного процесу, і завдяки публічній легітимації вони перетворюються на активних політичних діячів. Ця динаміка має значний вплив на загальний стан функціонування політичних систем. [47, с. 227]

Передовим та об'єктивним показником ефективності публічної політики є рейтинг, але зачіпаючи цей питання, слід відзначити, що з кожним наступним роком рейтинги стають все менш стійкими й важче зберігаються на стабільному рівні. Нинішній підвищений рівень непередбачуваності означає, що нерідко спостерігається різке падіння рейтингу політичних діячів, а також рівня підтримки й довіри виборців відразу після проведення виборів.

Ілюстрацією цьому є суттєве зниження рейтингу провладної партії «Слуга народу» в Україні, яка з результатом 43,16% [10] на парламентських виборах 2019 року впала до 15,5% [70] на місцевих

виборах 2020 року. Спостерігається аналогічний тенденційний спад рейтингу Президента України Володимира Зеленського, який після перемоги на виборах Президента України у 2019 році з результатом 73,22% [11] знизився до 29% станом на 6 вересня 2020 року [54].

Таким чином, в умовах такого стрімкого втрати довіри громадян неможливо говорити про високий рівень ефективності політичної діяльності, оскільки політики стикаються з великими викликами у вигляді громадської критики, зростаючої активності опозиції, актів громадянської непокори та інших форм суспільного спротиву. Підкреслено, що така ситуація негативно впливає на стабільність держави загалом, особливо в умовах політичної нестабільності та пандемії.

Поступове падіння рейтингу продовжувалось до початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Після активних дій, які підтверджували ефективність влади, рейтинги почали зростати. Вже в 2022 українці обрали Президента політиком року [52] Під час кризи, яку спровокувала війна, влада стала символом стійкості, що постійно підтверджувалось вчинками та заявами політиків та отримувало позитивну оцінку іноземних політичних лідерів та самого українського суспільства.

Серед основних чинників зниження рівня довіри до влади сьогодні належать

- надмірна централізація та закритість процесу прийняття рішень;
- високий рівень корупції;
- низька ефективність управління;
- відсутність двосторонньої комунікації влади з громадянським суспільством [27, с. 230].

Активізація процесів глобалізації також створює виклики для забезпечення легітимності державної влади. Нинішня епоха диктує

державі ряд нових викликів, які їй не завжди по силам подолати. Зокрема, недостатня здатність забезпечити захист громадян та їх інтересів виокремлюється як один із головних чинників, що руйнує довіру до влади національних держав. Така слабкість спонукає до переосмислення ролі та місця легітимації в сучасному світі, а її зв'язок з іншими соціологічними концепціями набуває об'єднуючого характеру.

Глобальний характер сучасних викликів змушує державу адаптуватися до нових умов та переосмислювати способи забезпечення легітимності. Заходи, які донедавна були ефективними, можуть втратити свою актуальність в світлі глобальних змін. Отже, сучасні уряди мають пошуковий характер у плануванні та здійсненні політики, бо зустрічають все більше складних проблем, на які не існують стандартних відповідей.

Слабкість системи захисту громадян та їх інтересів може значно підточити авторитет держави і зменшити рівень довіри до неї. Цей феномен варто розглядати в контексті загального процесу переосмислення ролі держави та її здатності адаптуватися до сучасних викликів [27, с. 230].

Усі ці аспекти, на які було вказано вище, підсилюють важливість подальшого дослідження даної проблематики в рамках сучасної політичної науки. Ця актуалізація проблеми є особливо важливою для країн з демократичними політичними режимами, де передача влади та обмеження частини природних прав громадян добровільно здійснюється. Саме тут, де ключову роль відіграє ідея «суспільного договору» як засобу встановлення політичного порядку та обміну частиною природних прав на захист від держави в обмін на забезпечення безпеки.

Як було вище зауважено, в демократичних суспільствах, легітимація політичної влади через підтримку громадян є обов'язковою умовою для ефективного функціонування держави. Варто відзначити, що питання кризи легітимності набуває особливої гостроти в контексті країн, які мають демократичні політичні режими, де передача влади та обмеження

частини природних прав громадян здійснюються добровільно. В тому випадку, коли така підтримка не забезпечується, виникає криза легітимності, що виявляється в падінні рівня підтримки органів влади, політичного режиму та їх лідерів. Це впливає на ролі та функції цих органів.

У загальному розумінні, криза легітимності не є надто рідкісним явищем. Ця проблема особливо актуальна для країн, які переживають активні трансформаційні процеси. Сьогодні в більшості країн світу спостерігається негативне сприйняття політичних влад і політичних лідерів у масовій свідомості. Саме ця тенденція спричинила активізацію включення в політичний процес людей, які раніше були зовсім не пов'язані з політикою і мали інші професійні спрямування.

Криза легітимації в демократичних режимах виявляється у зростанні дистанції між владою та громадянами, зменшенні довіри до інституцій та процесів прийняття рішень, що зумовлені кризою довіри до ЗМІ та інформаційною перенасиченістю.

Серед ключових показників виникнення кризи легітимності в демократичних політичних режимах можна назвати:

- рівень протестних настроїв серед населення;
- невдоволення результатами виборів;
- низьку ефективність владно-управлінської діяльності. [65, с. 202-203]

Такі «індикатори» допомагають владі зрозуміти, що в країні почались легітимаційні процеси і вчасно скоригувати власну діяльність, щоб повернути підтримку суспільства. Однак, визначити, що саме стало причиною виникнення такої кризи буває доволі складно, адже причин для такої тенденції доволі багато. Узагальнити запропоновані різними авторами ключові причини виникнення кризи легітимності можна в наступному переліку:

- інституціоналізована корупція в органах державної влади;
- зростаюча (надмірна) бюрократизація влади;
- порушення передвиборчих програм політичними суб'єктами та порушення демократичних процедур;
- ухвалення рішень поза рамками демократичної системи;
- спроби вирішити проблеми взаємодії між державою та суспільством силовим шляхом;
- протистояння між загально визнаними цінностями, що пронизують суспільство, та егоїстичними інтересами володарюючої еліт;
- невідповідність зростаючих очікувань суспільства та можливостей влади задовольнити їх наявними засобами;
- залучення до влади обраних політиків, які укладають угоди та досягають компромісів з політичними, суспільними або комерційними структурами що підриває їхню репутацію як незалежних та суверенних правителів;
- послаблення традиційних каналів впливу на уряд з боку представників певних суспільних груп;
- пріоритет медіаполітики та політики скандалів в управлінні суспільними відносинами;
- погіршення соціально-економічного становища суспільних груп;
- відсутність належної представленості інтересів соціальних груп у політичній системі та недостатня вертикальна мобільність;
- сепаратизм та втрата владною елітою віри у правомірність своєї влади (розпад самої владної еліти).

Іншими словами, основними причинами делегітимації політичної влади є суперечності між універсальними цінностями суспільства і егоїстичними інтересами владної еліти [59, с. 608-618] Глибше наростання цього протиріччя призводить до втрати підтримки влади з боку суспільства

та її самоізоляції, що свідчить про розвиток кризи владної легітимності.
[35, с.65]

Таким чином, криза легітимації політичної влади в демократичних режимах має різні причини, а для подолання кризи легітимації важливо здійснити реформи, спрямовані на забезпечення прозорості, відкритості та відповідальності владних структур, а також активно впроваджувати практику залучення громадян до прийняття рішень та створення умов для економічного і соціального просперитету. Сам же «момент відліку», який вказує на початок делегітимації політичного режиму, є унікальним для кожної країни. Проте, вчені вже напрацювали ряд рекомендацій, втілення яких допомагає призупинити процес делегітимації незалежно від його першопричини. Ряд таких рекомендацій систематизувала у своєму дослідженні Є Цокур. До них увійшли:

- термінова адаптація політичної системи до ситуації у суспільстві;
- постійне оновлення законодавства;
- система стримувань та противаг гілок влади;
- наявність державою політичного лідера з реальною харизматичністю;
- швидке вирішення актуальних та небезпечних соціальних проблем;
- підтримка постійного контакту з населенням;
- інформування населення владними інституціями щодо своїх цілей;
- посилення ролі правових методів досягнення цілей;
- встановлення та дотримання правил політичної гри;
- контроль за діями державної влади з боку організованого громадянства;
- сприяння зміцненню демократичних цінностей у суспільстві.

- подолання правового нігілізму населення.

Проте зазначені рекомендації є теоретичними та умовними і потребують адаптації до конкретної ситуації. [65, с. 217]

Криза легітимності та делегітимація не наступають раптово, і може проявитися в найбільш несподіваних формах. Однак здатність до передбачення таких ситуацій може бути набутою шляхом політичного аналізу та прогнозування.

Окремо важливо розглянути роль символічної політики та публічної комунікації як потенційно ефективних інструментів для підвищення рівня легітимації влади. Сучасний політичний ландшафт обумовлює, що отримання влади без наявності певного рівня медійності є практично неможливим. Цей аспект базується на активній присутності у сфері інформації, включаючи соціальні мережі та медіа. Використання відповідних символів і їх комунікація через відповідні канали створюють умови для легітимації політичних діячів у контексті постмодерну.

Водночас, важливо підкреслити, що підтримка рівня легітимності влади є обов'язковою передумовою для функціонування демократичної держави, оскільки її основою завжди є добровільна передача прав і свобод громадянами. Розглядання цієї проблеми, зокрема кризи легітимності, в такому контексті набуває особливої актуальності і важливості.[47, с 225-230]

Дослідження легітимності політичної влади стає вельми актуальним у сучасному політичному контексті, особливо для країн, які переживають інтенсивний перехідний період. Сьогодні, в більшості країн світу, спостерігається поширення негативного сприйняття політичної влади та політичних лідерів серед громадян. Ця тенденція стимулює активну участь осіб із різних сфер життя в політичних процесах. Нинішні реалії диктують необхідність вивчення особливостей легітимації влади в постмодерністській епохі, а також виявлення нових інструментів для

подолання кризи легітимності та досягнення політичної влади нового типу, які характеризуються харизматичністю.

Україна становить цікавий приклад вивчення ролі публічної легітимації в процесі здобуття політичної влади. Наприклад, вибори Президента та Верховної Ради в 2019 році були визнані ключовими подіями у цьому контексті. Розвинення даної теми є надзвичайно важливим для розуміння особливостей цього явища і прогнозування можливих змін у політичній системі України, пов'язаних із приходом нової політичної еліти [47, с. 226].

Аналіз політики в рамках постмодерністського дискурсу передбачає пошук нових смислів і значень в добре відомих поняттях, активне включення в політичну гру і теоретичні розгляди підходів до політичних питань. У цьому контексті постмодерн відмовляється від традиційного, інституціонального розуміння влади, і спостерігається чітка тенденція зростання недовіри до влади та держави, що призводить до зниження рівня легітимності та виникнення відповідних кризових явищ. Влада розпорошується, пронизує усю суспільну структуру, і завданням політичних лідерів стає накопичення влади та її легітимація через використання відповідних інструментів. Таким чином, однією з ключових ролей у цьому процесі є символічна політика.

Значимість символічної політики в контексті легітимації влади набуває вагомих масштабів. У постмодернізмі символи стають основою політичного дискурсу, і саме успішне та професійне використання цих символів може створити всі передумови для підвищення рівня публічної легітимації політика.

У дослідженні В. Полянської зазначено, що «символічна політика є видом політики, який діє в царині політичної свідомості та спрямований на конструювання і підтримання легітимності влади на рівні довіри до її інститутів і персон. Вона реалізується через субституції (підміна

політичної дійсності на політичну реальність у свідомості громадян), відтворення існуючого кредитування або суспільного договору в символічних діях, нагнітання «чогось» (підміна політичної реальності та шантаж політичної свідомості маніпулятивними засобами), відтворення харизматичного права на легітимну владу» [53, с. 87].

Як зазначає О. Висоцький: «Легітимаційна сила образів-символів полягає також в тому, що вони емоційно наповнені, а тому здатні оживляти «сіру буденність» життя, надаючи йому смислу [12, с. 45]». Це допомагає аудиторії краще сприймати передану інформацію, сприймати її як потенційно правильну та легітимну, а також формувати прив'язку до існуючих представників публічної влади. Одним з кращих прикладів використання символів для легітимації цілої владної системи та десятків представників влади можна вважати королівську сім'ю Великої Британії. Враховуючи їх незначний політичний вплив саме в інституційно-юридичному аспекті, представники королівської родини вдало зберігають свій медійний публічний статус, залишаючись впливовими, але вже не для своїх підданих, а для всіх прихильників. Що значно розширює рамки їхнього впливу.

З тим, що було вище зазначено, наголошується на важливості проведення глибокого та дослідного аналізу проблеми легітимації політичної влади, а також розробці практичних рекомендацій. Ці рекомендації повинні сприяти створенню нового підходу до взаємодії між владою та громадянським суспільством, який би дозволив їм піднятися на новий рівень взаєморозуміння та довіри один до одного.

Актуальність даної теми визначається необхідністю дослідження якісно нового підходу до легітимації політичної влади та його значення в контексті подолання кризи легітимності та встановлення політичної влади нового типу, яку характеризує харизма політичних лідерів.

Таким чином, значимість даної теми визначається необхідністю розглядати новий спосіб легітимації та визначати його роль у подоланні кризи легітимності і в процесі досягнення політичної влади нового типу політичних лідерів-харизматів.

Враховуючи описані в попередньому розділі тенденції до делегітимації влади, які набувають особливої актуальності в рамках розгортання постмодерної традиції до негативного сприйняття влади, не можемо не відмітити центральну роль комунікації і в серед причин загострення кризи легітимності, і серед рекомендацій щодо її усунення.

Сучасний світ неможливий без процесів комунікації, оскільки це основний засіб взаємодії індивідів та суспільства загалом. Сигнали, знаки, слова, та спілкування є невід'ємною частиною нашого повсякденного існування, і через них ми постійно обмінюємося інформацією. Нерідко ця інформація має вирішальне значення і визначає наші дії та рішення.

У світі постмодерну символи грають ключову роль, і різні способи їх інтерпретації стають важливими. Спільне розуміння, сенси, коди, і загальна символізація стають складними завданнями, і традиційні концепції швидко втрачають свою актуальність в умовах цього постмодерного перетворення.

Неналагоджена, непостійна чи неефективна комунікація між владою та громадянським суспільством може створити розрив, який негативно позначиться на стабільності всієї політичної системи. З іншого боку, успішне використання сучасних інформаційних технологій та масової комунікації може сприяти зупиненню делегітимаційних процесів.

Процеси глобалізації та інформатизації створюють все нові і нові виклики для набуття владою легітимності. Такий стан речей передбачає відхід демократичних режимів від класичної раціональної легітимації та переорієнтацію на комунікативну раціональність, яка є більш актуальною в

умовах постмодерного підходу, адже побудована на ідеї спрощення зворотного зв'язку між владою та громадянами. Відтепер не лише влада односторонньо інформує суспільство про пророблену роботу та прийняті рішення у форматі безкінечних заяв та звітів, але і громадяни здатні виразити власні думки стосовно існуючого політичного процесу. А завданням влади стає моніторинг зворотнього зв'язку суспільства, його аналіз та врахування при подальшій роботі, що дозволяє зберегти їм власну легітимність через репрезентацію у своїх діях інтересів суспільства.

Постмодерністи пропонують владі відійти від використання в своїх меседжах «метанаративів» (тотальних роз'яснень формального характеру), дуже часто такий підхід надзвичайно ускладнює розуміння ситуації, ще більше поглиблюючи розрив між владою та народом. В сучасному світі технологій та швидкої інформації набагато більш доцільним є використання «мікронаративів» - розповідей чи символічних оповідань, які значно легші для сприйняття та подальшого схвалення. Інформація вже вийшла за межі офіційних заяв з масою канцеляризмів, влада має адаптуватись до нових вподобань власної аудиторії, адже сьогодні телевизор, соціальні мережі та Інтернет формують суспільство. Текст перестає бути авторським творінням, Інтернет фактично постулює «смерть автора» та перехід до безкінечного обговорення та «дописування» реальності в мережевій анонімності, при цьому весь час зберігається опозиційність до всього, що породжує владу в суспільстві.

Унікальною ознакою політичної влади сьогодні виступає публічність. Публічність вимагає комунікативних дій не тільки з боку влади, але й від всіх, хто включений в процес владних відносин (як суб'єктів, так і об'єктів). Як зазначає Л. Яковлева, сьогодні, щоб претендувати на легітимність влада повинна бути відкритою, а без громадянина, який має

власну концепцію загального блага (тобто є моральним, справедливим і раціональним), публічність неможлива. [73, с. 307].

У парадигмі комунікації мова визнається найбільш адекватним засобом культурно-історичного втілення людського духу, в рамках якої соціальна реальність формується на основі порозуміння та подолання суб'єкт-об'єкт протиставлення в соціальному контексті. У реальному суспільно-політичному контексті неможливо знайти приклади абсолютної легітимності політичної влади, але сам процес легітимації полягає у пошуку такого компромісу, в ході якого кожна зі сторін повинна робити поступки для захисту власних інтересів.

Сучасні стратегії легітимації передбачають особливу роль дискурсу та дискурсивно-етичної стратегії легітимації, яка реалізується за рахунок досягнення консенсусу між владою та підвладними через підхід комунікативної раціональності. Питання легітимності піддається обговоренню в рамках відкритого універсального громадського дискурсу, а легітимаційна сила надається процедурам та передумовам досягнення раціональної згоди щодо політичних рішень. Зростання ролі дискурсивності, відкритості, прозорості та процедурності актуалізує деліберативну демократію, як найбільш підходящий формат існування демократичного політичного режиму [60, с. 16]». Юрген Габермас зазначає, що за деліберативної демократії легітимність є спільною справою всіх громадян, що сприяє формуванню «комунікативної» влади. [100, с. 3–14.] У такій системі прямої демократії активна публічна сфера необхідна для дебатів щодо суспільно важливих питань і має вплив на процеси прийняття рішень.[91, с. 355]

Габермас досліджує перехід від ліберальної буржуазної публічної сфери до сучасного масового суспільства держави соціального добробуту. Кордони між публічним і приватним, особистістю і суспільством, системою і життєвим світом стають менш чіткими. Габермас підтримує

ідею «ідеальної мовленнєвої ситуації», яка передбачає рівні можливості дискусії для учасників, соціальну рівність і відсутність ідеологічних або інших помилок у їхніх словах.

В цій концепції консенсусної теорії істини, Габермас стверджує, що істина полягає у тому, що було б узгоджено в ідеальній ситуації мовлення. [113, с. 49] Виходячи з цих основ, Юрген Габермас розвиває свою концепцію комунікативної дії, визначаючи її як процес передачі та оновлення культурних знань, що сприяє досягненню взаєморозуміння.

В рамках забезпечення згаданих вище особливостей постмодерного легітимаційного процесу особлива роль відводиться інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ), які стали основою забезпечення конструктивного діалогу між владою та громадянами. [43, с. 73]

Майкл Кастельс говорить про ключову роль мас-медіа у процесах легітимації та делегітимації політичної влади. Зосереджуючись на негативних явищах, медіа можуть сприяти підвищенню рівня недовіри до влади серед громадян, демонструвати докази її неефективності, але з іншого боку, вони можуть сприяти активізації громадянської участі та налагодженню двохстороннього зв'язку влада-суспільство. [88, с. 289-290]

Розвиток технологій комунікацій призвів до поширення концепцій «інформаційного суспільства», яке характеризує впровадження сучасних інформаційних та комунікативних технологій у сферу публічної влади та перехід на новий рівень діалогу між владою та суспільством. Особливу увагу тут слід приділити теоріям е-демократії та е-урядування, які визначають нові засоби підвищення легітимності публічної влади через взаємодію політичних акторів з інститутами громадянського суспільства [71, с. 18].

Загалом, можна визначити ряд особливостей масової комунікації епохи постмодерну, які є важливими в контексті легітимації влади:

- засоби масової комунікації можуть впливати на сприйняття влади як легітимної або нелегітимної;
- міжособистісна комунікація, особливо в публічному просторі (соцмереж, медіа тощо) активно впливає на легітимність влади, оскільки здатна продукувати та поширювати відповідні наративи;
- інформаційні потреби громадян (рівень поінформованості) також важливі для легітимації влади, оскільки без їх забезпечення неможливо добитись від громадськості активної підтримки влади;
- брак офіційної інформації від влади стосовно дискурсивних актуальних питань заміщується анонімним контентом з негативною оцінкою ситуації, особливо це сприяє поширенню так званих «конспірологічних теорій»;
- епоха постмодерну характеризується культурною різноманітністю, широким доступом до інформації та збільшенням кількості та різноманітності засобів комунікації;
- відбувається диверсифікація медіа: з'явилися нові форми медіа (соціальні мережі, блоги тощо), що змінює спосіб сприйняття та передачі інформації;
- розвиток інтернет-комунікації дозволяє розширювати інформаційне поле та підвищувати активність громадської думки;
- глобалізація медіа надає можливість створювати та поширювати новини та інформацію на міжнародному рівні.

Отже, зміна способу комунікації в постмодерну впливає на сприйняття інформації та може мати значний вплив на легітимацію політичної влади. Політична комунікація функціонує як публічний діалог між політичною владою та громадянським суспільством.

Сучасний контекст, визначений впливом постмодернізму, створює значні трансформації у політичному дискурсі. Це охоплює підвищення значення візуального сприйняття, широкий спектр маркетингових

інструментів, і використання відкритих інтернет-платформ для політичної комунікації. В цьому контексті велике значення надається символам та виступам, які стають ключовими складовими в процесі легітимізації політичної влади.

Особливу актуальність вивчення цієї теми набуває в умовах загострення соціальних криз і криз комунікації, що призводить до масових протестів, мітингів та інших деструктивних проявів перформативних акцій. Тому подальше дослідження особливостей сучасної політичної комунікації та ефективного використання її символічного складника стає надзвичайно важливим для створення механізмів ефективного діалогу між владою і суспільством і попередження конфліктних ситуацій.[49, с. 172]

Побутова та неформальна комунікація людей розвивається в контексті нового, постмодерного дискурсу, в той час як влада та офіційні інституції залишаються вірні традиційним моделям комунікації, не враховуючи сучасні реалії. Це створює відчутну відсутність взаєморозуміння: влада не відчуває потреби переходити на новий формат комунікації, тоді як суспільство неправильно тлумачить старий підхід. Саме через це роль символів у політичній комунікації зростає надзвичайно. Символи здатні транслювати послання та значення, не потребуючи вербалізації. Один і той самий символ, якщо він належним чином структурований, може бути зрозумілим для різних соціальних груп, країн, вікових категорій тощо.

Сьогодні роль символів в політичній комунікації стає особливо суттєвою, а це пов'язано зі зростанням впливу маркетингу на всі аспекти людського життя. О. Висоцький вказує на те, що в сучасному контексті політична акція розглядається як неповноцінна, якщо вона не отримала відзвук у впливових ЗМІ, і її успіх визнається лише тоді, коли вона породила нову інформаційну тему. Оскільки політичну легітимацію формують політичні лідери, голови партій, керівники виборчих штабів і

відповідальні за PR-підрозділи та прес-служби, журналісти та редактори ЗМІ стають ключовими виконавцями цієї політики.[12, с. 47]

Така ситуація виникає через активне включення засобів масової комунікації та збільшення можливостей та бажання громадян активно брати участь у політичному дискурсі з метою впливу на політичні рішення. [49, с. 172]

У демократичних системах, зокрема в рамках деліберативної демократії, спостерігається зростання популярності та підтримки практик публічних обговорень питань, і це обставина вкрай актуальна. Перехід до активних публічних обговорень питань стає складнішим завдяки різноманітним чинникам, включаючи розвиток засобів масової комунікації та зростаючий інтерес громадян до політичних процесів. Деліберативна демократія ставить перед владними структурами та громадянами завдання активної участі у політичних розмовах для спільного вирішення суспільних питань.

Цей новий підхід до прийняття рішень вимагає налагодженої і ефективної політичної комунікації для забезпечення відкритості, діалогу та розуміння між різними учасниками процесу. Інструменти та методи такої комунікації повинні сприяти взаємному вирішенню проблем, сприяти створенню суспільних консенсусів та покращувати якість прийнятих рішень.

Дослідження ефективної політичної комунікації в цьому контексті стає надзвичайно важливим завданням. Воно допомагає визначити оптимальні підходи до спілкування між владою та громадянами, включаючи використання засобів масової інформації, соціальних медіа, обговорень на публічних форумах, тощо. Результати такого дослідження можуть внести вагому роль в створенні ефективної системи комунікації, яка б сприяла більш демократичним та інклюзивним прийняттям рішень.

Ключовою проблемою в контексті політичної комунікації є якість передачі інформації. Важливо, щоб інформація передавалася точно та без суттєвих втрат і, що найважливіше, щоб вона сприймалася якісно. Цікавою є своєрідна магія передачі інформації - однакове повідомлення, сформульоване різними словами чи символами, може викликати абсолютно протилежні емоції в аудиторії. Одних можуть палко підтримати, інших різко зненавидіти. Сучасні правила маркетингу і політичної комунікації підкреслюють важливість цього явища. Щоб отримати необхідну підтримку громадянського суспільства, легітимізувати себе або своє рішення, політичним акторам необхідно вміти «продати» себе та своє повідомлення аудиторії.

Політична реклама сьогодні стала невід'ємною складовою політичної комунікації, і символи виступають її найефективнішими інструментами. Символ – це розпізнавальний знак для членів певної групи людей, які належать до однієї таємної спільноти; це умовний код, що позначає або нагадує будь-яке поняття; це образ, що втілює певну ідею, як визначено Дж. Холлом [78].

Практично всі політичні актори мають свою унікальну символіку, розроблену спеціально з урахуванням особливостей сприйняття конкретної цільової аудиторії. Цільова аудиторія представляє собою групу осіб, які мають спільні характеристики і є адресатами певного впливу. У політичному маркетингу, для кожної конкретної цільової аудиторії використовуються специфічні знаки і символи з метою спростити сприйняття політичних повідомлень та забезпечити їх ефективну комунікацію.

Робота з цільовою аудиторією складна та потребує відповідних знань. А. Білівітіна зазначає: «Представникам влади і політичних сил важливо, аби цільова аудиторія зрозуміла їхні повідомлення. У межах цільової групи є свої знаки і символи, які трактуються певним чином лише нею, а поза

межами цієї групи можуть мати дещо інше значення. Функцію меж між групами виконують межі держав, міст, мова, вік, стать, релігійні уподобання, культурна належність, освіта тощо» [6, с. 98–106.].

У політичній комунікації сучасності, символічна політика передбачає обізнане та цілеспрямоване використання естетично-символічних ресурсів з метою легітимації та укріплення політичних позицій через створення символічних «ерзаців» політичних дій і рішень. Символічна політика є родом політики, що діє в сфері політичної свідомості та спрямована на будівництво та збереження легітимності влади на рівні довіри до її інститутів і особливостей [53].

Таким чином, у постмодерному періоді головною функцією символу в політичній комунікації є формування довіри до політичної влади. Це призводить до чіткої взаємозалежності між легітимністю в постмодернізмі та здатністю використовувати маркетингові інструменти для ефективного сприйняття політичних повідомлень цільовою аудиторією. У свою чергу, маркетинг стає мистецтвом створення певного образу політики, що включає в себе використання конкретних символів та перформансів. Таким чином, легітимність в постмодерному світі фактично базується на символах та перформансах.

Найбільш вражаючим прикладом цієї взаємозалежності є передвиборчі кампанії в Україні останніх років, де усю комунікацію з виборцями будували на основі символів, і ці символи склалися в основному із сприйняттям виборців та підтримкою через символічну комунікацію.

Для передвиборчих гонок України ми можемо назвати характерним застосування 4-х форм прояву символічної політики:

- «ерзац-акції»: цілеспрямоване створення та поширення політичних ілюзій, символічні акції мають на меті створення позитивного іміджу (покладання квітів, фото з дітьми тощо);

- «символічне законодавство»: продукування законодавчих норм, які покликані підняти рейтинг, але їх не реально реалізувати («Закон про префектів»);

- «символічна персоналізація»: створення іміджу (спортзали, ідеальні сім'ї тощо);

- «символічна ідеологізація»: вигадування нездоланих суперечностей [9, с. 20–23.].

На сьогодні семіотика, яка представляє собою науку, присвячену вивченню символів та їхнього використання, відрізняє величезний різноманітність символів. Можна виділити дві основні категорії цих символів:

- Лінгвістичні символи, до яких відносяться слова, імена, назви, гасла та інші вербальні елементи;

- Візуальні символи, які включають в себе знаки, логотипи, символи, кольори та інші невербальні вирази.

Символи мають широкий спектр значень. Різноманітні аспекти нашого сучасного життя, такі як мода, топоніміка, музика, державні символи, архітектура і багато інших, володіють власними символічними конотаціями. Основним характеристичним рисою цих символів є їх здатність впливати на як індивідуальну, так і масову свідомість громадян.

В сучасному світі масова культура, зростання ролі маркетингу та розвиток соціальних мереж активно сприяють ефективному використанню символів для передачі інформації через засоби масової комунікації.

Значення іміджу для людини епохи постмодерну гарно ілюструє цитата О. Висоцького: «На відміну від модерної доби з її орієнтацією на просвітництво, революційне перетворення реальності, з її цивілізаторським пафосом, оптимізмом щодо сили розуму і створення нової, цивілізованої людини, доба постмодерну відзначається переважно песимізмом щодо можливостей раціональної перебудови світу, світлик

ідеалів, існування універсальних моральних принципів чи їх правильного застосування, здобуття справжньої свободи, всебічного розвитку людини. На зміну людині модерну з її прагненням бути автентичною, досягти справжньої екзистенції приходить людина постмодерну зі своїм кредо: «уявлятися, щоб бути», - оскільки реакція спрямовується на образ, а не на саму людину [12, с. 41-42]». Реальність відходить на другий план, поступаючись місцем публічному образу політика. Саме імідж створений для інших стає справжнім обличчям для політика в часи панування парадигми постмодернізму, адже саме в контексті нього в подальшому будуть оцінюватись громадянами всі його вчинки.

Психологи стверджують, що людині притаманно шукати причинно-наслідкові зв'язки у всьому, що відбувається довкола. Ця тенденція тягнеться ще з ознак магічного, а потім і релігійного мислення, вона ж лягла в основу розбудови концепції детермінізму [19, с. 272-273]. Ця тенденція має прояв і сьогодні, люди оцінюють нові дії політиків в прив'язці до попереднього досвіду, рішень політика, його публічного образу. І трактуватись вчинки будуть за тою логікою, яка найбільш досконало буде пасувати до вже усталеного наразі іміджу політика. Як ми вже зазначали раніше, в епоху постмодерну факти трактуються у відповідності до логіки кожного з учасників дискурсу та його попереднього досвіду, раціональність та доказовість відходять на другий план.

У контексті постмодернізму виникає запит на зростання використання символів у політичній комунікації. Спостерігається загальна тенденція в спрощенні текстової складової політичних повідомлень і підвищенні важливості їх візуального оформлення. Це особливо актуально для сучасної політичної комунікації, де аудиторія виявляє зростаючу неспроможність сприймати складні текстові повідомлення.

Ця ера характеризується концентрацією на візуальних елементах. Під впливом цих процесів різко зростає важливість візуального оформлення та використання графічних елементів для ефективного передачі інформації в сучасній політичній комунікації.

Наприклад, під час виборчої кампанії Барака Обама в 2008 році велика увага була приділена його логотипу. Цей логотип, розроблений Sender LLC, став емблемою майбутнього президента та є яскравим прикладом вдалого використання символів у політичній комунікації. Логотип був адаптований для 12 різних цільових груп та мав окремі версії для кожного з 50-ти штатів США. Його впізнаваність та універсальність дозволили зберегти актуальність навіть під час наступного виборчого циклу.

Цей приклад показує, наскільки символи стали ключовими елементами в сучасній політичній комунікації, та свідчить про перехід від текстово-орієнтованих до візуально-символічних засобів передачі політичних повідомлень у світі, який тенденційно спрощує і підсилює візуальний аспект комунікації.

У сучасному політичному дискурсі активний розвиток мем-культури відіграє значну роль, особливо в умовах постмодерну, де цей явище набуває шаленої популярності. Деніел Денет визначає мем як комплексну ідею, яка має вигляд конкретного образу або ідеї, легкого для запам'ятовування. Меми можуть набувати фізичних проявів, включаючи різноманітні предмети, форми поведінки та символіку [93, с. 218.].

В сучасних умовах, меми активно використовуються в політичній комунікації, зазвичай в неформальній її частині, з метою спрощення передачі інформації від влади до її цільової аудиторії. Вони служать ефективним засобом захоплення уваги та підтримки громадян.

Один із прикладів успішного використання мемів для підвищення рівня лояльності приходить від мера Києва, Віталія Кличка. Він видав

книгу-збірку своїх оговірок та карикатурних фраз, які раніше стали мемами в соціальних мережах. Такий жест було прийнято позитивно, оскільки гумор завжди був сильним інструментом культурного впливу. Ця стратегія дозволила Кличку використати попередні помилки на свою користь.

Зокрема, цей успіх обумовлений тим, що сьогодні соціальні мережі виконують важливу роль у політичній комунікації, здебільшого витісняючи телевізію. Ці мережі є насиченими символами, такими як емоджі, меми, логотипи та хештеги, які активно використовуються в політичних кампаніях.

У 2016 році «The Guardian» опублікував відомість, що Дональд Трамп виділив значні 16 мільйонів доларів на маркетинг у соціальних мережах, при цьому, дуже успішно ведучи власний обліковий запис у соціальній мережі Twitter. Після його перемоги на виборах президента США, багато ЗМІ стверджували, що його перемога стала можливою завдяки активній присутності на Twitter. Загалом, протягом свого президентства Трамп опублікував понад 11 000 твітів, що дозволило йому зробити свій Twitter-акаунт значущим аспектом як у зовнішній, так і внутрішній політиці країни, в суті, він управляв державою через цю соціальну мережу. Для передачі необхідної інформації в обмежених обсягах Twitter Трамп активно використовував символи, які були доступними та зрозумілими для його аудиторії.[49, с. 174]

Крім символів, важливими елементами в політичній комунікації є політичні перформанси - виступи, спрямовані на враження, привертання уваги та запам'ятовування, які активно використовуються українськими політиками. Олег Ляшко - один з яскравих прикладів такого підходу, часто вражаючи своїх прихильників демонстративними діями. Блокування трибуни Верховної Ради різними фракціями, бійки у прямих телевізійних трансляціях, навіть подаровані Арсенію Яценюку квіти - українські

політики вдаються до перформансів, проте не завжди вони досягають бажаного сприйняття та результату. Отже, детальне дослідження феномену політичних перформансів у політичній комунікації є обов'язковим для покращення ефективності взаємодії між владою та громадянським суспільством.

Дослідник Р. Шехнер, якого можна вважати засновником теорії перформансу, визначає цей концепт як дію, яку одна група людей виставляє на показ перед іншою, використовуючи ритуальні та ігрові елементи комунікації [117]. В постмодерній парадигмі перформанс набуває фрагментарного та провокативного характеру, і його основою є елемент гри. Головною метою перформансу є привернення уваги інших до проведеної діяльності. У своєму корінному сенсі, перформанс є спробою звернутися до елементів ірраціональності в суспільній свідомості. Широкий розповсюджений використання перформансу в політичній комунікації сприяє ефекту театралізації політичних подій та дій.

Томас Мейер висловлює думку, що політики дедалі більше набувають схожості з акторами, і засоби масової інформації виступають сценою, де вони виконують свої ролі [109]. В сучасних умовах, ця роль сцени все більше переходить в онлайн-середовище, зокрема в Інтернет і соціальні мережі. Значущим є той факт, що ми також стаємо свідками зворотного процесу, коли театралізація політики призводить до активної інтеграції публічних фігур у політичні процеси. Сучасною тенденцією є те, що багато відомих осіб вже активно беруть участь у політичних справах або відкрито висловлюють свої політичні амбіції.

Дослідниця У. Ільницька ключовим аспектом перформансу визначає його видовищність [23, с. 189–200.]. До таких перформансів вона пропонує віднести:

- інавгурацію президента;
- коронацію монарха;

- військові паради;
- присвоєння військових звань;
- урочисті засідання парламентів.

Н. Хома підкреслює необхідність відрізнити політичний перформанс від політичних ритуалів. В політичних ритуалах існує явний розрив між виконавцем і глядачем, у той час як перформанс спеціально стирає цю межу. Основна мета перформансу полягає в маніфестації політичних ідей та їх демонстрації [63, с. 18–22.].

Т. Кремень стверджує, що завдяки перформансу та його ірраціональному впливу можливо мобілізувати навіть аполітичні верстви населення та включити їх у політичну діяльність [34, с. 72–74.]. Як визначає в своїх дослідженнях В. Горбатенко, постмодерн деінституціоналізує масові протестні рухи, перетворюючи їх на спонтанні та невідконтрольні владним інституціям акції, в яких перевага надається ірраціональному над раціональним [17].

Отже, використання символів у політичній комунікації може значно спростити процес розкодування та сприймання повідомлень. У сучасних умовах, коли інформаційне середовище постійно змінюється і коли характер загальної повсякденної комунікації стає все більше ірраціональним під впливом постмодерної парадигми, влада повинна активно досліджувати нові методи та інструменти комунікації, щоб забезпечити ефективний діалог із громадянським суспільством.

Класичні інституційні способи комунікації більше не відповідають вимогам сучасного суспільства. Важкі та складноформульовані текстові повідомлення з канцеляризмами стають незрозумілими для аудиторії. Це призводить до ситуації, коли суспільство не може ефективно сприймати повідомлення влади, а влада не може передати їх суспільству. Ця проблема ставить питання про дослідження символів та перформансів, які є важливими інструментами комунікації в епоху постмодерну та можуть

бути успішно використані в нових комунікативних середовищах, зокрема в соціальних мережах.

Застосування символів дозволяє вирішити проблему різних інтерпретацій повідомлень та подолати мовні, класові та вікові бар'єри. Символи ефективно впливають на настрої суспільства та відповідають запитам на візуалізацію дискурсу та перевагу зображень над текстом. Вибірчі кампанії служать яскравим прикладом успішного використання символів та перформансів. На жаль, після завершення виборчого процесу українські політики часто повертаються до класичних форм комунікації, що віддало їх від їхнього виборчого контингенту.

Проте, з включенням до політики осіб із сфери медіа та інших галузей, спостерігається зміна ситуації в бік більш неформальної та доступної комунікації. Ця тенденція вже виявила свою ефективність, що свідчить про необхідність подальшого дослідження цієї теми та визначення всіх переваг та можливостей їх використання. Сьогодні сприйняття та розуміння політики через символи та перформанси набувають нових масштабів і проявів [49, с. 176].

Отже, постійний діалог між владою та громадянським суспільством є необхідним для забезпечення легітимності влади, проте, у контексті переходу до постмодерністського дискурсу, ефективність такої комунікації погіршується, а повідомлення сторін сприймаються не завжди правильно. Саме тому дослідження символів, які є найбільш ясною та ефективною формою передачі повідомлень без втрати їх сутності, стає актуальним.

Підтримка рівня легітимності влади є необхідною умовою для демократичного суспільства, оскільки вона базується на добровільному визнанні влади. Це можливо лише за умови існування постійної та налагодженої комунікації між владою та громадянським суспільством, яка враховує всі особливості сучасного дискурсу, який суттєво змінився в умовах домінування постмодерністської парадигми.

В ході дослідження ми приходимо до висновку, що існує взаємозалежність між ефективною комунікацією влади та громадянським суспільством і високим рівнем легітимації влади в епоху постмодерну [37, с. 194].

Демократія вимагає раціонального комунікативного дискурсу, і, відповідно, комунікація набуває більшого значення участі в публічній владі, ніж голосування. Однак, для того, щоб комунікація була успішною, вона повинна відповідати ряду вимог, включаючи добровільність, рівноправність, активний діалог між учасниками обговорення, глибоке розуміння суті обговорюваних питань, готовність до досягнення консенсусу, включаючи урахування експертних оцінок, та бажання артикулювати інтереси громадян [4, с. 482–483]. Це сприяє визначенню обговорення суспільно важливих питань як деліберативного процесу.

Д. Косенко пише: «Запорукою розмежування політичної комунікації від економічного співтовариства є возз'єднання адміністративної влади з владою комунікативною. А сама комунікативна влада з'являється у процесі витворення суспільної думки та політичної волі. Комунікативно раціоналізована політична влада, а особливо її серцевина—громадянське суспільство набувають стратегічного значення» [31, с. 350–52].

Громадянське суспільство представляє собою складну систему, де всі складові повинні знаходитися у гармонії для забезпечення її ефективної функціонування. Однак, для збереження цієї гармонії та запобігання руйнуванню та деградації суспільства важливою є легітимація. Процеси легітимації визначають сприйняття та формування суспільного бачення необхідного порядку під час перетворень і реформ, оскільки будь-яка реформа заслуговує на увагу і може вплинути на функціонування усього суспільства [64, с. 120–122].

Процеси легітимації виникають в умовах недостатнього дослідження політичної сфери, спаду політичної культури та зростання важливості

масової культури. Це призводить до зміни акцентів у політиці та виникнення нових інструментів для підвищення рівня легітимності. Сучасний акцент все більше розміщується на роботі з сенсами, текстами, образами, стилем та візуальним вираженням, тоді як стратегічне наповнення та політична концепція знаходяться на другорядному плані. Ця тенденція переводить політичний процес в сферу «реаліті шоу», де інформація та образ визначають основну боротьбу та вплив на громадську думку.

Важливо розуміти, що постмодерністський підхід представляє лише один з багатьох напрямів в аналізі питання легітимності влади, тому він не може розглядатись як єдиновірний. Але його особливості, що корелюються з сучасними тенденціями в інформаційному полі та суспільно-політичному житті сприяють пошуку нових шляхів для підвищення ефективності суб'єктів влади та збереження рівня їх легітимності.

В ході дослідження ми дійшли висновку, що демократичні політичні режими залежать від рівня легітимності влади. При кризі легітимності такі режими стають нестабільними і можуть перетворюватись на авторитарні, диктаторські, або взагалі зникати. Ускладнюється ситуація ще й тим, що легітимність є динамічним явищем, яке змінюється під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів та потребує постійної підтримки. Особливо важко забезпечити стабільну легітимність влади в епоху постмодерну, коли все пов'язане з владними структурами викликає негативне сприйняття та спротив суспільства.

Ми вже визначили, що важливим фактором для легітимації влади є налагоджена, ефективна та безперервна комунікація між владою та підвладними. При цьому, варто відходити від модерної традиції вибудовувати формальну, переобтяжену канцеляризмами та складними формулюваннями, комунікацію. Більш актуальним сьогодні є саме

постмодерний підхід з використанням мікронаративів, символів та візуальної передачі інформації.

Проте, для того, щоб утримувати власну легітимність, влада має не лише використовувати новий підхід до комунікації, але і опанувати сучасні інструменти та відкрити для себе нові чинники легітимації, які диктує сучасний світ.

Почати варто з класичного чинника — ефективності влади, адже неефективна влада априорі не може довго утримувати легітимність. Так само, як і нелегітимна влада не може бути ефективною, бо зустрічає опір суспільства, яке відмовляється її визнавати. Проте, С. Ліпсета вважає, що ефективність здатна стабілізувати систему навіть в умовах її недостатньої легітимності. Автор вважає, що легітимність влади може бути досягнута двома шляхами:

- за рахунок спадкоємності (прийняттям старих норм);
- за рахунок ефективності (самостійне вирішення проблем суспільного розвитку). [105, с. 132-133]

Співвідношення ефективності і легітимності безпосередньо пов'язане зі стабільністю політичної системи і суспільства в цілому. Проте, якщо влада є ефективною, але не вміє правильно транслювати свою ефективність, це теж негативно позначатиметься на рівні її легітимності. Вміння правильно представити власні здобутки в добу постмодерна надзвичайно актуальне, адже вакуум та брак інформації дуже швидко призводить до зростання суспільного невдоволення, а згодом ця прогалина може бути використана конкурентами та заповнена негативною інформацією. Це пояснюється тим, що суспільство легітимує або делегітимує владу лише на підставі результатів її дій або бездіяльності. Тому інформаційні кампанії сьогодні мають стати обов'язковим елементом владного проекту. А їх виконання має контролюватись так само, як і виконання всіх інших показників проекту. Для реалізації даної

рекомендації необхідною є розробка державної програми з підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з зовнішніх комунікацій. Адже ті стратегії публічної комунікації, які сьогодні використовує більшість українських суб'єктів влади є застарілими та малоефективними.

Наочним прикладом необхідності розвитку навичок з зовнішніх комунікацій став початок війни. В умовах тотальної паніки та невизначеності саме організація населення через публічну комунікацію стала завданням номер один для влади. Проте, якщо представники центральних органів влади доволі швидко сформували нову комунікаційну стратегію, сформувавши офіційні телеграм канали для оперативного обміну інформацією та впровадивши практику регулярних звернень для підтримки стабільності ситуації, то представники місцевих органів влади доволі довго не могли відійти від старих форматів комунікації. Так, наприклад, міський голова міста Звягель записував п'ятихвилинні відеозвернення в формальній манері, що було вкрай нерелевантно в умовах слабкого зв'язку та масової паніки [51]. Адже люди просто не могли, через поганий зв'язок, або не хотіли, через незручний формат та складність подачі матеріалу, слухати ці звернення. Відповідно, така ситуація лише ще більше делегітимізує владу на додачу до негативного впливу війни.

Окремої уваги заслуговує роль еліти як найбільш впливового учасника процесу легітимації. Суспільство та еліта не можуть довго бути конкурентами в межах однієї держави, бо така ситуація повністю дестабілізує політичну систему. Еліта має віддзеркалювати інтереси суспільства, бути проінформована про їх зміни та комунікувати власні дії та рішення в контексті цих інтересів. Тривала відсутність такого типу консенсусу між елітою та суспільством в Україні призвела до загострення кризи легітимності, яка декілька разів виливалась в радикальний спротив рішенням влади (Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція гідності). Політична ситуація, що є актуальною, обумовлює необхідність у

пошуку консолідуючої ідеї з метою досягнення демократичного єднання громадян та політичних еліт. Основним завданням полягає у відновленні довіри населення до владних структур та покращенні взаємодії між громадянами. [65, с. 177].

В такому контексті головною виступає саме комунікаційна складова процесу легітимації. Останні десятиріччя інформаційні та комунікативні технології стали невід'ємною складовою процесу легітимації політичної влади. Як зазначає Л. Яковлева, розвиток технологій зв'язку призвів до популярності ідей «інформаційного суспільства», «постіндустріального суспільства», «постмодерного суспільства», «суспільства ризику» та «суспільства знань». [75, с. 64] Сьогодні максимально актуалізується обговорення необхідності впровадження в діяльність влади новітніх інформаційних і комунікативних технологій та переходу до електронної звітності, демократії та урядування.

В умовах, коли влада стикається з відмовою суспільства виконувати її накази, вона змушена шукати причину цієї відмови і шляхом компромісу, переконання та пояснень досягати своїх цілей. [65, с. 94] Якщо раніше для оцінки суспільних настроїв необхідно було проводити масштабні соціологічні дослідження, то сьогодні переважна більшість людей активно ретранслює свої ставлення до тих чи інших дій та рішень влади на інтернет платформах (особливо актуалізувався цей процес з розквітом соцмереж). Тому, збирати зворотній зв'язок від громадян сьогодні можна через моніторинг настроїв в соціальних мережах та формувань мікродискурсів. Для цього владі варто звернути увагу на наявні сьогодні на ринку моніторингові програми. Ці програми розроблені на основі штучного інтелекту, вони самостійно моніторять інформаційний простір за заданими параметрами, збирають бази та формують звіту по суспільному ставленню до тієї чи іншої ситуації.

Крім того, використовувати технології штучного інтелекту можливо і для проведення маркетингових досліджень та для розробки інформаційних кампаній, адже текстовим програма на основі штучного інтелекту можна задавати параметри співбесідника. Задавши параметри, які відповідають вашій цільовій аудиторії, ви можете протестувати на ньому гіпотези та тези, які плануєте використовувати в публічній комунікації. Також, потенціал легітимності політичної влади можна піддати емпіричному аналізу через класичні соціологічні методики. Та варто врахувати, що опитування громадської думки з більшою легкістю оцінюють явища, схожі з легітимністю, ніж саму легітимність. Наприклад, непопулярність уряду не означає його нелегітимності.

У сучасному світі, з урахуванням інформаційної епохи, стають актуальними нові виклики для демократії та демократичного управління, вирішення яких неможливе без забезпечення легітимності політичної влади. Позитивною практикою тут може стати розвиток програм цифрового урядування та «держави у смартфоні». Для країни з недостатньо високою політичною культурою та низькими явками на виборах впровадження подібних електронних технологій може стати вирішенням всіх проблем. «Держава у смартфоні» робить владу ближчою до людини, спрощує комунікацію громадянин-держава та постулює власну ефективність через зручний спосіб збору та забезпечення вхідних запитів щодо державних послуг. Навіть якщо користувач онлайн послуг не має глибокого розуміння сфери відповідальності окремих урядових структур, він все одно отримує послугу. Крім того, потенційне впровадження електронних виборів може підвищити явку виборців та закріпити позицію виборності влади як одного з ключових способів її легітимації.

Оскільки інформаційні технології надають можливість швидкого та масового поширення інформації, суспільство знаходиться в новій динамічній реальності, де переважає доступ до інформації. Стратегічним

залишається завдання з розширення участі громадян у прийнятті політичних рішень та вдосконалення процедур ухвалення політичних рішень з урахуванням принципів чесності та прозорості.

Глобальне поширення інформаційних технологій, зокрема Інтернету має на меті надати можливість мільярдам осіб висловлювати свої думки та обмінюватися ними з іншими. Е. Шмідт та Д. Коен говорять про можливість появи віртуальних держав, в яких групи осіб, що позбавлені офіційної державності можуть спробувати створити власні держави в онлайн-просторі. Вчені розглядають це на прикладі курдів у Ірані, Туреччині, Сирії та Іраку та кейс створення курдської мережі для досягнення віртуальної незалежності.[68, с. 108-109]

Крім того, глобальне розповсюдження інформаційних мереж призводить до формування «клаптикової реальності». Політики активно намагаються використовувати так звані «сенсації» — матеріали, які можуть викликати суспільний резонанс та стати «вірусними» (активно поширюватися серед користувачів). Найпростішим зразком є політичні скандали передвиборчого періоду, що ширяться через медіа у формі рейтингових історій, та можуть вплинути на хід та результати виборів. [126, с. 146–163] Т. Снайдер зауважує, що політики цей процес, хоч і поширюється швидко, насправді не призводить до реальних змін. [118] Створюючи скандал довкола опонента політичні лідери намагаються легітимізувати себе за рахунок контрасту. Це призводить до постійного напливу інформації та її швидкої заміни, але не дає можливості побачити та зрозуміти повну картину.

Зловживання створенням «сенсацій» може мати для політиків зворотній ефект. Доволі просто помилитись і розкрити штучність таких інформаційних нападів на конкурентів. Крім того, така ситуація створює загрозу підпасти під культуру кенселінгу.

Культура скасування — це сучасний термін кінця 2010-х і початку 2020-х років, який використовувався для позначення культури, в якій тих, хто діяв або говорив неприйнятним чином, бойкотують або уникають. [87] Культура кенселінгу — не суто професійна, вона більше стосується приватного життя людини та її жорстоких чи аморальних дій не лише в рамках робочих обов'язків, але і поза ними. Прикладом культури скасування в політиці можна вважати сексуальний скандал Клінтон-Левінські за участю Білла Клінтона, президента Сполучених Штатів, і Моніки Левінські, стажера Білого дому. Публічний осуд та розслідування призвели до імпічменту Клінтона в 1998 році та краху його політичної кар'єри.

Сучасний світ перетворює життя політиків у реаліті шоу, тому важливо продовжувати логіку своєї професійної комунікації і в приватному житті. З появою соцмереж кожна людина перетворилась на журналіста, а кожен неправомірний крок чи помилка політика можуть бути зняті та оприлюднені у будь-який час.

Тому сьогодні не варто формувати робочий образ, який би сильно відрізнявся від справжнього образу людини, адже утримати його цілодобово буде неможливо: «Політичний процес на зразок телесеріалів чи «реаліті-шоу» розігрується як драма у віртуальній реальності, де глядачів-виборців спочатку лякають різними загрозами, шукають ворогів, від яких ті загрози виходять, висувають «прогресивні» ідеї, реалізація котрих має означати реформи на благо суспільства» [12, с. 46].

Політичний діалог перетворюється на справжній віртуальний спектакль, спрямований на емоційне «захоплення аудиторії» та формування її психологічної залежності, призводячи до залучення до віртуальної політики як джерела насолоди від емоційних переживань. Громадяни-виборці, які колись переживали за долю своєї країни, зараз перетворюються на вболівальників «героїв» політичного реаліті-шоу.

Така динаміка вигідна як мас-медіа, які збільшують свою аудиторію та рекламний дохід завдяки цій атракційній формі, так і політичному бомонду та класу. За допомогою політичного театру, мас-медіа розширюють свою аудиторію, перетворюючи глядачів на споживачів реклами. Політичні «лідери» підвищують активність виборців та розширюють свій електорат, призначаючи їх спостерігачами і вболівальниками політичного реаліті-шоу, яке пропонує вражаючі емоційні переживання та психологічну задоволеність [12, с. 46].

Є ще інший прояв «клаптикової реальності» локальні дискурси, величезна кількість яких створює загальний контекст для людей. Обговорення в коментарях фейсбук, треди в твітері, розслідування на ютуб - всі ці обговорення, хоч і є відкриті загалу, але зазвичай залучають обмежену аудиторію, яка в дискусіях часто інтерпретує факти довільно, без прив'язки до загального контексту. Часто в таких суперечках правильність висновку має менше значення ніж перемога над опонентом.

Але в таких дискурсах часто виникають конструкти, що підхоплюються іншими користувачами і переносяться в інші діалоги, поширюючи його серед людей (навіть неправильний), легітимуючи його суспільною згодою. Таким чином може утворюватись ефект Манделли - суспільна згода щодо правдивості того, чого насправді не відбувалось.

Найкраще для налагодження підтримки та формування взаємовигірної ситуації працює спрощення механізмів комунікації між владою та суспільством. Його можна розглядати як спробу дебіюрократизації та гуманізації суспільного управління.

У сучасних умовах новим викликом стала гібридна війна, яка є новим конфліктом в інформаційно-постіндустріальному суспільстві. У гібридній війні ігноруються право та етичні норми, активно використовується пропаганда. [39] Тому особливо важливо сьогодні владним структурам сконцентрувати увагу на роботі з відбивання подібних інформаційних атак.

Необхідно моніторити інформаційний простір на предмет спроб ворога вплинути на стабільність суспільства, визначати та спростовувати спеціально сфабриковану негативну інформацію.

Функціонування державної влади сьогодні направлене на забезпечення потреб громадян завдяки сучасним електронним формам взаємодії, інноваційних підходів, методологій та технологій [27, с. 209-210].

Методи та технології забезпечення легітимності політичної влади стають все складнішими і вимагають від політиків, державних діячів та керівників не лише глибоких теоретичних знань, але й практичних навичок. Тому надати уніфіковані рекомендації політикам щодо підвищення рівня власної легітимності дуже складно. Однак, сьогодні точно необхідністю стало вибудувати свій неповторний стиль, включаючи аудіально-візуальні особливості, щоб уникнути маніпуляцій, фейків на основі штучного інтелекту.

Ситуація з використанням програми заміни облич завдяки якій зловмисники видали себе за Віталія Кличка та провели зустріч з мерами європейських міст показала необхідність створення неповторних рис в образі, які зможуть підтвердити вашу правдивість [8]

Як вже зазначалось, для політиків важливо підвищити рівень своєї легітимності шляхом ефективної комунікації з громадськістю та засобами масової інформації. Наукові дослідження свідчать, що підтримка громадськості є важливим фактором легітимності політиків та їхньої політики. Використання короткого формату повідомлень «на один екран». Комунікація стала основою для легітимації політики сьогодні, але для того, щоб бути ефективною вона має бути побудована за сучасними правилами. Одне з перших правил — враховувати тенденцію кліпового мислення та складність концентрації. Людям все складніше читати довгі та

складні тексти. Для того, щоб ваше повідомлення точно прочитали варто підганяти його під зручний для аудиторії формат.

Необхідно мати на увазі, що комунікаційна стратегія політиків має значний вплив на їхню рейтингову популярність, яка визначається сприйняттям громадськістю їхньої особистості та політичних дій. Комунікація є важливим інструментом для створення образу політика в суспільстві, а отже, впливає на його легітимність та успішність в політичній сфері.

Здатність політика до ефективної комунікації може визначати його успіх на виборах, а також підтримку та довіру громадян під час виконання повноважень на посаді. Сучасні технології та медіа надають політикам широкі можливості для досягнення громадської аудиторії та впливу на неї. Це дозволяє сформувати позитивний імідж, зрозуміло висловити свої погляди та плани, а також вступити в діалог з громадянами.

Проте, важливо розуміти, що некоректне використання цих інструментів або намагання використовувати застарілі підходи до комунікації може призвести до зниження популярності та довіри. Спроби обману громадськості або недооцінка важливості відкритого та чесного спілкування можуть суттєво підірвати легітимність політика та його політичних дій.

Тож, комунікаційна стратегія політиків має бути добре обґрунтованою, підкріпленою адекватними діями і враховувати сучасні технології та зміни в суспільному сприйнятті політичних лідерів. Вона повинна базуватися на принципах відкритості, чесності, та готовності вислуховувати громадську думку. Тільки в цьому випадку вона може сприяти підвищенню легітимності політиків і підтримці їхньої діяльності в очах громадськості.

Висновки до розділу 3

В постмодерному контексті спостерігається негативна орієнтація стосовно поняття «влади», що характерна для постмодернізму, що заперечує раціональний підхід до розуміння цього феномена. Поняття легітимності у сучасному розумінні базується на узгодженості суспільства щодо дій публічних владних інституцій, заснованої на довірі до них та дотриманні принципу верховенства права.

Постмодернізм найбільш яскраво проявляється як культурне явище, яке відступає від модерністських канонів. Характерними особливостями постмодернізму є: наявність в суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного уявлення про владу та політику; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму на користь творчого пошуку; легітимація шляхом роботи зі значеннями, текстами та образами; відмова від концепції «терпіння заради майбутнього» та перехід до пріоритету споживацького суспільства; вимога задоволення потреб «тут і зараз». Ці особливості сприяють поглибленню «кризи легітимності», що негативно впливає на стабільність політичної системи.

У постмодерній епосі легітимація влади базується на забезпеченні адаптації державних органів до змін культурного та соціального середовища. У цих процесах важливу роль відіграють засоби масової комунікації та інформаційні технології. Оскільки медіа, соціальні мережі та інші засоби масової комунікації впливають на формування громадської думки, вони можуть впливати на сприйняття влади громадянами та, відповідно, на її легітимацію.

В епоху постмодерну легітимація влади зазнала цілого ряду змін: розширення кола акторів, що беруть участь у формуванні легітимності влади (набирають впливу різноманітні групи та організації

громадянського суспільства, які виступають як альтернатива традиційним формам політичної влади, яку жорстоко критикує та відмовляється визнавати дискурс постмодерну); зменшення ролі ідеологій та зростання значення медіа і технологій комунікації (легітимність сьогодні залежить від особливостей передачі інформації про владу та її дії); зростання значення глобалізаційних процесів та можливість формувати свою легітимність на міжнародному рівні; використання нових форм комунікації, соціальних медіа та інших засобів комунікації, що дозволяють впливати на громадську думку шляхом швидкого та ефективного поширення інформації; присутність в суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного образу влади та політики; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму в бік творчого пошуку; легітимація через роботу з сенсами, текстами та образами; відмова концепції «терпіння заради майбутнього» і перехід до домінування суспільства споживання; вимога задоволення потреб «тут і зараз». Та визначено нові критерії легітимності: ефективності: влада вважається легітимною, якщо вона досягає поставлених цілей та розв'язує проблеми, які стоять перед суспільством, прийнятності; влада вважається легітимною, якщо вона відповідає загальноприйнятим нормам та цінностям суспільства, участі: влада вважається легітимною, якщо вона забезпечує можливість активної участі громадян у прийнятті рішень та управлінні країною; легітимності: вимагає від влади відповідності морально-етичним принципам та стандартам.

Та утворились нові критерії легітимності: ефективності (влада вважається легітимною, якщо вона досягає поставлених цілей та розв'язує проблеми, які стоять перед суспільством); прийнятності (влада вважається легітимною, якщо вона відповідає загальноприйнятим нормам і цінностям суспільства); участі (влада вважається легітимною, якщо вона забезпечує можливість активної участі громадян у прийнятті рішень та управлінні

країною); легітимності (вимагає від влади відповідності морально-етичним принципам та стандартам).

У контексті інформаційного суспільства функціонування державного управління потребує суттєвих змін, які повинні бути відображені у систематичному розвитку та забезпеченні умов для комунікації між суспільством та державою. Важливою стає роль публічної легітимації як засобу набуття публічної влади під час формування нових політичних лідерів. Один з основних критеріїв для вимірювання успішності публічної політики - це рейтинг. Проте з кожним роком рейтинг стає все менш стабільним, і його підтримка стає все складнішою. Випадки різкого втрати рейтингу політиком (та рівня підтримки та довіри виборців) незабаром після виборів стають все більш поширеними.

У цьому контексті значущість символічної політики зростає в контексті легітимації влади. У постмодернізмі символ є основою дискурсу, і вдале та професійне використання символів може створити всі необхідні умови для підвищення рівня публічної легітимації політика. Криза легітимності особливо гостро стає для країн з демократичними політичними режимами, де передача влади та обмеження частини природних прав громадян здійснюються добровільно. Криза легітимності в демократичних режимах проявляється у збільшенні відстані між владою та громадянами, зниженні довіри до інституцій та процесів прийняття рішень, що викликані недовірою до ЗМІ та інформаційним перенасиченням.

Узагальнити запропоновані різними авторами ключові причини виникнення кризи легітимності можна в наступному переліку: інституціоналізована корупція в органах державної влади; зростаюча (надмірна) бюрократизація влади; порушення передвиборчих програм політичними суб'єктами та порушення демократичних процедур; ухвалення рішень поза рамками демократичної системи; спроби вирішити

проблеми взаємодії між державою та суспільством силовим шляхом; протистояння між загально визнаними цінностями, що пронизують суспільство, та егоїстичними інтересами володарюючої еліт; невідповідність зростаючих очікувань суспільства та можливостей влади задовольнити їх наявними засобами; залучення до влади обраних політиків, які укладають угоди та досягають компромісів з політичними, суспільними або комерційними структурами що підриває їхню репутацію як незалежних та суверенних правителів; послаблення традиційних каналів впливу на уряд з боку представників певних суспільних груп; пріоритет медіаполітики та політики скандалів в управлінні суспільними відносинами; погіршення соціально-економічного становища суспільних груп; відсутність належної представленості інтересів соціальних груп у політичній системі та недостатня вертикальна мобільність; сепаратизм та втрата владною елітою віри у правомірність своєї влади (розпад самої владної еліти).

Криза легітимності є поширеним явищем, особливо актуальним у країнах, що перебувають у періоді інтенсивних трансформацій. У сучасному світі спостерігається масове негативне сприйняття політичної влади та політичних лідерів. Ця тенденція викликала зростання інтересу до політики з боку осіб, які раніше не брали активної участі у політичних процесах. Влада стає розсіяною і пронизує всі сфери суспільства, і завданням політичних лідерів стає накопичення влади та її легітимація шляхом використання відповідних інструментів. У цьому контексті важливу роль відіграє символічна політика.

У постмодернізмі символ є основою дискурсу, і успішне та професійне використання символів може сприяти підвищенню рівня публічної легітимації політика. Постмодернізм передбачає зсув демократичних режимів від класичної раціональної легітимації до комунікативної раціональності, яка більш актуальна в умовах

постмодерного підходу, оскільки базується на спрощенні зворотного зв'язку між владою та громадянами.

Для забезпечення зазначених особливостей постмодерного процесу легітимації важливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які забезпечують конструктивний діалог між владою та громадянами. Постмодерністи пропонують владі відмовитись від використання «метанаративів» у своїх повідомленнях на користь «мікронаративів» - розповідей або символічних оповідань, які легше сприймаються та схвалюються. Це допомагає політикам адаптуватись до нових вподобань своєї аудиторії, оскільки сучасне суспільство сформоване телевізором, соціальними мережами та Інтернетом. Текст втрачає свою авторську природу, а Інтернет фактично заявляє про «смерть автора» і переходить до безкінечного обговорення та «дописування» реальності в мережевій анонімності, при цьому зберігаючи опозиційність до всього, що породжує владу в суспільстві. Зосереджуючись на негативних явищах, медіа можуть сприяти зростанню недовіри громадян до влади, демонструвати докази її неефективності, але, з іншого боку, вони можуть сприяти активізації громадянської участі та встановленню двостороннього зв'язку між владою та суспільством.

Розвиток дискурсивності, відкритості, прозорості та процедурності акцентує увагу на деліберативній демократії як найбільш підходящому формату для функціонування демократичного політичного режиму.

Можна визначити ряд особливостей масової комунікації епохи постмодерну, які є важливими в контексті легітимації влади: засоби масової комунікації можуть впливати на сприйняття влади як легітимної або нелегітимної; міжособистісна комунікація, особливо в публічному просторі (соцмереж, медіа тощо) активно впливає на легітимність влади, оскільки здатна продукувати та поширювати відповідні наративи; інформаційні потреби громадян (рівень поінформованості) також важливі

для легітимації влади, оскільки без їх забезпечення неможливо добитись від громадськості активної підтримки влади; брак офіційної інформації від влади стосовно дискурсивних актуальних питань заміщується анонімним контентом з негативною оцінкою ситуації, особливо це сприяє поширенню так званих «конспірологічних теорій»; епоха постмодерну характеризується культурною різноманітністю, широким доступом до інформації та збільшенням кількості та різноманітності засобів комунікації; відбувається диверсифікація медіа: з'явилися нові форми медіа (соціальні мережі, блоги тощо), що змінює спосіб сприйняття та передачі інформації; розвиток інтернет-комунікації дозволяє розширювати інформаційне поле та підвищувати активність громадської думки; глобалізація медіа надає можливість створювати та поширювати новини та інформацію на міжнародному рівні.

Вплив епохи постмодернізму викликає помітні зміни у сучасному дискурсі, зокрема, зростає значення візуального сприйняття, широко використовуються різноманітні маркетингові інструменти та включаються відкриті інтернет-платформи до політичної комунікації. Символи стають все більш впливовими в політичній комунікації, що відбувається, зокрема, через розширений вплив маркетингу на всі аспекти людського життя. В сучасній політичній комунікації символічна політика передбачає свідоме використання естетично-символічних ресурсів з метою подальшої легітимації та зміцнення політичних позицій шляхом створення символічних «ерзаців» (сурогатів) політичних дій та рішень.

У постмодерному дискурсі спостерігається візуалізація та насичення символами. Аудиторія відмовляється від сприйняття складних текстів, а спостерігається тенденція до скорочення і спрощення текстової частини, надаючи більшого значення візуальному оформленню та передачі інформації за допомогою графічних елементів. Ця тенденція є особливо актуальною для політичної комунікації. Соціальні мережі стали новим

майданчиком для активної політичної комунікації, поступово витісняючи телебачення. Вони насичені символами, такими як емоджі, меми, логотипи та хештеги, які активно використовуються в політичних кампаніях. Застосування символів дозволяє вирішувати проблему багатозначності інтерпретацій, подолати мовні, класові та вікові бар'єри. Вони є ефективними засобами для зміни настроїв у суспільстві та відповідають запиту на візуалізацію дискурсу та переважання зображень над текстом.

У постмодерну епоху, вміння адекватно представляти свої досягнення стає надзвичайно актуальним, оскільки відсутність інформації та вакуум можуть швидко призвести до зростання суспільного невдоволення. Ця прогалина може бути використана конкурентами для заповнення негативною інформацією. Таким чином, інформаційні кампанії стають необхідним елементом проекту влади. Щоб реалізувати цю рекомендацію, необхідна розробка державної програми з підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з зовнішніх комунікацій.

У рамках однієї держави, суспільство та еліта не можуть довго бути конкурентами, оскільки це призводить до дестабілізації політичної системи. Еліта повинна відображати інтереси суспільства, бути поінформованою про їх зміни та комунікувати свої дії та рішення в контексті цих інтересів.

Збір зворотного зв'язку від громадян сьогодні можливий шляхом моніторингу настроїв у соціальних мережах та формування мікродискурсів. Використання моніторингових програм на ринку, розроблених на основі штучного інтелекту, дозволяє самостійно моніторити інформаційний простір, збирати бази даних та формувати звіти про суспільне ставлення до різних ситуацій.

Крім того, штучний інтелект може бути використаний для проведення маркетингових досліджень та розробки інформаційних кампаній. Задавши параметри співрозмовника, що відповідають цільовій аудиторії, можна

протестувати гіпотези та тези, які планується використовувати в публічній комунікації.

Впровадження електронних технологій, таких як «держава у смартфоні» та електронні вибори, може бути рішенням для країни з низькою політичною культурою та низькими явками на виборах. Це робить владу доступнішою для громадян, спрощує комунікацію між громадянами та державою і підвищує легітимність влади через зручний спосіб збору та обробки запитів щодо державних послуг.

Стратегічне завдання полягає у залученні громадян до прийняття політичних рішень та вдосконаленні процедур прийняття цих рішень з урахуванням принципів чесності та прозорості.

Спрощення механізмів комунікації між владою та суспільством є найкращим способом підтримки та створення взаємовигідної ситуації. Це може бути розглянуто як спроба дебюрократизації та гуманізації соціального управління.

У сучасних умовах гібридної війни особливо важливо, щоб владні структури зосередили увагу на відбиванні подібних інформаційних атак. Необхідно моніторити інформаційний простір з метою виявлення спроб ворогів вплинути на стабільність суспільства, а також визначати та спростовувати фабриковану негативну інформацію.

У сучасному світі політики перетворили своє життя на реаліті-шоу, тому важливо продовжувати логіку професійної комунікації навіть у приватному житті. З появою соціальних мереж кожна людина може виступати як журналіст, а неправомірні дії або помилки політиків можуть бути зафіксовані та оприлюднені в будь-який момент. Тому варто уникати створення образу, який значно відрізняється від справжньої особистості, оскільки неможливо підтримувати його цілодобово, і в разі розкриття обману можна потрапити в культуру кенселінгу. Необхідність вибудувати неповторний стиль, що включає аудіовізуальні особливості, стає

невід'ємною, щоб уникнути маніпуляцій та штучного інтелекту, що базується на фейкових повідомленнях.

Ще однією порадою є використання короткого формату повідомлень, які поміщаються на один екран. Комунікація стала основою легітимації політики сьогодні, але щоб бути ефективною, вона має відповідати сучасним правилам. Одне з перших правил - враховувати тенденцію до кліпового мислення та обмежену концентрацію. Людям стає все складніше читати довгі та складні тексти. Для того, щоб забезпечити прочитання повідомлення аудиторією, воно має бути підготовлене в зручному форматі.

ВИСНОВКИ

1. В роботі розглянуто та узагальнено основні підходи до тлумачення феноменів «легітимності» та «легальності». Розкрито зміну підходів до розуміння легітимності в часи домодерну, модерну та постмодерну. З'ясовано, що у домодерному розумінні влада нерозривно пов'язана з релігією. Релігійний світогляд того часу сприймав владу як щось божественне, а відповідно, незаперечне.

Таким чином, у контексті традиційного способу легітимації влади терміни «легітимний» та «нелегітимний» пов'язані з походженням правонаступника престолу та підтвердженням його традиційного права на корону. У модерному підході можна говорити про такий ключовий момент, як «теорія суспільного договору» та «розумне» походження держави. Об'єднання та визнання влади один над одним є раціональною необхідністю. В період постмодерну переважає негативна оцінка влади та вимога задовольнити суспільні потреби «тут і зараз», основою для легітимації стає дискурс, влада має перебувати в постійній комунікації з підвладними та застосовувати сучасні інформаційні технології для транслявання власної ефективності, щоб зберегти легітимність.

Якщо узагальнити підходи до розуміння легітимності, то у широкому сенсі вона є визнанням суспільством або його переважною більшістю повноважень суб'єктів влади. Політична легітимність є основною передумовою для правління, оскільки відсутність легітимності ставить уряд у законодавчу безвихідну ситуацію та може спричинити його занепад. При цьому, пасивна згода не є достатньою для становлення політичної легітимності. Для цього необхідна активна участь громадян у обґрунтуванні державних законів через загальне волевиявлення народу. Уточнено періодизацію історичних підходів до розуміння «легітимності» та «легітимації»: роботи давньогрецьких та римських філософів, що

сконцентровані на досягненні загального блага громадян і ідеї законності влади; релігійні підходи та божественне трактування походження влади; раціональні погляди на легітимацію влади; аналіз легітимації державної влади з точки зору природного права; дослідження філософів і соціологів ХХ століття, які розуміють легітимацію влади в контексті її загальної підтримки; теорії радянських науковців де домінуючими факторами є ідеологічні.

2. В роботі ми дійшли висновку, що формування та функціонування політичного режиму нерозривно пов'язане з процесом легітимації, а точніше з використанням певних моделей та технологій у цьому процесі. Варто зауважити, що жоден політичний режим не може бути абсолютно легітимним або абсолютно нелегітимним.

Легітимність має динамічний характер і постійно потребує підтримки від влади. Важливо досліджувати легітимність влади в демократичних країнах, оскільки вони мають свої особливості. Так, у сучасних демократичних політичних режимах оцінка легітимності зміщується від загальної характеристики влади до оцінки конкретних результатів, дій та наслідків, які відображаються у громадській думці та взаєминах суспільства, особистості та держави.

В демократіях домінує раціональна модель легітимації влади, яка базується на визнанні народу як суверена. У таких моделях народ постійно змінює систему влади, забезпечуючи динамічність та адаптивність. Незважаючи на переваги раціональної моделі легітимності, втілення її в життя може бути складним через комплексність та багатофакторність. Це може призвести до втрати легітимності та суспільної підтримки, і в результаті, режими можуть використовувати силові методи легітимації.

Тому для раціональної моделі легітимності важливо мати систему стримувань і противаг, де кожна гілка влади врівноважена та має свою роль у легітимації. Це зменшує ймовірність узурпації влади та

впровадження авторитарної моделі легітимації, і збільшує вплив громадянського суспільства на владу. В цьому контексті важливо формувати політичну дієздатність громадян і їх здатність до відкритих дискусій та обговорення проблем у контексті загального блага.

3. Цікавим для дослідження стало вивчення особливостей легітимація в контексті деліберативної демократії. Ця модель демократії актуалізується в сучасному світі через загострення кризи класичної легітимації влади, що базувалась на інституційних та законодавчих принципах.

Деліберативна демократія пропонує інший тип легітимності, не цілком раціональний, а заснований на розвитку комунікації між державою та громадянським суспільством, що дозволяє досягати швидшого консенсусу в питаннях, які раніше призводили до конфліктів. У порівнянні з сучасним демократичним процесом, який заснований на голосуванні (електоральна демократія), теоретики деліберативної демократії стверджують, що справжня легітимність законодавчих актів та політичних рішень може виникнути лише через попереднє публічне обговорення, відкритість до різних поглядів, готовність змінити свою позицію в разі надходження кращих аргументів. Тому процес комунікації стає ключовим елементом деліберативної демократії, передаючи легітимність законодавству, політичним рішенням та владі.

Це означає, що обговорення між суспільством та владою відіграє важливу роль у забезпеченні впливу, підвищенні легітимності влади, довірі до публічних органів і сприяє розвитку громадянського суспільства, кібербезпеці та захисту інтересів на рівні держави.

4. В дослідженні ми проаналізували різні технології легітимації, які використовуються в демократичних політичних режимах. Серед ключових можна виокремити: вибори, штучна харизма, формування «порядку денного» та віртуалізація.

Остання технологія є результатом розвитку цифрового суспільства, де людям важко зібрати повну та правдиву картину ситуації через надмірну інформацію. Замість реальної оцінки діяльності суб'єктів влади, інформаційне поле наповнюється деталями про їх особистість або приватне життя. Також існує проблема намагання штучно замінити реальну харизму лідера імітованою харизмою, але поки не існує ефективного механізму протидії та запобігання псевдолегітимації.

Дійшли висновку, що більшість технологій легітимації ґрунтуються на ефективній комунікації між владою та громадянським суспільством. Успішність владних інституцій та політичних лідерів у підтриманні рівня власної легітимності залежить від ефективності цієї комунікації та вміння влади використовувати сучасні інформаційні технології для формування громадської думки.

5. Визначили особливості комунікації як фактору легітимації в демократичних політичних режимах. Дійшли висновку, що необхідною умовою побудови якісної комунікації є визначення ключових «індикаторів», які відображатимуть настрої підлеглих (об'єкту легітимації) стосовно правителів (суб'єкту легітимації). Серед них можуть бути дослідження реакцій у соціальних мережах, опитування, відстеження застосування інструментів прямого волевиявлення (петицій, страйків і т.д.).

Своєчасне визначення тенденцій в інформаційному полі та адекватна реакція на них дозволять владі зміцнити образ своєї ефективності у громадян. Політична культура створює орієнтири та визначає умови, в рамках яких відбувається публічна комунікація влади з громадянським суспільством. Реакції на дії та заяви влади визначаються за шкалою «масовий протест - масова підтримка», що є ключовими індикаторами легітимності або нелегітимності.

При цьому «маніпулятивні легітимаційні технології» не сприяють досягненню бажаного рівня легітимності влади та поглиблюють протиріччя між суспільством та державними інституціями. У сучасному мережевому суспільстві взаємодія між публічною владою та суспільством, що відбувається в масових комунікаціях, має велике значення для формування громадської думки та рівня поінформованості суспільства про дії влади. Легітимність політичного порядку забезпечується шляхом політичної комунікації щодо соціально важливих проблем.

Отже, можна зробити висновок, що сучасна легітимність публічної влади залежить від комунікативних навичок її представників. Для підвищення ефективності публічної комунікації політикам необхідно сформувати відповідний імідж, який поліпшить їх сприйняття серед громадян і створить сприятливий образ.

6. В ході дослідження було визначено ключові особливості легітимації влади в епоху постмодерну. Поняття легітимності у сучасному розумінні базується на узгодженості суспільства щодо дій публічних владних інституцій, заснованої на довірі до них та дотриманні принципу верховенства права.

Виокремлено ключові особливості постмодернізму, які впливають на легітимність влади: наявність в суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного уявлення про владу та політику; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму на користь творчого пошуку; легітимація шляхом роботи зі значеннями, текстами та образами; відмова від концепції «терпіння заради майбутнього» та перехід до пріоритету споживацького суспільства; вимога задоволення потреб «тут і зараз». Ці особливості часто сприяють поглибленню «кризи легітимності», що негативно впливає на стабільність політичної системи.

Систематизовано ключові зміни в процесі легітимації влади епохи постмодерну: розширення кола акторів, що беруть участь у формуванні

легітимності влади (набирають впливу різноманітні групи та організації громадянського суспільства, які виступають як альтернатива традиційним формам політичної влади, яку жорстоко критикує та відмовляється визнавати дискурс постмодерну); зменшення ролі ідеологій та зростання значення медіа і технологій комунікації (легітимність сьогодні залежить від особливостей передачі інформації про владу та її дії); зростання значення глобалізаційних процесів та можливість формувати свою легітимність на міжнародному рівні; використання нових форм комунікації, соціальних медіа та інших засобів комунікації, що дозволяють впливати на громадську думку шляхом швидкого та ефективного поширення інформації; присутність в суспільній свідомості та інформаційному просторі негативного образу влади та політики; тотальний індивідуалізм; відхід від модерністського раціоналізму в бік творчого пошуку; легітимація через роботу з сенсами, текстами та образами; відмова концепції «терпіння заради майбутнього» і перехід до домінування суспільства споживання; вимога задоволення потреб «тут і зараз».

Визначено нові критерії легітимності: ефективності: влада вважається легітимною, якщо вона досягає поставлених цілей та розв'язує проблеми, які стоять перед суспільством, прийнятності; влада вважається легітимною, якщо вона відповідає загальноприйнятим нормам і цінностям суспільства, участі: влада вважається легітимною, якщо вона забезпечує можливість активної участі громадян у прийнятті рішень та управлінні країною; легітимності: вимагає від влади відповідності морально-етичним принципам та стандартам.

7. Узагальнено ключові причини виникнення кризи легітимності на основі концепцій різних авторів: інституціоналізована корупція в органах державної влади; зростаюча (надмірна) бюрократизація влади; порушення передвиборчих програм політичними суб'єктами та порушення демократичних процедур; ухвалення рішень поза рамками демократичної

системи; спроби вирішити проблеми взаємодії між державою та суспільством силовим шляхом; протистояння між загально визнаними цінностями, що пронизують суспільство, та егоїстичними інтересами володарюючої еліт; невідповідність зростаючих очікувань суспільства та можливостей влади задовольнити їх наявними засобами; залучення до влади обраних політиків, які укладають угоди та досягають компромісів з політичними, суспільними або комерційними структурами що підриває їхню репутацію як незалежних та суверенних правителів; послаблення традиційних каналів впливу на уряд з боку представників певних суспільних груп; пріоритет медіаполітики та політики скандалів в управлінні суспільними відносинами; погіршення соціально-економічного становища суспільних груп; відсутність належної представленості інтересів соціальних груп у політичній системі та недостатня вертикальна мобільність; сепаратизм та втрата владною елітою віри у правомірність своєї влади (розпад самої владної еліти).

Криза легітимності особливо гостро стає для країн з демократичними політичними режимами, де передача влади та обмеження частини природних прав громадян здійснюються добровільно. В демократичних режимах ця криза проявляється у збільшенні відстані між владою та громадянами, зниженні довіри до інституцій та процесів прийняття рішень, що викликані недовірою до ЗМІ та інформаційним перенасиченням.

8. Визначено роль масової комунікації в легітимації влади епохи постмодерну. У постмодерній епосі легітимація влади базується на забезпеченні адаптації державних органів до змін культурного та соціального середовища. У цих процесах важливу роль відіграють засоби масової комунікації та інформаційні технології. Оскільки медіа, соціальні мережі та інші засоби масової комунікації впливають на формування

громадської думки, вони можуть впливати на сприйняття влади громадянами та, відповідно, на її легітимацію.

У контексті інформаційного суспільства функціонування державного управління потребує суттєвих змін, які повинні бути відображені у систематичному розвитку та забезпеченні умов для комунікації між суспільством та державою. Важливою стає роль публічної легітимації як засобу набуття публічної влади під час формування нових політичних лідерів. Один з основних критеріїв для вимірювання успішності публічної політики - це рейтинг. Проте з кожним роком рейтинг стає все менш стабільним, і його підтримка стає все складнішою. Випадки різкого втрати рейтингу політиком (та рівня підтримки та довіри виборців) незабаром після виборів стають все більш поширеними.

Для забезпечення зазначених особливостей постмодерного процесу легітимації важливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які забезпечують конструктивний діалог між владою та громадянами. Постмодерністи пропонують владі відмовитись від використання «метанаративів» у своїх повідомленнях на користь «мікронаративів» - розповідей або символічних оповідань, які легше сприймаються та схвалюються. Це допомагає політикам адаптуватись до нових вподобань своєї аудиторії, оскільки сучасне суспільство сформоване телевізором, соціальними мережами та Інтернетом. Текст втрачає свою авторську природу, а Інтернет фактично заявляє про «смерть автора» і переходить до безкінечного обговорення та «дописування» реальності в мережевій анонімності, при цьому зберігаючи опозиційність до всього, що породжує владу в суспільстві. Зосереджуючись на негативних явищах, медіа можуть сприяти зростанню недовіри громадян до влади, демонструвати докази її неефективності, але, з іншого боку, вони можуть сприяти активізації громадянської участі та встановленню двостороннього зв'язку між владою та суспільством.

Сформовано ряд особливостей масової комунікації епохи постмодерну, які є важливими в контексті легітимації влади: засоби масової комунікації можуть впливати на сприйняття влади як легітимної або нелегітимної; міжособистісна комунікація, особливо в публічному просторі (соцмереж, медіа тощо) активно впливає на легітимність влади, оскільки здатна продукувати та поширювати відповідні наративи; інформаційні потреби громадян (рівень поінформованості) також важливі для легітимації влади, оскільки без їх забезпечення неможливо добитись від громадськості активної підтримки влади; брак офіційної інформації від влади стосовно дискурсивних актуальних питань заміщується анонімним контентом з негативною оцінкою ситуації, особливо це сприяє поширенню так званих «конспірологічних теорій»; епоха постмодерну характеризується культурною різноманітністю, широким доступом до інформації та збільшенням кількості та різноманітності засобів комунікації; відбувається диверсифікація медіа: з'явилися нові форми медіа (соціальні мережі, блоги тощо), що змінює спосіб сприйняття та передачі інформації; розвиток інтернет-комунікації дозволяє розширювати інформаційне поле та підвищувати активність громадської думки; глобалізація медіа надає можливість створювати та поширювати новини та інформацію на міжнародному рівні.

9. З'ясовано позитивний вплив застосування символів в легітимаційному дискурсі епохи постмодерну. Вплив епохи постмодернізму викликає помітні зміни у сучасному дискурсі, зокрема, зростає значення візуального сприйняття, широко використовуються різноманітні маркетингові інструменти та включаються відкриті інтернет-платформи до політичної комунікації. Символи стають все більш впливовими в політичній комунікації, що відбувається, зокрема, через розширений вплив маркетингу на всі аспекти людського життя.

В сучасній політичній комунікації символічна політика передбачає свідоме використання естетично-символічних ресурсів з метою подальшої легітимації та зміцнення політичних позицій шляхом створення символічних «ерзаців» (сурогатів) політичних дій та рішень. У постмодерному дискурсі спостерігається візуалізація та насичення символами. Аудиторія відмовляється від сприйняття складних текстів, а спостерігається тенденція до скорочення і спрощення текстової частини, надаючи більшого значення візуальному оформленню та передачі інформації за допомогою графічних елементів. Ця тенденція є особливо актуальною для політичної комунікації.

Соціальні мережі стали новим майданчиком для активної політичної комунікації, поступово витісняючи телебачення. Вони насичені символами, такими як емоджі, меми, логотипи та хештеги, які активно використовуються в політичних кампаніях. Застосування символів дозволяє вирішувати проблему багатозначності інтерпретацій, подолати мовні, класові та вікові бар'єри. Вони є ефективними засобами для зміни настроїв у суспільстві та відповідають запиту на візуалізацію дискурсу та переважання зображень над текстом.

10. Розроблено рекомендації щодо підвищення рівня легітимності влади в демократичних політичних режимах доби постмодерну. По-перше, у постмодерну епоху, вміння адекватно представляти свої досягнення стає надзвичайно актуальним, оскільки відсутність інформації та вакуум можуть швидко призвести до зростання суспільного невдоволення. Ця прогалина може бути використана конкурентами для заповнення негативною інформацією. Таким чином, інформаційні кампанії стають необхідним елементом проекту влади. Щоб реалізувати цю рекомендацію, необхідна розробка державної програми з підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з зовнішніх комунікацій.

По-друге, важливу роль відіграє налагоджена система збору зворотного зв'язку від суспільства. Збір зворотного зв'язку від громадян сьогодні можливий шляхом моніторингу настроїв у соціальних мережах та формування мікродискурсів. Використання моніторингових програм на ринку, розроблених на основі штучного інтелекту, дозволяє самостійно моніторити інформаційний простір, збирати бази даних та формувати звіти про суспільне ставлення до різних ситуацій.

По-третє, актуалізується використання сучасних цифрових технологій, штучний інтелект може бути використаний для проведення маркетингових досліджень та розробки інформаційних кампаній. Задавши параметри співрозмовника, що відповідають цільовій аудиторії, можна протестувати гіпотези та тези, які планується використовувати в публічній комунікації. Впровадження електронних технологій, таких як «держава у смартфоні» та електронні вибори, може бути рішенням для країни з низькою політичною культурою та низькими явками на виборах. Це робить владу доступнішою для громадян, спрощує комунікацію між громадянами та державою і підвищує легітимність влади через зручний спосіб збору та обробки запитів щодо державних послуг.

По-четверте, необхідним виступає залучення громадян до прийняття політичних рішень та вдосконаленні процедур прийняття цих рішень з урахуванням принципів чесності та прозорості. Спрощення механізмів комунікації між владою та суспільством є найкращим способом підтримки та створення взаємовигідної ситуації. Це може бути розглянуто як спроба дебіюрократизації та гуманізації соціального управління.

По-п'яте, варто враховувати, що у сучасному світі політики перетворили своє життя на реаліті-шоу, тому важливо продовжувати логіку професійної комунікації навіть у приватному житті. З появою соціальних мереж кожна людина може виступати як журналіст, а неправомірні дії або помилки політиків можуть бути зафіксовані та оприлюднені в будь-який

момент. Тому варто уникати створення образу, який значно відрізняється від справжньої особистості, оскільки неможливо підтримувати його цілодобово, і в разі розкриття обману можна потрапити в культуру кенселінгу. Необхідність вибудувати неповторний стиль, що включає аудіовізуальні особливості, стає невід'ємною, щоб уникнути маніпуляцій та штучного інтелекту, що базується на фейкових повідомленнях.

По-шосте, варто перейти до використання короткого формату повідомлень, які поміщаються на один екран. Комунікація стала основою легітимації політики сьогодні, але щоб бути ефективною, вона має відповідати сучасним правилам. Одне з перших правил - враховувати тенденцію до кліпового мислення та обмежену концентрацію. Людям стає все складніше читати довгі та складні тексти. Для того, щоб забезпечити прочитання повідомлення аудиторією, воно має бути підготовлене в зручному форматі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байрачна Л. К. Засоби масової комунікації як інструмент легітимації державної влади. Інформація і право. 2015. № 3. С. 27-35.
2. Барков В., Розова Т. Формування громадянського суспільства в Україні / Український соціум / за ред. Крисаченка. Київ: Знання України, 2005. 792 с.
3. Барський Р. Постмодерність за редакцією Тейлора В., Вінквіста К. Е. (Ред.), Енциклопедія постмодернізму, «Основи», 2003. 503 с.
4. Бартагарієва І. Деліберативна парадигма громадянського суспільства та раціональність правового дискурсу. Гілея: науковий вісник. 2013. № 72., С. 482–483.
5. Бистрицький Є. Державотворення: шляхи легітимації / за ред. Дергачова О., Українська державність у ХХ столітті: історичний та політичний аналіз, Політична думка, Київ, 1996. С. 320–348.
6. Білівітіна А. Символічна складова реклами у політичному маркетингу. Політичний менеджмент. 2011. Вип. № 3. С. 98–106.
7. Бойко Н. Інституційна легітимність виборчої системи. Вісник Центральної виборчої комісії. 2007. № 2 (8). С. 64-67.
8. Бути Віталієм Кличком. Як зловмисники створили фейкового мера Києва і провели розмови з керівниками п'яти європейських столиць
URL:
<https://forbes.ua/innovations/buti-vitaliem-klichkom-yak-zlovmisniki-stvorili-feykovogo-mera-kieva-i-proveli-rozmovi-z-kerivnikami-chotirokh-evropeyskikh-stolits-29062022-6887> (дата звернення: 04.05.2021)
9. Бушанський В. Блиск та злиденність символічної політики. Київ: Віче, 2008. Вип. № 23. С. 20–23.

10. Вибори народних депутатів України 2019. Офіційний сайт Центральної виборчої комісії. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp300pt001f01=919.html> (дата звернення: 04.05.2021)
11. Вибори Президента України 2019. Офіційний сайт Центральної виборчої комісії. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp300pt001f01=720.html> (дата звернення: 04.05.2021)
12. Висоцький О. Віртуальність як провідна форма легітимаційної політики в добу постмодерну Політичний менеджмент. 2008. № 6. С. 41-53.
13. Висоцький О. Легітимаційна політика: поняття і сутність. Політичний менеджмент. 2006. № 3 (18). С. 3–20.
14. Висоцький О.Ю. Теоретико-методологічні виміри технологій легітимації політичної влади: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.01 Нац. металургійна акад. України. Дніпропетровськ, 2011. 450 с.
15. Висоцький О. Технології легітимації політичної влади: теорія та практика. Дніпропетровськ: Пороги, 2010. С.55-56.
16. Влада як системоутворюючий чинник політичної системи. Типи легітимності політичної влади за М. Вебером, Д. Істоном, Ж.Л. Шабо. URL: <http://studies.in.ua/ru/teoriya-politicheskikh-sistem-seminary/> (дата звернення: 10.09.2022).
17. Горбатенко В. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. Київ : Генеза, 2006. 400 с.
18. Даймонд Л. Три парадокси демократії Демократія: антологія / за ред. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 92–94.
19. Детермінізм / Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А Л. 609 с.

20. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015. (дата звернення: 10.09.2022).

21. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник. Ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

22. Засіяєва А. Легітимність як необхідний елемент демократії. 2013. Вип. 2. URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/2ce/2ce7dacc9ee15b77cea343aa0f8127.pdf> (дата доступу: 20 грудня 2019).

23. Ільницька У. Перформансна комунікація як політична технологія та складова іміджевої PR-стратегії збройних сил. Львівська політехніка, 2009. Вип. No 12. С. 189–200.

24. Ірхін У. Суспільство і політика в постмодерному дзеркалі: погляди, підходи, аналіз. Журнал «Політія», 2005. Вип. 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsium-i-politi-ka-v-postmodernistskom-zazerkalie-vzglyady-podhody-analiz> (дата доступу: 20 грудня 2019).

25. Кармазіна М. Криза політична // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 374–375.

26. Кеннінг П. Влада / за ред. Тейлора В., Вінквіста К. Е. (Ред.), Енциклопедія постмодернізму. «Основи», 2003. С. 72.

27. Коваль О. Легітимність державної влади: співвідношення правових і моральних аспектів реалізації. Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2018. 230 с.

28. Коваль О. Я. Співвідношення понять «легітимність» та «легальність» державної влади як визначальних категорій функціонування суспільства. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. Вип. 3. С. 18–22.

29. Ковальчук В. Про державний суверенітет і легітимність державної влади в політико-правовому вченні Томаса Гоббса. Проблеми філософії права. 2008–2009. Т. VI-VII. С. 172–181.

30. Корнієнко В. Легітимність / Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 394.

31. Косенко Д. Делиберативна модель демократії в комунікативній теорії Ю. Габермаса. Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету—2013» (м. Київ, 16—17 квітня 2013 р.): матеріали доповідей та виступів. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2013. С. 350–352.

32. Косенко Д. Делиберативная политика в теории коммуникативного действия Юргена Хабермаса. Теория и практика общественного развития. Краснодар: Издательский дом «ХОРС», 2013. Вып. 9. С. 255–257.

33. Кочубей Л., Меркотан К. Архетипи політичного лідерства як підґрунтя маніпулятивних технологій. Публічне управління: теорія та практика. 2010. № 3-4. С. 312–317.

34. Кремень Т. Емоційна складова політичної мобілізації через соціальні медіа. Наукові праці: Політологія. 2012. Вип. № 192. С. 72–74.

35. Кривошеїн В. В. Ризики делегітимації політичної влади в умовах субполітизації сучасного суспільства та шляхи їх мінімізації. Грані. 2015. № 8(124). С. 64–70.

36. Купцова І. І. Політичний імідж як складова легітимації політичної влади. Актуальні проблеми політики. 2013. 50. С. 201–209.

37. Куриленко А. В. Значення символу для легітимації політичної влади в контексті діалогу влади та громадянського суспільства. *Politology bulletin*. 2021. Iss. 87. С. 194.

38. Ліотар Ж.-Ф. Постмодерний стан: Доповідь. Київ: Алетей, 1979. 160 с.

39. Магда Є. М. Гібридна війна: сутність та структура феномену. Міжнародні відносини. Політичні науки. 2014. No 4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2489 (дата звернення: 21.04.2021).

40. Максимов К. Особливості легітимації політико-правових відносин у процесі модернізації політичної системи. Проблеми модернізації політичних проблем сучасності. Харків, 2008. 318 с.

41. Основи демократії Бессонова М., Бірюков О., Бондарук С. та ін. [Текст]: Навч. посіб. К. : Вид-во «Ай-Бі», 2002. 684 с.

42. Медведська В. Деліберативні механізми взаємодії влади та громадянського суспільства. Молодий вчений. 2019. No9 (73). С. 18–23. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/9/5.pdf>. (дата звернення: 21.04.2021).

43. Михайлова І.О. Легітимація державної влади в контексті міжнародних відносин. Науково-теоретичний альманах «Грані», 7 Т 22, (2019), 74-80. (с. 74).

44. Музика І. В. Легальність, легалізація, легітимація (як юридичні терміни) // Юридична енциклопедія. – Т. 6. – К. : Наукова думка, 2009. – С. 96.

45. Мустафаєва Е. Інструменти деліберації в добровільному об'єднанні територіальних громад. Актуальні проблеми державного управління. 2018. No 2 (74). С. 125-130. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdyo_2018_2_24.pdf.

46. Нагорна Л. Політична культура // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К. : Парламентське видавництво, 2011. 807 с. С. 578-579.

47. Оніщенко Анастасія Криза легітимності влади в епоху постмодерну. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2021. Випуск 36, с 225-230.
48. Оніщенко А. Особливості легітимації влади в добу постмодернізму. *Politology bulletin*. 2020. Вип. 84, С. 119-127.
49. Оніщенко А. Символ та перформанс у політичній комунікації доби постмодернізму. *Knowledge, Education, Law, Management* 2021 № 2 (38), vol.1, с. 172-176, с. 172.
50. Оніщенко А., Левченко Д. Легітимація влади як ключовий елемент деліберативної демократії. *ГРАНІ* Том 24 № 5 2021, с. 87-91.
51. Офіційний телеграм канал Звягельської міської ради. URL: https://t.me/Novograd_miskarada.
52. Політик 2022 року (грудень 2022р.–січень 2023р.) Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/polityk-2022-r-oku-gruden-2022r-sichen-2023r>. (дата звернення: 01.05.2021).
53. Полянська В. Символічна політика: сутність, структура, умови реалізації. *Політичний менеджмент*. 2004. № 3. С. 87–97.
54. Президентський рейтинг Зеленського за літо обвалився на чверть. Новинний портал BBC News. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-54176005> (дата звернення: 01.05.2021).
55. Про державний суверенітет і легітимність державної влади в політико-правовому вченні Томаса Гоббса / за ред. В.Б. Ковальчук. *Проблеми філософії права*. 2008-2009. Т. VI-VII С. 172-181.
56. Серьогіна С. Вибори як спосіб легітимації форми правління: конституційно-правовий аспект. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 45–52.
57. Ситник П. К. Громадянське суспільство і держава: особливості їх взаємодії. *Стратегічна панорама*. 2002. № 4. С. 57–65.

58. Сіленко А. Легальність // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 807 с.
59. Скиба В. Й. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки / Скиба В. Й., Горбатенко В. П., Туренко В. В. – К. : Основи, 1996. 717 с.
60. Тур М.Г. Поняття легітимації: основні парадигми розуміння. Філософська думка. №5. К., 2009. С. 9-21.
61. Уілсон Б. Уорхол, Енді за редакцією Тейлора В., Вінквіста К. Е. (Ред.), Енциклопедія постмодернізму, «Основи», 2003. 503 с.
62. Хейден П. Право на владу за редакцією Тейлора В., Вінквіста К. Е. (Ред.), Енциклопедія постмодернізму, «Основи», 2003. 503 с.
63. Хома Н. Політичний перформанс як постмодерна форма соціального протесту. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць. Київ, 2014. Вип. № 1 (21). С. 18–22.
64. Цвих В. Громадянське суспільство як явище і процес. Особливості бачення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія, Політологія. Вип 42, 2002. С. 120–122.
65. Цокур Є. Г. Джерела легітимності політичної влади в контексті взаємодії держави та громадянського суспільства: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02 Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2012. 389 с.
66. Юськів Н. В. Легітимність державної влади: етимологічні та семантичні виміри. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2012. Вип. 8. С. 204-207.
67. Шемшученко Ю. Законність // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 807 с.
68. Шмідт Е., Коен Дж. Новий цифровий світ / Переклала з англ. Ганна Лелів. Львів: Літопис, 2015. 368 с.

69. Шмідт Г., Штерн Ф. Наша епоха. Діалог. Київ: Темпора, 2011. 318 с.
70. Як Зеленський втрачає великі міста на місцевих виборах // Новинний портал BBC News. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54373163> (дата звернення: 09.05.2021).
71. Яковлева Лілія Іванівна. Інституційні та комунікативні виміри легітимності публічної влади. Автореф. дис. д. пол. наук 23.00.02 політичні інститути та процеси. Одеса, 2021. 33 с.
72. Яковлева Л.І. Комунікативний вимір процесу легітимації публічної влади. Науковий журнал «ПОЛІТИКУС», Київ, Вип. 3. 2020 С. 103–108
73. Яковлева Л. І. Концепція публічності та її вплив на теорію легітимності публічної влади. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2018. Випуск 22-23. С. 302-312.
74. Яковлева Л. І. Легітимність публічної влади у мережевому суспільстві. Актуальні проблеми філософії та соціології Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022, с. 201-205
75. Яковлева Л. І. Феномен легітимності політичної влади в інформаційну епоху. S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe. 2017. 2. С. 63-67
76. Якушик В. Політичний режим // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 807 с.
77. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Сочинения в двух томах. Москва, 1991. Т. 2. С. 99.
78. Холл Дж. Словарь сюжетов и символов в искусстве / Перевод с англ. А. Майкапара. Москва: КРОН-ПРЕСС, 1996. Вип. No 196. 656 с.

79. Абулоф У. Can't Buy Me Legitimacy: The Elusive and Illusive Stability of Mideast Rentier Regimes. *Journal of International Relations and Development*. 2017, 20 (1): 55–79.
80. Arato A. *From Neo-Marxism to Democratic Theory*. M.E. Sharpe. 1993, P. 127.
81. Ashcraft R. *John Locke: Critical Assessments*. London: Routledge, 1991. p. 524.
82. Barber J. *The Presidential Character: 3rd Edition*. Prentice-Hall, Inc. 1985. URL: <http://acad.fcps.org/ss/puch/apps/readings/barber.pdf>. (дата звернення: 09.05.2021)
83. Bensman J., Givant M. Charisma and modernity: the use and abuse of a concept. *Social research*. 1975. Vol. 42. No 4. P. 570 – 614.
84. Bessette J. *Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government. How Democratic is the Constitution?* Washington, D.C., AEI Press. 1980, p. 102-116
85. Bogason P. Legitimacy Crisis *Encyclopedia of Governance*. Vol. 2 / M. Bevir (ed.). Thousand Oaks: Sage Publications, 2007. P. 522.
86. Breede Chr. The Challenge of Nation-Building: Insights from Aristotle. *The Journal of Conflict Studies*. 2009. 29 p.
87. Bromwich J. Engel «Everyone Is Canceled». *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2018/06/28/style/is-it-canceled.html> (дата звернення: 09.05.2021)
88. Castells M. *Communication power* Oxford, N.Y.: Oxford University Press, 2009. 571p.
89. Chen J. *Useful Complaints: How Petitions Assist Decentralized Authoritarianism in China*. New York: Lexington Books. 2016. p. 165.
90. Constitution? Washington, D.C., AEI Press. 1980 *Merriam-Webster's Advanced Learners / English Dictionary*. Merriam-Webster,

Inc., 2008. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deliberation>.
(дата звернення: 09.05.2021).

91. Craig J. Calhoun, *Contemporary Sociological Theory*. Wiley-Blackwell, 2002, p. 355.

92. Dahl, Robert A. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven (Connecticut) and London: Yale University Press, 1971. pp. 124–188.

93. Dennett D. *Consciousness Explained*. Back Bay Books. New York Boston London, 1991. S. 218.

94. Dogan M. (1994) The legitimacy of regimes and the crisis of confidence. *Sociological Research*, vol.6, URL: http://ecsoc-man.hse.ru/data/321/468/1217/018_dogman.pdf (дата звернення: 20 грудня 2019 р.).

95. Easton D. *A Systems Analysis of Political Life*, New York: John Wiley and Sons, 1965., 507 p.

96. Easton D. The Re-assessment of the concept of political support *British Journal of Political Science*. 1975. Vol. 5. No 04. P. 435-457, 451.

97. Fabienne, Peter *Political Legitimacy*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2017 URL: <https://plato.stanford.edu/entries/legitimacy/> (дата звернення: 20 грудня 2019 р.).

98. Habermas, Jurgen. *Communication and the Evolution of Society*. Beacon Press. 1979, p. 184-185.

99. Habermas J. *Legitimation crisis*. Cambridge: Blackwell; Oxford: Polity press, 1997. 166 p.

100. Habermas J., Ben-Habib S. *Modernity versus Postmodernity*. *New German Critique* (22): 1981. p. 3–14.

101. Haug A. *Local Democracy Online*. *Journal of Information Technology & Politics*. Vol. 4:2, 2008, P.79-99

102. Heyden P. *Authority in Editor Taylor V., Winquist C.E. (Ed.), Енциклопедія постмодернізму, «Основи», 2003. 503 с.*

103. Kim Sung Ho Max Weber. Stanford Encyclopaedia of Philosophy. 2017 URL: <https://plato.stanford.edu/entries/weber/> (дата звернення: 20 грудня 2019 р.).
104. Lerner M. The belief in a just world: A fundamental delusion. Plenum. Critical Issues in Social Justice. 1980. 226 p.
105. Lipset, S. Political Man: The Social Bases of Politics (2nd ed.) (p. 64). London: Heinemann, 1983. 477 p.
106. Lipset S. Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. American Political Science Review. 1959. V. 53. P. 69-105.
107. Longman Dictionary of Contemporary English. Barselona: Longman, 2000. C. 807.
108. McCullough. Reconstructing our understanding of the link between services and state legitimacy. 2020 URL: <https://securelivelihoods.org/wp-content/uploads/SLRC-ServicesStateLegitimacy-Report-May20-Proof11.pdf> (дата звернення: 20 грудня 2019 р.).
109. Meyer T. Die Inszenierung des Scheins Voraussetzungen und Folgen symbolischer Politik. F Frankfurt.M., 1992. 423 p.
110. Mittiga R. Political Legitimacy, Authoritarianism, and Climate Change. American Political Science Review. 2021. pp. 998 - 1011
111. Onishchenko A. Power delegitimation in the age of postmodernism Days of Science INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE April 21-22, 2021. pp. 324-326
112. Pakulski J. Legitimacy and Mass Compliance: Reflections on Max Weber and Soviet-Type Societies. British Journal of Political Science. Vol. 16, No. 1 (Jan., 1986), pp. 35-56
113. Payrow Sh., Omid A. Democracy, Power and Legitimacy: The Critical Theory of Jürgen Habermas. University of Toronto Press. 2003. p. 49.

114. Phelps M. L. Doppelgangers of the State: Private Security and Transferable Legitimacy. *Politics & Policy*. 2014, 42 (6): 824–849.
115. Risse Th., Stollenwerk E. Legitimacy in Areas of Limited Statehood. *Annual Review of Political Science*. 2018 21 (1): 403–418.
116. Rousseau J., Gourevitch V. (ed.). *The Social Contract and other later political writings*. The Press Syndicate of the University of Cambridge. 2018, 346 p.
117. Schechner R. *Performance Studies* London : Routledge, 2006. 356 p.
118. Snyder T. *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century*. New York : Tim Duggan Books, 2017. 126 p.
119. Sternberger D. Legitimacy in *International Encyclopedia of the Social Sciences* (ed. D.L. Sills) Vol. 9 (p. 244). New York: Macmillan, 1968.
120. Suchman M. Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *The Academy of Management Review*. 1995, 20 (3): 571–610.
121. Weigand Fl. Investigating the Role of Legitimacy in the Political Order of Conflict-torn Spaces» 2015, URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwuiokKKSmpKCAxWFExAIHQQuPD3EQFnoECAoQAQ&url=https%3A%2F%2Fprints.lse.ac.uk%2F62691%2F1%2FInvestigating-Legitimacy-in-the-Political-Order-of-Conflict-torn-spaces.pdf&usg=AOvVaw20iw_d1QSMsy6Kk2BvTcqa&opi=89978449. (дата звернення: 20 грудня 2019 р.).
122. Weigand Fl. *Waiting for Dignity: Legitimacy and Authority in Afghanistan*. New York: Columbia University Press, 2022, 384 p.
123. Weber M. *Economy and Society*. University of California Press. 1978, p. 265.
124. Weber M. *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: The Free Press. 1964, p. 382.

125. Webster's New Universal Unabridged Dictionary. Deluxe Second Edition. New York: Simon and Schuster, Tree of Knowledge, 1983. P.1035.

126. Yakovleva L., Yakovlev D. Institutional interaction and political choice in a transitional society. what role for the social sciences? The role of social sciences in Ukraine and the world: milestones and outlook : collective monograph / O. Boryslavska, D. Kislov, V. Liakh, N. Nesprava, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2020. 168 p.

127. Zelditch Morris Jr. Jost, John; Major, Brenda (eds.). The Psychology of Legitimacy Emerging: Perspectives on Ideology, Justice, and Intergroup Relations. Cambridge University Press. 2001 pp. 33–53.